

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

AIDA BARANAUSKAITĖ
(DARNAUS VYSTYMO VADYBA IR ADMINISTRAVIMAS)

**DARNAUS VYSTYMO SI ŖVIETIMO PRIELAIIDOS
BPD 2.4 PRIEMONĖS PROJEKTUOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
doc. dr. Laima Galkutė

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŠVIETIMO VAIDMUO ĮGYVENDINANT DARNAUS VYSTYMOŠI POLITIKĄ	5
1.1. Jungtinių Tautų „Darbotvarkė 21“	5
1.2. Jungtinių Tautų Johanesburgo įgyvendinimo planas	8
1.3. Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategija	10
1.4. Lietuvos Respublikos Nacionalinė darnaus vystymosi strategija	12
1.5. Jungtinių Tautų darnaus vystymosi švietimo dešimtmečio programa.....	14
1.6. Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija.....	17
1.7. Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programa.....	19
2. VISĄ GYVENIMĄ TRUNKANČIO MOKYMOŠI STRATEGINĖS NUOSTATOS	22
2.1. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas.....	22
2.2. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl pagrindinių visą gyvenimą trunkančio mokymosi kompetencijų	24
2.3. Visą gyvenimą trunkančio mokymosi strateginės nuostatos Lietuvos Respublikos švietimo dokumentuose	26
2.4. Bendrojo programavimo dokumento 2.4 priemonė „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“	33
3. TYRIMO METODAI	37
3.1. Tyrimo kriterijų formulavimas.....	37
3.1.1. Horizontaliųjų krypčių kriterijai	37
3.1.2. Kompetencijų ugdymo kriterijai	43
4. REZULTATAI.....	44
4.1. Projektų analizės I dalis	44
4.2. Projektų analizės II dalis	60
IŠVADOS	65
REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY	71

IVADAS

Darnaus vystymosi siekis – užtikrinti tinkamą asmens gyvenimo kokybę, siekti visuomenės gerovės ir saugumo, išmintingai derinant ekonomikos, socialinės raidos bei aplinkos apsaugos uždavinius. Jis įvardintas svarbiausiuose Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos strateginiuose dokumentuose. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. rugsėjo mėn. patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją.

Išsilavinimas yra vienas svarbiausių faktorių, nuo kurio priklauso žmogaus ir visuomenės pasirengimas ir motyvacija spręsti daugialypes darnaus vystymosi problemas. Švietimui, visuomenės informavimui, įvairių sričių specialistų kvalifikacijos tobulinimui čia tenka ypatingas vaidmuo. „Švietimas lemia subalansuotą plėtrą ir žmonių gebėjimų spręsti aplinkos ir plėtros problemas tobulinimą. Tiek formalusis, tiek neformalusis švietimas yra būtini keičiant žmonių pažiūras, siekiant ugdyti gebėjimą įvertinti ir įprasinti subalansuotos plėtros reikmes“, teigiama globalioje darnaus vystymosi strategijoje „Darbotvarkė 21“ (2003, 259 psl.).

Žvelgiant plačiau, pati visuomenės darnaus vystymosi koncepcija yra dinamiška, jos įgyvendinimo modeliai yra nuolat plėtojami priklausomai nuo įgytų žinių ir patirties: darnus vystymasis yra nuolatinio mokymosi vyksmas. Todėl visos veiklos, prisidedančios prie mokymosi visą gyvenimą kokybės gerinimo, sykiu kuria prielaidas darnaus vystymosi nuostatomis įgyvendinti.

Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos sprendimu, siekiant realizuoti išskirtinį švietimo vaidmenį, 2005-2014 metų laikotarpis yra paskelbtas švietimo, orientuoto į darnų vystymąsi, dešimtmečiu. Į dešimtmečio veiklą Europos Sąjungos Taryba paragino įsijungti visas valstybes-nares, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. spalio 2 d. nutarimu patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi švietimo 2007 – 2015 m. programą.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama suteikia Lietuvai naujas finansines galimybes įgyvendinti šalyje darnaus vystymosi nuostatas – darnaus vystymosi prioritetą Lietuvos 2004–2006 metų bendrajame programavimo dokumente įvardintas kaip horizontalusis, jo interpretacija papildyta Nacionalinėje bendrojoje strategijoje: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti.

Kita vertus, darnaus vystymosi koncepcija dar nauja Lietuvoje, nėra darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimo konkrečiomis sąlygomis patirties. Magistro darbo baigiamojo darbo **objektu** pasirinkti BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektai, kurių analizė prisidės ne tik prie esamos patirties įprasminimo, bet ir prie tolesnio švietimo kokybės tobulinimo.

Hipotezė: BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektai nepakankamai veiksmingai prisideda prie darnaus vystymosi strateginių nuostatų įgyvendinimo.

Magistratūros studijų baigiamasis darbas yra taikomojo pobūdžio, jo **tikslas** – įvertinti BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektų potencialą įgyvendinant darnaus vystymosi strategines nuostatas.

Darbo uždaviniai:

1. apibrėžti švietimo vaidmenį įvairaus lygmens darnaus vystymosi strateginiuose dokumentuose;
2. išnagrinėti mokymosi visą gyvenimą strategines nuostatas, atskleisti jų sąsajas su Lietuvos švietimo prioritetais;
3. įvertinti BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektų paraiškų atitiktį darnaus vystymosi kriterijams;
4. parengti rekomendacijas ES struktūrinių fondų 2007-2013 m. laikotarpio Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programai.

Magistriniame darbe panaudotas **dokumentų analizės** metodas, jo taikymui suformuluoti Lietuvos BPD 2004-2006 m. horizontaliuosius prioritetus atitinkantys kriterijai.

Tyrimas buvo atliekamas bendradarbiaujant su Paramos fondo Europos socialinio fondo agentūra, kuri geranoriškai pateikė projektų paraiškas ir dalyvavo aptariant darbo rezultatus. Išvados ir rekomendacijos taip pat apsvarstytos su Švietimo ir mokslo ministerijos ES paramos koordinavimo departamento specialistais, į jas planuojama atsižvelgti per ES struktūrinių fondų 2007-2013 m. laikotarpio projektų paraiškų rengėjų ir vertintojų mokymus.

1. ŠVIETIMO VAIDMUO ĮGYVENDINANT DARNAUS VYSTYMOŠI POLITIKĄ

Šiame skyriuje analizuojamos įvairaus lygmens darnaus vystymosi strategijos: JT „Darbotvarkė 21“ (6. 2001 m.), JT Johanesburgo įgyvendinimo planas (5. 2004 m.), ES darnaus vystymosi strategija (4. 2006 m.), LR Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (12. 2003 m.), bei joms įgyvendinti parengti darnaus vystymosi švietimo dokumentai: JT darnaus vystymosi švietimo dešimtmečio programa (9. 2004 m.), JT Europos Ekonomikos komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija (7. 2005 m.), Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programa (13. 2007 m.).

1.1. JUNGTINIŲ TAUTŲ „DARBOTVARKĖ 21“

Išsilavinimas lemia žmogaus gebėjimą veiksmingai spręsti įvairias darnaus vystymosi problemas. Šiandien daugelyje šalių svarbus siekis – skatinti darnaus vystymosi švietimą, darnaus vystymosi nuostatas integruoti į įvairių pakopų formaliojo švietimo programas ir į neformalųjį švietimą, siekti, kad švietimas taptų svarbiausia kaitos iniciatyva.

JT „Darbotvarkėje 21“ tarp visų darnaus vystymosi siekių, vienas dokumento poskyris skirtas ugdymo (švietimo), visuomenės informavimo ir kvalifikacijos kėlimo plėtrai. „Švietimas, įskaitant formalųjį švietimą, visuomenės informavimą ir kvalifikacijos kėlimą, yra procesas, padedantis žmogui ir visuomenei visiškai realizuoti savo galimybes“. [6. P. 259] Svarbu siekti, kad darnaus vystymosi integracija vyktų visais ugdymo lygmenimis. Vyriausybės turi rengti strategijas, kurios užtikrintų aplinkos ir plėtros problemų integraciją į visus mokomuosius dalykus, naudojant formalius ir neformalius mokymosi metodus, organizuoti mokytojų, ugdymo organizatorių, neformaliojo švietimo darbuotojų rengimo, kvalifikacijos kėlimo programas. Bendrasis ugdymas turėtų tapti pagrindu mokant asmenį nuo mažens siekti darnos, suvokti gamtos, jos išteklių svarbą, rūpintis savo aplinka. Būtina užtikrinti visuotinį, visiems prieinamą pagrindinį išsilavinimą, „švietimo įstaigų vadovai turi remti patikrintus ugdymo metodus ir inovacinių mokymo metodų plėtrą ugdymo pagrindams sukurti“. [6. P. 260] Pagrindinio ugdymo indelis didelis, tačiau būtina užtikrinti ir jo tęstinumą t.y. remti universitetų ir trečiosios pakopos studijas, skatinti bendradarbiavimą su verslininkais, įvairiomis institucijomis tiek šalyje, tiek tarptautiniu mastu, subalansuotos plėtros klausimais, bei gerinti neformaliojo švietimo veiklą.

Tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo pagalba bus galima ugdyti asmenis, gebančius spręsti aplinkos ir plėtros problemas, formuoti teigiamą besimokančiųjų mąstymą, vertybes, kultūrą, teisingą elgesį ir pažiūras. Šiems siekiams įgyvendinti vertingą pagalbą galėtų suteikti švietimo

institucijos, kurios skleistų informaciją aplinkosaugos, plėtros, švietimo, lyčių lygybės ir kitais klausimais bei prisidėtų prie visuomenės įgūdžių tobulinimo.

Vienas iš darnaus vystymosi uždavinių yra lygybės užtikrinimas. Šiam tikslui įgyvendinti „<.> vyriausybės ir švietimo įstaigos turi plėtoti moterų gabumus netradicinėse srityse ir pašalinti lyties stereotipus iš mokymo programų“. [6. P. 261]

Norint užtikrinti darnų vystymąsi, būtina užtikrinti visuomenės informavimą. Daugelis nesuvokia kaip jų veiksmai veikia aplinką, ką reikia daryti, kad būtų galima išvengti skaudžių pasekmių ir užtikrinti geresnį ateities kartų gyvenimą. Ypač besivystančiose šalyse reikia didinti visuomenės atsakomybę už aplinkos būklę, nes pavienių asmenų pastangos, įvairių strategijų tikslai neduos jokio rezultato, kol kiekvienas nesupras, jog reikia tausoti aplinką, nes nuo jos priklauso ne tik gyvenimo kokybė, bet ir jo trukmė.

JT „Darbotvarkėje 21“ valstybėms rekomenduojama steigti patariamąsias visuomenės informavimo institucijas aplinkosaugos ir jos plėtros klausimais. Jos turėtų skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti aplinkosaugos politikos aptarime, vertinime, padėti ugdyti piliečių atsakomybės jausmą ir suvokimą apie esamą situaciją. [6. P. 262] Tokios organizacijos turėtų teikti informaciją aplinkosaugos klausimais, kelti visų, net privačių įstaigų, o ypač sprendimus priimančių, mokslinius tyrimus atliekančių darbuotojų kompetenciją bei užtikrinti, kad mokantis pateikta medžiaga būtų pati naujausia. Visuomenės domėjimąsi aplinkosaugos klausimais rekomenduojama skatinti ne tik per mokslą, bet kitomis šiandien populiariomis priemonėmis t.y. per pramogas, reklamą, įžymių žmonių pasisakymus (pastarųjų išsakytas požiūris nemažai visuomenės daliai yra labai svarbus ir sektinas, todėl, tikėtina, duotų teigiamą rezultatą), kurti vaikams prieinamą ir suprantamą medžiagą, skatinti vaikų debatus, nes jų gyvenimo būdas, vartojimo įpročiai turės didelės įtakos aplinkos poveikiui ateityje.

Kadangi didžioji dalis visuomenės informavimo vyksta per žiniasklaidą, todėl universitetams, ruošiantiems žurnalistus, būtina sąlyga yra į programas įtraukti aplinkosaugos ir plėtros klausimus. Žurnalistų požiūris, nuomonė išsakoma spaudoje, veiks dalies visuomenės elgesį ir supratimą. Svarbu tinkamai panaudoti šiuolaikines ryšių technologijas, vaizdo, garso priemones, mobiliuosius įrenginius informacijos perdavimui.

Darnus vystymasis yra nuolat atsinaujinantis procesas, reikalaujantis nenutrūkstamo žinių atnaujinimo, todėl šios srities specialistai turi tobulinti, įgyti naujas kompetencijas, būti imlūs naujovėms ir suprasti mokymosi visą gyvenimą svarbą. Kvalifikacijos kėlimas padeda užpildyti spragas, atsiradusias situacijai keičiantis, įgyti reikalingų žinių ir įgūdžių kylančioms problemoms spręsti, todėl JT „Darbotvarkėje 21“ rekomenduojama stiprinti kvalifikacijos kėlimo programas, kurios atitiktų esamus aplinkos ir plėtros poreikius (viena iš sudedamųjų kvalifikacijos kėlimo, personalo rengimo programų dalių turėtų būti subalansuotos plėtros siekis), „<.> remti darbo jėgą,

kuri yra pasirengusi priimti pokyčius ir naujoves, tapti subalansuotos visuomenės dalimi, užtikrinti aplinkosaugos klausimų integraciją į visas valdymo sritis (prekybą, gamybą, finansus ir pan.)“ . [6. P. 263] Valstybės iniciatyva turėtų būti skatinamos profesinių ir aukštųjų mokyklų, universitetų absolventų praktinės kvalifikacijos kėlimo programos, kurios užtikrintų, kad baigusiųjų kompetencijos atitiktų esamos darbo rinkos reikalavimus, mažintų bedarbių skaičių.

JT „Darbotvarkės 21“ tikslais siekiama užtikrinti, kad darnaus vystymosi procesas vyktų nuosekliai, efektyviai ir nenutrūkstamai. Siekiama, kad darnaus vystymosi integracija vyktų visais ugdymo lygmenimis (formalioju, neformalioju ir savišvieta), būtų užtikrintas visuomenės informavimas (pakankamas medžiagos aplinkosaugos temomis kiekis, užtikrintas jos prieinamumas, patikima informacija per žiniasklaidos priemones), subalansuotos plėtos, aplinkosaugos sričių specialistai turėtų reikiamą kvalifikaciją. Šiam dokumentui pritariančioms šalims belieka sekti nurodytomis gairėmis, ko pasekoje bus užtikrinta darnaus vystymosi plėtra, o pastaroji sąlygos gyvenimo kokybės gerėjimą. Labai svarbu, kad švietimo sistema kiekvienoje valstybėje funkcionuotų efektyviai, nes ji – vienas iš pagrindinių darnų vystymąsi užtikrinančių sąlygų.

1.2. JUNGTTINIŲ TAUTŲ JOHANESBURGO ĮGYVENDINIMO PLANAS

Jungtinių Tautų Johanesburgo įgyvendinimo plane švietimo svarba yra akcentuojama kiekvienoje iš plano dalių.

Švietimo svarba pasireiškia:

- *Mažinant skurdą* (skatinant vaikų elgsenos pokyčius užtikrinanti švietimą, įmonių vystymąsi per mokymą, švietimo ir kvalifikacijos kėlimą).
- *Vartojimo ir gamybos modelių keitime* („rengti informacines programas, akcentuojančias suderintų vartojimo ir gamybos modelių svarbą, švietimu naudojantis kaip viena iš priemonių“ [5. P. 8]; skatinti įmonių aplinkosaugos ir socialinę atsakomybę bei atskaitomybę, rengiant darbo vietose mokymo ir švietimo programas).
- *Saugant ir valdant gamtos išteklius* (stiprinant Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos galią kurti nacionalinius bei vietos gebėjimus jūrų mokslo, vandenynų, jų išteklių suderinto valdymo srityse, „skatinti darnų turizmo vystymąsi, plėtojant švietimo ir mokymo programas, skatinančias gyventojus dalyvauti ekoturizmo veikloje, užtikrinančias aplinkos, gamtos išteklių ir kultūros paveldo apsaugą“ [5. P. 29]).
- *Stiprinant sveikatos priežiūrą* (stiprinti švietimą sveikatos klausimais: mokslinių tyrimų rezultatų pritaikymą sveikatos problemoms spręsti, švietimo pagalba užtikrinti gydytojų kompetenciją, tinkamą gydymą, naujausių technologijų naudojimą). [5. P. 36]

Apskritai visos valstybės, siekiančios užtikrinti darnų vystymąsi, turėtų stiprinti mokslo ir švietimo sistemos tinklą, ypač besivystančiose šalyse skatinti mokslinius pajėgumus, siekiant dalintis žiniomis ir gerąja patirtimi, teikti finansinę paramą mokslo tyrimams, visuomenės savimonės ugdymo programoms rengti, suderinti švietimo infrastruktūras ir programas susijusias su aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos švietimu, sukurti švietimo sistemą, kuri užtikrintų lygias galimybes visiems gyventojams įgyjant išsilavinimą, stiprinant gebėjimus, keliant kvalifikaciją.

Įgyvendinimo plane akcentuotina darnaus vystymosi idėjų sklaida švietimo sistemos pagalba: „Integruoti darnų vystymąsi į švietimo programas visuose švietimo lygiuose, siekiant, kad švietimas taptų pagrindine pasikeitimų varomąja jėga“. [5. P. 60]

Švietimas turi būti remtina ir svarbi, darnų vystymąsi skatinanti sritis, kurios pagalba reikia imtis skubių veiksmų:

- Siekiant tobulinti mokyklose dėstomus dalykus, integruoti į juos informacines ir ryšių technologijas, užtikrinti, kad mokslas būtų prieinamas ir miesto, ir kaimo gyventojams.
- Plėtoti tarpvalstybinį bendradarbiavimą – sudaryti galimybes besivystančių šalių studentams, mokslininkams, tyrėjams naudotis išsivysčiusių šalių universitetų, mokslinių tyrimų institucijų programomis, skatinti keitimąsi patirtimi.

- Tęsti darnaus vystymosi komisijos švietimo darniam vystymuisi veiksmų programos įgyvendinimą.
- Rekomenduoti Jungtinių Tautų Generalinei Asamblėjai nuo 2005 m. paskelbti švietimo darniam vystymuisi dešimtmečiu (šis tikslas buvo sėkmingai įgyvendintas paskelbiant dešimtmetį švietimo dešimtmečiu).

Lyginant JT Johanesburgo įgyvendinimo planą su JT „Darbotvarke 21“, galima pastebėti, kad įgyvendinimo planas yra pastarosios tikslų, idėjų tąsa ir papildymas. Abiejuose dokumentuose siekiama stiprinti švietimo įstaigų ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą (pvz. mokslinių tyrimų pritaikymą praktikoje), steigti darnaus vystymosi centrus, kurie suteiktų konsultacijas aplinkosaugos klausimais, gerinti informacinių ir technologinių priemonių naudojimą bendradarbiavimui, patirties ir žinių perdavimui. Dokumentuose pabrėžiamas mokslinis ugdymas (užtikrinti visuotinį pagrindinį išsilavinimą), mokymosi tęstinumas.

Įgyvendinimo plane labiau akcentuojama mokslo pagalba aplinkos kokybei užtikrinti (pvz. aplinkos monitoringams), siekiama tęsti JT „Darbotvarkėje 21“ išskirtą mokslo ir švietimo sistemos tinklo stiprinimą, būtiną norint įgyvendinti darnų vystymąsi, tęsti darnaus vystymosi integraciją į švietimo sistemą, lygių galimybių visiems užtikrinimą įgyjant visų formų išsilavinimą. „Suteikti visiems bendruomenės nariams plačias formalaus ir neformalaus tęstinio mokymosi galimybes, jų tarpe savanoriškas bendruomenės programas, siekti panaikinti neraštingumą ir pabrėžti visą gyvenimą trunkančio mokymosi svarbą bei skatinti subalansuotąją plėtrą“. [5. P. 60]

JT Johanesburgo įgyvendinimo plane švietimo svarba darnaus vystymosi plėtrai užtikrinti yra akivaizdi. Visuose plano skyriuose – šalių probleminėms sritims įveikti išskeltuose siekiuose, viena iš pagalbos priemonių minimas švietimas. Sėkmingai įdiegus darnaus vystymosi discipliną į ugdymo sistemą, formuojant tinkamą asmens požiūrį, vertybes, tikėtina, kad ženkliai sumažėtų skurdo, aplinkos apsaugos, gamtos išteklių naudojimo ir kitos šiandien visame pasaulyje aktualios problemos. Būtina užtikrinti mokslo institucijų, privataus sektoriaus, vyriausybių, nevyriausybių organizacijų bendradarbiavimą, skatinti mokslinių tyrimų vykdymą. „Teikti finansinę pagalbą ir paramą švietimo, mokslo tyrimų, visuomenės lavinimo programoms bei plėtros institucijoms besivystančiose ir pereinamojo ekonomikos laikotarpio šalyse“. [5. P. 61]

1.3. EUROPOS SĄJUNGOS DARNAUS VYSTYMOŠI STRATEGIJA

2001 m. priimta ES darnaus vystymosi strategija. Po penkerių metų (2006 m.) ji atnaujinta, siekiant įvertinti penkių metų darbą ir dar efektyviau vykdyti darnaus vystymosi uždavinius.

Iš strategijoje pateiktų politikos principų akivaizdu, kad žmogus – svarbiausias pasaulio elementas, todėl reikia pasirūpinti jo teisėmis, socialine padėtimi, mažinti diskriminaciją ir garantuoti saugumą. Užtikrinti piliečiams informacijos prieinamumą, kad jie, turėdami reikiamų žinių, būtų pasirengę dalyvauti sprendimų priėmimo t.y. „stiprinti piliečių dalyvavimą priimančiais sprendimais. Skatinti švietimą tvaraus vystymosi klausimais ir ugdyti visuomenės sąmoningumą“. [3. P. 5] Tik sąmoninga asmenybė, suprantanti pačios daromą žalą aplinkai ir suvokdama, kad ji turi keisti savo gyvenimo būdą, prisidės prie darnaus pasaulio kūrimo. Darnaus vystymosi idėjas pripažįstantis žmogus, rodydamas sektiną pavyzdį, prisidės prie darnaus vystymosi plėtros.

Lyginant su 2001 m. strategija, šioje atsirado atskiras poskyris švietimo sričiai, kaip vienai iš kompleksinės politikos krypčių prisidedančiai prie žinių visuomenės. Švietimas akcentuojamas kaip būtina sąlyga, skatinanti elgsenos pokyčius, ugdanti reikalingas darniam vystymuisi kompetencijas. Darnus vystymasis priklausys nuo švietimo veiklos šioje srityje visais ugdymo lygiais, įtraukiant tvaraus energijos naudojimo, transporto sistemų, vartojimo ir gamybos modelių, sveikatos, žiniasklaidos ir atsakingo pilietiškumo klausimus. Švietimo institucijoms būtina vykdyti ne tik intensyvią veiklą, bet ir užtikrinti, kad nenukentėtų ir darnaus vystymosi švietimo kokybė. Tik per kokybišką veiklą gali laiduoti darnaus vystymosi plėtrą. „Sėkmingas netvarių tendencijų pakeitimas tvariomis labai priklausys nuo aukštos kokybės švietimo tvaraus vystymosi srityje visais švietimo lygiais“. [3. P. 22] Tikėtina, kad švietimas prisidės prie socialinės sanglaudos ir gerovės kūrimo, pirmiausiai teikiant pagalbą socialiai nuskriaustiesiems, suteiks individui gebėjimų, kurie padės jam įsidarbinti.

“Valstybės narės turėtų plėtoti darnaus vystymosi švietimą ir kryptingą kvalifikacijos tobulinimą, kuris būtų skirtas svarbiausių sektorių, įskaitant statybos, energetikos ir transporto sektorius, specialistams rengti. Ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama mokytojų rengimui. Jos taip pat turėtų įgyvendinti 2005 m. Vilniuje priimtą JTEEK darnaus vystymosi švietimo strategiją“. [3. P. 22] Parengus kompetentingus pedagogus, kurie sugebėtų įtraukti darnaus vystymosi nuostatas į mokymosi programas, specialistus, kurie perteiktų turimas žinias įvairių sričių darbuotojams, būtų užtikrinama tolesnė darnaus vystymosi švietimo plėtotė. Įgyvendinant šį siekį pagrindinis vaidmuo teks švietimo įstaigoms.

Taigi galima teigti, kad darnaus vystymosi švietimas vaidina svarbų vaidmenį siekiant sukurti darnų pasaulį. Būtina garantuoti visuomenės informavimą, jos aktyvų dalyvavimą problemų

sprendimuose. Visuomenė turi suprasti esanti reikalinga, galinti daryti įtaką ir prisidėti prie kokybiškesnio gyvenimo kūrimo.

Esant nuosekliai, integraliai švietimo sistemos veiklai, darnaus vystymosi principai greičiau pasieks visuomenę, gebančią pritaikyti gyvenimo būdą, nedarantį aplinkai žalos, turėti tinkamą vertybių sistemą ir pažiūras. Sėkmingai integravus darnaus vystymosi koncepciją į ugdymo ir studijų programas ir įgijus išsilavinimą, asmuo turės tinkamą kompetenciją ir galės užtikrinti tolesnį mokymą, tolesnį darnaus vystymosi švietimą, perteikiant turimas žinias kitiems.

1.4. LIETUVOS RESPUBLIKOS NACIONALINĖ DARNAUS VYSTYMO SI STRATEGIJA

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos (toliau - NDVS) prioritetai ir principai buvo kuriami labiausiai atsižvelgiant į nacionalinius poreikius bei ES darnaus vystymosi strategiją (suprantama, juos veikė ir kiti darnaus vystymosi dokumentai). Kadangi Lietuva priskiriama besivystančių šalių grupei ir daugelyje sričių ji dar silpnesnė nei kitos ES šalys, atitinkamai ir NDVS probleminių sričių išskirta daugiau, nei ES darnaus vystymosi strategijoje. Nuoseklus ūkio vystymasis tarp įvairių ūkio sektorių ir skirtingų regionų, įvardijamas kaip vienas iš pagrindinių NDVS prioritetų. Ekonominių ir socialinių vystymosi netolygumų, skirtumų tarp regionų gyvenimo lygio mažinimas taip pat priskiriamas prie pagrindinių prioritetų. ES DVS šis prioritetas laikomas vienu svarbiausių, tai Lietuvoje dar labiau turi būti akcentuojamas, nes per paskutinius metus skirtumai ne sumažėjo, o priešingai - išaugo. [15. P. 9]

NDVS pateiktų Lietuvos darnaus vystymosi prioritetų (nuosaikus ekonomikos vystymas; tarpregioninių gyvenimo skirtumų mažinimas; pagrindinių ūkio šakų poveikio aplinkai mažinimas; biologinės įvairovės apsauga; nedarbo, skurdo, socialinės atskirties mažinimas; kultūrinio savitumo išsaugojimas), skiriamas dėmesys ir švietimo ir mokslo vaidmens didinimui. Visuomenės švietimas yra būtinas, kadangi dėl darnaus vystymosi naujumo žmonės mažai informuoti apie darnaus vystymosi nuostatas, nepakankamas jų dalyvavimas šiame procese, o be visuomenės palaikymo praktiškai neįmanoma įgyvendinti užsibrėžtų tikslų.

Apžvelgiant Lietuvos švietimo būklę, nuo nepriklausomybės atgavimo padaryta didelė pažanga: įgyvendinama švietimo reforma, kuri skatina sistemingus visuomenės pokyčius, siekia ugdyti prie eurointegracinių ir globalizacinių iššūkių, pokyčių sugebančias prisitaikyti, kūrybingas, veiklias ir atsakingas asmenybes. Sėkmingai įgyvendinamas darnaus vystymosi principas – mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas, vis daugiau dėmesio skiriama žinių visuomenės kūrimui ir darnaus vystymosi principų diegimui įvairiose sferose. Tačiau išvardintuose teigiamuose procesuose galima pastebėti ir neigiamų aspektų – švietimo reforma vyksta per lėtai, per mažai orientuota į vykstančias aplinkoje permainas, švietimo įstaigos ir visuomenė šiai reformai neparuošta. Žemas visuomenės kompiuterizavimo lygis, „Pedagogų rengimo sistema nepakankamai orientuota į žinių visuomenės kūrimą ir darnaus vystymosi idėjų propagavimą“. [15. P. 29]

Išvardintoms problemoms įveikti būtina įgyvendinti NDVS numatytus ilgalaikius tikslus, uždavinius ir priemones:

- *Ilgalaikis tikslas* – ugdyti išsilavinusius, aktyvius, savarankiškus ir atsakingus visuomenės narius, siekti žinias ir mokslą paversti pagrindine priemone, užtikrinančia darnų ekonominių, aplinkosauginių ir socialinių sričių tikslų įgyvendinimą.

Šiam tikslui įgyvendinti reikia užtikrinti visų lygių švietimo prieinamumą, remiantis lygybės principu suteikti sąlygas mokytis visą gyvenimą, t.y. sukurti nuolat besimokančią visuomenę. Reikia rengti aukštos kvalifikacijos specialistus, gebančius konkuruoti tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, įtraukti darnaus vystymosi nuostatas į visų švietimo lygmenų programas bei kitus švietimo dokumentus, užtikrinti sistemingą mokslo ir technologijų vystymą, teikiančią galimybes kurti žinių visuomenę, grindžiamą mokslu, pažangiomis ir aplinkai žalos nedarančiomis technologijomis.

Ilgalaikiam tikslui ir uždaviniams įgyvendinti numatytos priemonės:

- Švietimo veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose „įteisinti ugdymo darnaus vystymosi reikmėms principus, siekti, kad švietimas skatintų žinių visuomenės kūrimą“. [15. P. 64]
- Visų švietimo lygmenų programos turi būti nuolat peržiūrimos ir koreguojamos pagal kintančias aplinkos sąlygas, naujai atsirandančias problemas ir susiformuojančius iššūkius.
- „Reguliariai kontroliuoti studijų kokybę, atsižvelgiant į darnaus visuomenės vystymosi poreikius ir darbo rinkos pokyčius tobulinti studijų kokybės vertinimo tvarką“. [15. P. 65]
- Diegti naujus mokymosi metodus, t.y. skatinti aktyvų, integralų, į realias aplinkosaugines, socialines ir ekonomines problemas orientuotą mokymąsi, plėsti lanksčias mokymosi ir studijų formas ir būdus, kurie suteiktų galimybę dirbantiems asmenims įgyti aukštesnės pakopos išsilavinimą bei kelti kvalifikaciją (nuotolinės, neakivaizdinės, nenuosekliosios, intensyvios studijos).
- Kiekvienam visuomenės nariui turi būti prieinamas tiek formalus, tiek neformalus mokymasis.
- Skatinti mokslinių tyrimų ugdymą turinio ir metodikos srityse, atlikti darnaus vystymosi integravimo į švietimo sistemą stebėseną. Numatyti perspektyvias darnaus vystymosi kryptis, vykdančias strateginius šalies vystymosi tyrimus, tiriant vykstančius pokyčius.

NDVS iškeltas ilgalaikis tikslas, uždaviniai ir įgyvendinimo priemonės atitinka LR Švietimo įstatymo, bei Valstybinės strategijos nuostatas, darnaus vystymosi srityje: periodiškai kontroliuoti, atnaujinti ir gerinti švietimo kokybę, ugdymo programas pritaikant prie vykstančių pokyčių, integruojant į jas darnaus vystymosi nuostatas. Diegti naujus mokymosi metodus, skatinti mokslinių tyrimų vykdymą ir jų rezultatų pritaikymą švietimo problemoms pastebėti ir spręsti. Rengti aukštos kvalifikacijos specialistus, užtikrinti visą gyvenimą trunkantį ir visiems prieinamą mokymąsi, švietimo pagalba skatinti žinių visuomenės kūrimą. Ugdyti išsilavinusią, aktyvią, savarankišką ir atsakingą visuomenę, siekiančią žinių, mokslą paversti pagrindine priemone, užtikrinančia darnų ekonominių, aplinkosauginių ir socialinių sričių tikslų įgyvendinimą.

1.5. JUNGTINIŲ TAUTŲ DARNAUS VYSTYMOŠI ŠVIETIMO DEŠIMTMEČIO PROGRAMA

JT Generalinės asamblėjos nutarimu dešimtmetis nuo 2005 m. sausio 1 d. yra vadinamas Darnaus vystymosi švietimo dešimtmečiu (toliau - DVŠD). „Parengtas programos įgyvendinimo planas pateikia bendras, rekomendacinio pobūdžio priemones, paliekant galimybę kiekvienai šaliai rasti priimtinausią būdą esamoms problemoms spręsti“. [20. P. 25]

DVŠD siejasi ne tik su švietimu, bet ir veikia gyvenimo būdą, vertybes bei elgesį. Čia ir išryškėja švietimo skirtumas nuo darnaus vystymosi švietimo (toliau - DVŠ). Pastarasis apima ne kiek žinių, informacijos suteikimą, bet gilinimąsi į patį švietimo turinį, jo paskirtį, tinkamų vertybių ir principų išaukštinimą, kuriuos švietimo pagalba įdiegus visuomenei, būtų galima išvengti pasaulinių problemų. Todėl DVŠ apima visas darnaus vystymosi sritis (aplinkosaugą, socialinę ir ekonominę), neišskiriant iš jų nei vienos. Šios sritys turi veikti viena kitą tik teigiamai. Švietimo tikslai visoje valstybėje yra vienodi, o DVŠ turi būti pritaikytas atskirai kiekvienam regionui, sutelkiant dėmesį į konkrečiai teritorijai būdingas problemas. DVŠ integruotas į visus ugdymo lygmenis, todėl suteiks besimokančiam ne tik žinių, bet ir pakeis jo mąstyseną. Tam neužteks vien švietimo reformos, tam reiks visų visuomenės sektorių įdirbio ir pastangų.

Iškelti dešimtmečio uždaviniai atitinka JT „Darbotvarkės 21“, Johanesburgo įgyvendinimo siekius:

- Darnaus vystymosi plėtros užtikrinimo siekti naudojantis švietimo sistema bei ugdant visuomenę naudojantis informacinėmis priemonėmis.
- Siekti visuomenės supratimo, kad švietimas yra labai svarbi darnaus vystymosi sąlyga.

Kuo efektyviau darnaus vystymosi švietimas bus integruotas į ugdymo programas, vykdomus projektus ir švietimo reformas, kuo sparčiau bus keliami darnaus vystymosi specialistų kvalifikacija, tuo greičiau žmonės suvoks darnaus vystymosi svarbą jų gyvenime.

Tiek DVŠD programoje, tiek kiekvienoje valstybėje iškelti uždaviniai turi būti susieti su keturiais pagrindiniais DVŠ siekiais, kurie akcentuojami ir JT „Darbotvarkėje 21“:

1. *Galimybių įgyti kokybišką pagrindinį išsilavinimą didinimas.* DVŠ siekia užtikrinti visiems prieinamą kokybišką išsilavinimą. Remtų visas asmens teises, skatintų mokytis žinoti, veikti, būti ir gyventi kartu su kitais, ugdytų mokinį kaip asmenį, šeimos, bendruomenės narį ir pasaulio pilietį, skatintų elgesio, pažiūrų, vertybių, atitinkančių darnaus vystymosi principus, ugdymą, suteiktų vietos ekonomines, socialines ir aplinkosaugines sąlygas atitinkantį ugdymą, akcentuojantį praeitį ir rūpinimąsi ateitimi.

2. *Atnaujinti švietimo programas.* Norint sukurti darnų pasaulį, išugdyti darnaus vystymosi principais besivadovaujančias asmenybes, neužtenka vien didinti pagrindinio išsilavinimo

prieinamumą ar baigiančiųjų skaičių. Tam reikia pertvarkyti švietimą, ugdymo programas, pradėdant ikimokykliniu ugdymu ir baigiant aukštuoju mokslu. Darnaus vystymosi principų diegimu visuomenėje (nuo pirmųjų klasių pradėdant ugdyti darnią visuomenę) ypač turi rūpintis išsivysčiusios šalys, kurių sparti ekonomikos plėtra daro didelę žalą aplinkai.

3. *Siekti visuomenės supratimo ir sąmoningumo didinimo.* Tik išsilavinusi, darnaus vystymosi įgūdžių ir žinių turinti visuomenė gali prisidėti prie darnos pasaulyje užtikrinimo. Tokia visuomenė supras šalies vyriausybės, politikų, švietimo įstaigų vykdomą politiką, prisidės prie jos įgyvendinimo, o jos pačios elgesys nežalos aplinkos. Tačiau tokios visuomenės suformavimas reikalauja koncentruoto, visais lygmenimis ir nenutrūkstamo švietimo.

4. *Teikti mokymą.* Norint užkirsti kelią pasaulinėms, didelę grėsmę keliančioms problemoms, reikia skubių veiksmų. Didelė dalis planetos gyventojų jau įgiję išsilavinimą, todėl DVŠ principai per ugdymo programas jų nepasieks. Esant tokiai situacijai labai svarbu skatinti darnaus vystymosi mokymus (suaugusiųjų mokymas) įmonėse, didinti vadovų sąmoningumą darnaus vystymosi srityje, kad organizacijų strategijos, kultūra, vykdoma veikla remtųsi darnaus vystymosi principais.

Išvardinti siekiai rodo, kad darnaus vystymosi plėtra bus užtikrinta tik intensyviai dirbant visais lygmenimis, siekiant tų pačių tikslų ir visuomenei supratus, kad jei jos nariai nesistengs patys ir nesielgs tinkamai aplinkos atžvilgiu, jie neliks apsaugoti jų nuo jų pačių daromos žalos.

Kuriant įgyvendinimo planus ir strategijas, siekiančius darnaus vystymosi plėtros, be minėtųjų keturių paskatų, būtina vadovautis dar ir septyniomis, pasauliniu mastu priimtomis strategijomis:

1. *Vizijos kūrimas ir propagavimas.* DVŠ programų, strategijų kūrėjai turi gerai suprasti ir visuomenei tinkamai pateikti darnaus vystymosi svarbą, jo įtaką sprendžiant pasaulines problemas. Be tinkamų idėjų kūrimo, labai svarbu, kad būtų užtikrinta ir jų sklaida visuomenėje. Čia vienas iš pagrindinių vaidmenų galėtų atitekti informacinėms technologijoms (jų naudojimo didinimas, visuomenės apmokymas naudotomis jomis).

2. *Konsultavimas ir dalyvavimas.* „DVŠD suteikia galimybę plėsti DVŠ visame pasaulyje. Tačiau plėtros užtikrinimu turi rūpintis kiekviena šalis“. [20. P.15] Valstybių vyriausybės turi būti atsakingos už visuomenės dalyvavimą šiame procese, kad ji suprastų DVŠ svarbą. Visuomenė savo ruožtu darytų įtaką efektyvesnių sprendimų priėmimui, darnaus vystymosi plėtrai.

3. *Partnerystė ir ryšiai.* DVŠ apima įvairius sektorius, institucijas, skirtingus lygmenis, todėl labai svarbu užtikrinti nenutrūkstamą jų bendradarbiavimą, nuolatinę informacijos keitimosi procesą. Svarbu, kad vyriausybės palaikytų nuolatinius ryšius su visuomene, užtikrintų jos aktyvų dalyvavimą. Partnerystė labai svarbi, nes skirtingus lygmenis sujungia tarsi į vieną komandą, siekiančią bendro tikslo. Nesvarbu, kad vieniems svarbesni aplinkosauginiai, kitiems – socialiniai, tretiems – ekonominiai klausimai. Visi turi vienyti ir suprasti, kad kiekvienos srities problemų sprendimas yra bendras DVŠ tikslas.

4. *Kompetencijos kėlimas ir mokymas.* DVŠD veikloje dalyvauja specialistai, turintys aukštą kompetenciją ir darniam vystymuisi užtikrinti reikalingų žinių bei įgūdžių. „Dešimtmetis suteikia galimybę šiomis žiniomis keistis, mokyti kitus ir mokytis vieni iš kitų. Labai svarbus dešimtmečio programos tikslas pasirūpinti tinkamu esamų ir būsimų mokytojų ugdymu, kvalifikacijos kėlimu darnaus vystymosi srityje“. [20. P.14] Aukštą kompetenciją turintys mokytojai sugebės įdiegti darnaus vystymosi klausimus į ugdymo programas, dėstomus dalykus ir taip ugdys visuomenę, turinčią atsakomybės jausmą aplinkosaugos klausimais.

5. *Moksliniai tyrimai, taikomoji veikla ir inovacijos.* Darniam vystymuisi būdingi nuolatiniai pokyčiai, todėl būtina remti mokslinių tyrimų organizavimą, taikomąją veiklą, diegti inovacijas, siekti, kad gautami tyrimų rezultatai ir atradimai į švietimo sistemą patektų kiek įmanoma greičiau, o ne po dešimties metų, kaip kad parastai nutinka. Siekiama, kad DVŠ būtų integruotas į kiek galima daugiau sričių ar ugdymo programų. Nėra vieno būdo, kuris užtikrintų DVŠ integraciją, tačiau jau yra keletas procesų, kurie prisideda prie šios idėjos įgyvendinimo: šalių vietinių „Darbotvarkių 21“ kūrimas, švietimo sistemos pertvarkymas skatinant darnaus vystymosi plėtrą, ryšių tarp įvairių mokymosi formų (formalus, neformalus ugdymas, savišvieta) ir visuomenės stiprinimas; visuomenės dalyvavimo skatinimas, siekiant integruoti turimas žinias, kultūrą į darnaus vystymosi švietimo programas.

6. *Informacijos ir komunikacijos technologijų (IKT) naudojimas.* „DVŠD – tai pasaulinio masto programa, todėl šiandienos technologijų intensyvus naudojimas yra būtina sąlyga norint palaikyti glaudžius bendradarbiavimo ryšius tarp pasaulio šalių“. [20. P.16] IKT turi tiesioginę sąsają su darnaus vystymosi problemų sprendimu. Naudojant IKT saugoma gamta ir jos ištekliai (mažėja popieriaus, rašalo sąnaudos, „keliaujant informacijai iš kompiuterio į kompiuterį“ mažiau teršiama aplinka, nei gabenant ją transportu), interneto pagalba skatinamas individualus, veiksmingesnis mokymasis, mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas.

7. *Stebėjimas ir vertinimas.* DVŠD – sudėtinga, ilgai trunkanti programa, todėl nuo pirmų metų būtina stebėti, kas yra daroma, vertinti, ar tinkamai yra siekiama tikslų ir koks yra tų siekių poveikis.

Apibendrinant galima teigti, jog jei formuojant darnaus vystymosi uždavinius bus atsižvelgta į visas septynias strategijas, bus užtikrinta efektyvi darnaus vystymosi plėtra. Jose nuosekliai išvardintos sritys bei priemonės, ką reikia daryti kuriant darnų pasaulį: darnaus vystymosi strategijas ir kitus dokumentus turi kurti kompetentingi specialistai, bendradarbiaujantys ir besikeičiantys turimomis žiniomis bei įgūdžiais su kitais. Darnaus vystymosi principų sklaida turi būti užtikrinama visai lygmenimis, skatinami moksliniai tyrimai, kad būtų galima naudotis naujausiais duomenimis. Reikia nuolat atnaujinama mokymosi medžiaga, užtikrinamas novatoriškus, informacinių ir komunikacinių priemonių diegimą, bei vykdyti procesų stebėseną ir kontrolę, užtikrinančią vykdytojų atsakomybės jausmą, padedančią suprasti, ar pasirinkta kryptis yra teisinga ir ką reikėtų daryti kitaip.

1.6. JUNGTTINIŲ TAUTŲ EUROPOS EKONOMIKOS KOMISIJOS DARNAUS VYSTYMOŠI ŠVIETIMO STRATEGIJA

2005 m. priimta Jungtinių Tautų Europos Ekonomikos komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija (JT EEK DVŠ), kuri buvo parengta remiantis JT DVŠD programa ir skirta plėsti darnaus vystymosi švietimą JT EEK regione. JT EEK DVŠ strategija yra JT DVŠD programos adaptavimas JTEEK kompetencijai priskirtam regionui – 55 valstybėms. Regioną sudaro visos Europos valstybės, Azijos valstybės, kurios buvo Sovietų Sąjungos sudėtyje, Turkija, Izraelis, Kanada ir JAV.

Nors švietimo sistema šiame regione išvystyta pakankamai gerai, joje pasigendama darnaus vystymosi švietimo klausimų nagrinėjimo. Šiai problemai spręsti ir buvo parengta minėtoji strategija, kurios pagrindinis tikslas yra integruoti darnaus vystymosi švietimą į formaliojo ir neformaliojo švietimo sistemas bei savišvietą. Užsibrėžtą tikslą pasiekti padės šie strategijos uždaviniai:

- užtikrinti, kad darnaus vystymosi švietimo įgyvendinime dalyvautų vykdomoji ir reguliavimo sistemos bei politika (teisės aktai, vykdomoji sistema, patvirtinti DVŠ gaires visiems švietimo lygiams, gerinti aprūpinimą darniam vystymuisi skirtomis priemonėmis);

- „skatinti darnų vystymąsi per formalųjį ir neformalųjį mokymąsi bei savišvietą“. [7. P.5] (skatinti visuomenės informavimą, nuolat atnaujinti darnaus vystymosi profesinius gebėjimus, tapti mokymosi visą gyvenimą dalimi, t.y. teikti tęstinio mokymosi galimybę darnaus vystymosi srityje, užtikrinti formaliojo ir neformaliojo švietimo organizacijų bendradarbiavimą);

- „suteikti pedagogams kompetencijų įtraukti darnaus vystymosi klausimus į mokymo procesą“. [7. P.5] Jų kompetenciją būtina ugdyti formaliojo ir neformaliojo mokymo lygmenyse;

- užtikrinti, kad darnaus vystymosi švietimo priemonės ir metodai būtų prieinami visiems (skatinti vaizdo, garso, elektroninių, daugialypės erdvės priemonių kūrimą mokymosi ir informacijos sklaidos tikslais, didinti medžiagos prieinamumą internetu);

- „skatinti darnaus vystymosi švietimo tyrimus ir plėtrą“. [7. P.5] Būtina tirti įvairias DVŠ sritis: veiksmingi mokymosi metodai, vertinimo būdai, nuostatų ir vertybių ugdymas, mokyklų ir kitų institucijų plėtra, informacinių komunikacinių technologijų diegimas;

- stiprinti JTEEK regiono bendradarbiavimą tarp visų lygmenų darnaus vystymosi švietimo klausimais (kurti regioninius ir subregioninius forumus, kuriuose dalyvautų švietimo bendruomenės nariai ir pasidalintų savąja patirtimi).

JT EEK DVŠ strategijoje švietimas laikomas kaip privaloma sąlyga, kurios reikia norint užtikrinti gerą valdymą, pagrįstą sprendimų priėmimą bei darnų vystymąsi. Todėl vykdant efektyvų darnaus vystymosi švietimą, veiksmingiau klostysis ir darnaus vystymosi plėtra: asmenys bus

kompetentingi priimti svarbius sprendimus darnaus vystymosi labui, teigiamai įtakos žmonių požiūrį, elgesį aplinkosaugos klausimais. Darnaus vystymosi švietimo pagalba, tikėtina, bus ugdomi kritiškai mąstantys, turintys savo nuomonę, sugebantys kurti ateities vizijas asmenys.

Grįžtant prie strategijos pagrindinio tikslo ir iškeltų uždavinių, strategijoje nurodyti principai, kuriais vadovaujantis regiono šalys turėtų užtikrinti švietimo kokybę integruojant į švietimo sistemą darnaus vystymosi švietimą, kurio pagrindiniai tikslai yra stiprinti žinių, gebėjimų, supratimo, požiūrio ir vertybių svarbą, kad gyventojai būtų pajėgūs dalyvauti sprendžiant darnaus vystymosi problemas. Gerinant pagrindinį išsilavinimą (taip pat orientuojant jį į darnų vystymąsi) nuo pat pirmųjų mokymosi metų pradėti ugdyti tvirtas, sąmoningas, turinčias toleranciją ir pagarbą kitoms kultūroms, gebančias kritiškai, sistemiškai ir kūrybingai mąstyti asmenybes.

Darnaus vystymosi švietimas turi būti akcentuojamas kaip visą gyvenimą trunkantis mokymasis, todėl jis turi būti įtrauktas į visų pakopų ugdymą. Ypač didelį dėmesį reikėtų skirti pradiniam ugdymui, nes asmeninės vertybės, požiūris ir nuostatos pradeda formuotis jau pirmaisiais gyvenimo metais. Aukštasis mokslas taip pat turėtų prisidėti prie darnaus vystymosi švietimo ugdant kompetencijas, teikiant žinias, padedant tobulinti kvalifikaciją.

Sprendžiant darnaus vystymosi klausimus vietos, regiono, šalies ar globaliniu mastu, svarbu skatinti bendradarbiavimą su visuomene, ugdyti žmonėse pagarbą vienas kitam sprendžiant problemas, mokyti žmones dirbti kartu. Tokiu būdu tikimasi įveikti švietimo izoliaciją.

1.7. NACIONALINĖ DARNAUS VYSTYMOŠI ŠVIETIMO 2007-2015 METŲ PROGRAMA

Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo programa parengta remiantis JT EEK DVŠ strategija ir yra sudėtinė Vilniaus gairių įgyvendinimo dalis. Programos paskirtis gerinti formaliojo ir neformaliojo švietimo, savišvietos teikiamų paslaugų, visuomenės informavimo kokybę, bei siekti, kad kiekvienas asmuo įgytų gebėjimų vietiniu ar pasauliniu mastu - asmeniškai, darbine veikla, dalyvaujant visuomenės gyvenime prisidėti prie darnaus vystymosi.

Nacionalinėje darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programoje pateiktoje Lietuvos esamos situacijos analizėje, darnaus vystymosi plėtros tema, vienas po kito vardinami įgyvendinti darnaus vystymosi dokumentuose iškelti tikslai, tačiau pereinant prie trūkumų, pastebima, kad pasiekti tikslai dažniausiai įgyvendinti nepakankamai.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 1. Lentelė) pateikti Lietuvoje įgyvendinti, nepakankamai įgyvendinti ir neįgyvendinti darnaus vystymosi siekiai.

1. lentelė. Darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimo lygis Lietuvoje

Pasiekimai darnaus vystymosi srityje	Siektini išgyvendinti sunkumai darnaus vystymosi srityje
Darnaus vystymosi nuostatos įtrauktos į: - nacionalines strategijas; - ministerijų vykdomus mokymus ir programas; - studijų ir mokymosi programas; - tikslinėms grupėms rengiamas programas.	Darnaus vystymosi nuostatos nepakankamai atspindi aukštąjį mokslą reglamentuojančiuose teisės aktuose, studijų programose, bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose. Nepakankamas tikslinių grupių darnaus vystymosi švietimas
Šalis prisideda prie UNESCO Darnaus vystymosi švietimo dešimtmečio strategijos įgyvendinimo	Nepakankamas tarptautinis, institucinis, tarp skirtingų interesų grupių bendradarbiavimas darnaus vystymosi srityje
Visuomenė nuolat informuojama aplinkosaugos ir darnaus vystymosi temomis, intensyvěja informacinių kompiuterinių technologijų naudojimas	
Daugėja projektų ir mokslinių tyrimų darnaus vystymosi srityje	Nevykdomi darnaus vystymosi švietimo proceso tyrimai, neatliekama stebėseną, nepakankamai vykdomi darnaus vystymosi srityje mokslo taikomieji tyrimai
Vykdomos programos pedagogų kvalifikacijai kelti	Darnaus vystymosi srityje kompetentingų pedagogų trūkumas, jų neaktyvumas. Pedagogų kvalifikacijos kėlimo programose nepakankamai plėtojama darnaus vystymosi aplinkosauginė, socialinė, ekonominė sritys.
Ministerijos pavaldžiuose sektoriuose daugelis darbuotojų vertinamų kvalifikacijų siejamos su darnaus vystymosi nuostatomis	Valstybinių institucijų darbuotojams suteikiama nepakankama informacija apie darnų vystymąsi, šios srities temos nėra įtraukiamos į darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programas.
	Trūksta darnaus vystymosi švietimo kokybę

Strateginiuose darnaus vystymosi dokumentuose nurodoma daug priemonių, skatinančių efektyvų darnaus vystymosi švietimą, tačiau sėkmingam jų įdiegimui, kaip matome iš pateiktos lentelės, prireiks daugiau laiko ir intensyvių pastangų. Labai svarbu vykdyti kokybišką, nuoseklų ir nuolat trunkantį darnaus vystymosi švietimą, nes iš Nacionalinėje darnaus vystymosi švietimo strategijoje pateiktų darnaus vystymosi plėtros sunkumų, akivaizdu – stengiamasi įgyvendinti darnaus vystymosi nuostatas, tačiau nepakankamai užtikrinamas proceso kokybiškumas.

Švietimą reikia pasitelkti kaip priemonę, padedančią ugdyti visuomenės sąmoningumą, nes „<.> visuomenėje dominuoja trumpalaikiai ekonominiai interesai sunkiai suderinami su darnaus vystymosi principais“. [16. P.4] Todėl Nacionalinės darnaus vystymosi švietimo programos tikslas yra įvairių institucijų švietimo pagalba, didinti visuomenės sąmoningumą darnaus vystymosi srityje. Skatinti ne tik pačios koncepcijos, bet gilesnio darnaus vystymosi suvokimo, aktyvaus dalyvavimo darnaus vystymosi procesuose.

Iškeltam tikslui įgyvendinti, esantiems sunkumams darnaus vystymosi srityje įveikti, programoje nurodyti šeši uždaviniai. Pirmiausia norint užtikrinti sėkmingą darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimą, Lietuvoje reikia sukurti tvirtą „<.> teisinę bazę, bei institucinę struktūrą“. [16. P.5] Tačiau vien sukurti jos nepakanka, reikia nuolat atnaujinti, parengti visiems švietimo lygiams „<.> turinio formavimo, metodų pasirinkimo ir kokybės užtikrinimo nuostatas. Darnaus vystymosi švietimo nuostatas integruoti į švietimo sistemą, bei viešųjų institucijų veiklą.“ [16. P.7] Integraciją vykdyti ne tik sukuriant atskirą discipliną, bet darnaus vystymosi principus integruojant į daugelį bendrųjų ugdymo programų turinį.

Darnaus vystymosi plėtrą skatinti per „<.> formalųjį, neformalųjį mokymą ir mokymąsi bei savišvietą, jų integraciją, akcentuojant darnaus vystymosi kompetencijų ugdymą“. [16. P.5] Šio uždavinio įgyvendinimui siūloma švietimo stebėsenos sistemoje, atskirti darnaus vystymosi švietimo stebėseną atskira dalimi, skatinti veiklą, kuri mokintų besimokančius gyventi sveikai, tausoti aplinką. Nuo pirmųjų klasių ugdyti darnią asmenybę, kaip vieną iš priemonių naudoti darnaus vystymosi projektų organizavimą ir skatinti moksleivius dalyvauti juose. „<.> atnaujinti esamas ir parengti naujas tęstinio mokymosi programas“. [16. P.9] Apskritai skatinant neformalųjį ugdymą ir savišvietą yra garantuojama visą gyvenimą trunkančio mokymosi idėjos plėtra.

Kaip minėta anksčiau, darnaus švietimo kokybės nebuvimas – vienas iš svarbiausių kliūčių stabdančių darnaus vystymosi plėtrą, todėl šioje programoje akcentuojamas „<.> švietimo veiklą vykdančių darbuotojų darnaus vystymosi srities kompetencijų ir darnaus vystymo srities darbuotojų švietimo kompetencijų tobulinimas“. [16. P.5] Be pedagogų ir kitų specialistų sąmoningumo didinimo darnaus vystymosi srityje, švietimo kokybės užtikrinimo būtina sąlyga - tinkamų darnaus

vystymosi švietimui reikalingų priemonių prieinamumas. „Nuolat rengti ir atnaujinti darnaus vystymosi švietimo metodinę, informacinę ir kitą medžiagą visiems švietimo lygiams, užtikrinant jos viešinimą“. [16. P.10]

Inovacijų diegimas šiandien būtinas kiekvienoje srityje, darnus vystymasis irgi ne išimtis. Nors atliekamų mokslinių tyrimų pastaraisiais metais tik daugėja, tačiau darnaus vystymosi srityje dar pastebimas didelis jų nepakankamumas – tad vienas iš Nacionalinės darnaus vystymosi švietimo programos uždavinių – skatinti tyrimų vykdymą, užtikrinti visuomenės informavimą apie gautus rezultatus, rezultatus panaudoti esamoms darnaus vystymosi švietimo problemoms spręsti.

Lietuva dalyvauja darnaus vystymosi procesuose ne tik nacionaliniu lygiu, bet ir globaliu, tačiau turi būti siekiama dar aktyvesnio tarptautinio bendradarbiavimo, kurį kaip svarbų darnaus vystymosi švietimo uždavinį akcentuoja ne tik ši programa, bet ir kiti Lietuvos nacionaliniai darnaus vystymosi dokumentai. Bendradarbiavimo pagalba bus galima pasinaudoti kitų šalių teigiama patirtimi, pasimokant iš jų neigiamos patirties, išvengti ten egzistavusių problemų ir spartesniu žingsniu žengti darnaus pasaulio kūrimo link.

2. VISĄ GYVENIMĄ TRUNKANČIO MOKYMOŠI STRATEGINĖS NUOSTATOS

Šiame skyriuje analizuojamos mokymosi visą gyvenimą strateginės nuostatos šiuose dokumentuose: Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (14. 2000 m.), Europos Parlamento ir tarybos rekomendacijos dėl pagrindinių visą gyvenimą trunkančio mokymosi kompetencijų (15. 2005 m.), bei susiję Lietuvos Respublikos dokumentai: LR švietimo įstatymas (10. 2003 m.), Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos (11. 2003 m.), Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (1. 2002, 2003 m.).

2.1. MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ MEMORANDUMAS

Europoje, kaip niekad anksčiau, šiuo metu svarbu užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, nes nuolat kintančios kultūrinės, etninės ir ekonominės sąlygos verčia gyventojus rūpintis savo ateitimi, mokėti prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, kylančių iššūkių. Todėl būtina užtikrinti, kad žmonės turėtų galimybę gauti aukštos kokybės visą gyvenimą trunkančio mokymosi paslaugas, siekiančias „<..> skatinti aktyvų pilietiškumą ir didinti galimybę įsidarbinti. Aktyvus pilietiškumas atskleidžia, ar ir kaip žmonės dalyvauja visose visuomeninio ir ekonominio gyvenimo srityse <..> daugeliui žmonių apmokamas darbas garantuoja jų nepriklausomybę, savigarbą ir gerovę. Tai svarbiausias žmonių gyvenimo kokybės veiksnys“. [9. P.4]

Mokymosi visą gyvenimą memorandume pateikiami trys švietimo lygiai, kurių pagalba bus užtikrintas mokymosi kontinuumas: *formalusis* (vyksta švietimo įstaigose, suteikiant besimokančiajam diplomą ar kvalifikaciją), *neformalusis* (organizuojamas šalia pagrindinių švietimo sistemų) ir *savišvieta* (kiekvieną dieną vykstantis mokymasis, kurio kartais pats asmuo net nepastebi). Didžiausia reikšmė turėtų būti teikiama neformaliajam švietimui ir savišvietai, nes jie yra svarbūs žmogaus ugdymo procese. Tačiau dažniausiai išskirtinis dėmesys yra teikiamas tik formaliajam švietimui.

Mokymosi visą gyvenimą memorandume pabrėžiamas mokymasis visą gyvenimą, padėsiantis didinti žmonių žinias, įgūdžius ir kompetencijas. Jo įgyvendinimui reikia vieningo visų supratimo ir pastangų taip pat siekti žemiau pateiktų tezių, darančių mokymuisi visą gyvenimą didžiausią įtaką, įgyvendinimo:

1. Norint sukurti žinių visuomenę, dera užtikrinti reikiamų įgūdžių įgijimą ir jų atnaujinimą, t.y. „garantuoti visuotinį ir nuolatinį mokymosi prieinamumą“. [9. P.10] Dėl vykstančių pokyčių, darbdavių reikalavimų turėti vis naujesnius įgūdžius, formalusis švietimas turi garantuoti, kad kiekvienas įgytų pagrindinius įgūdžius. Neformaliajam švietimui tenka svarbi užduotis – suteikti galimybę nuo mokslų atitrūkusiems, padariusiems darbinę pertrauką įgyti trūkstamų žinių.

2. „Pastebimai padidinti investicijas į žmogiškuosius resursus“. [9. P.11] Norint užtikrinti įgyjamų įgūdžių atnaujinimą, dabartinių investicijų akivaizdžiai nepakanka. Skatinant investuoti į svarbiausią Europos turtą – žmogų, reikia sukurti ne tik finansinį gerovę, bet ir palankias sąlygas (padedant derinti darbą ir mokymąsi, organizacijoms skatinant darbuotojus įgyti naujų žinių ir įgūdžių ir pan.) asmeniui tobulėti, atnaujinti žinias.

3. „Diegti naujoves į mokymą ir mokymąsi“. [9. P.12] Kasdien pasaulyje vyksta pokyčiai, todėl gyventojai turi būti tinkamai paruošti sugebėti prie jų prisitaikyti ir tinkamai sureaguoti. Tam būtina ugdymo procese nuolat atnaujinti perteikiamas besimokančiajam žinias, padėti įgyti šiandien reikalingus įgūdžius, mokymosi sistemas pritaikyti prie vis naujų poreikių. Laikantis šios tezės, dera skatinti vis labiau plintančią tendenciją, kad mokytojas turi ne tik mokyti, bet ir mokytis, kad jis yra ne tik žinių perteikėjas, bet daugiau patarėjas, gebantis naudoti novatoriškus mokymo metodus.

4. „Tobulinti mokymosi ir jo rezultatų supratimą ir vertinimą, ypač neformaliojo mokymosi ir savišvietos srityse“. [9. P.14] Įgyto išsilavinimo vienodas pripažinimas ypač aktualus šiandieninėje Europoje turint galimybę laisvai judėti, įsidarbinti, mokytis skirtingose šalyse. Todėl turi būti užtikrintas aiškus ir visiems vienodai suprantamas įgytą išsilavinimą patvirtinantis dokumentas.

5. „Užtikrinti, kad kiekvienam būtų lengvai prieinamos kokybiškos žinios ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Europoje visą gyvenimą“. [9. P.16] Dabar daugelis gyvena ieškojimų, savęs atradimo ir realizavimo amžiuje, todėl specialistų teikiamos konsultacinės paslaugos yra būtinos padedant nukreipti asmenį tinkama profesine linkme.

6. „Priartinti mokymąsi prie namų“. [9. P.18] Vietos ir regioninė valdžia tampa vis svarbesnė daugelyje gyvenimo sričių, švietimas - taip pat ne išimtis. Todėl remiantis ja būtina pasirūpinti visą gyvenimą trunkančio mokymosi infrastruktūros kūrimu arčiausiai besimokančiojo.

Nors vis didesnė visuomenės dalis pradeda vadovautis visą gyvenimą trunkančio mokymosi koncepcija, tačiau vis dar ne pakankamai. Kaip minėta anksčiau, būtina sutelkti visas pastangas sėkmingam jos įgyvendinimui. Ypač svarbu, kad visuose mokymosi lygmenyse būtų dirbama tolygiai, vieningai užtikrinant asmens ugdymo tęstinumą.

2.2. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REKOMENDACIJOS DĖL PAGRINDINIŲ VISĄ GYVENIMĄ TRUNKANČIO MOKYMOSI KOMPETENCIJŲ

Pasaulyje vykstantys pokyčiai, perėjimas prie žinių ekonomikos reikalauja įgyti tvirtus bendruosius įgūdžius („Bendrieji gebėjimai – tai asmeninį pasitenkinimą, socialinę integraciją, aktyvų pilietiškumą ir užimtumą skatinantys gebėjimai.“ [4. P.4]). Šios rekomendacijos tikslas yra nustatyti reikiamus įgyti bendruosius gebėjimus ir kad jie būtų įgyjami bazinio išsilavinimo lygmenyje, o suaugusieji, kad turėtų galimybę visą gyvenimą juos stiprinti ir įgyti vis naujus, mokytis visą gyvenimą. Rekomendacijoje pateikiami siūlymai kaip tinkamai to siekti.

Tikslingai ugdomi įgūdžiai, švietimo pagalba besimokančiajam suteiktos žinios, tinkamas požiūris į gyvenimą, padės asmeniui prisitaikyti prie nuolat kintančios ir vis didesnį konkurencingumą skatinančios darbo rinkos, bei ilgam išlikti joje, taip mažinant skurdo ir nedarbo problemas, užtikrinant darnaus pasaulio kūrimą. Todėl švietimo sistemos pagalba reikia užtikrinti anksti mokyklą paliekančiųjų skaičiaus mažėjimą, į nuoseklų, visą gyvenimą trunkantį mokymosi procesą labiau įtraukti suaugusius, nes „suaugusiųjų dalyvavimas švietime ir mokyme per metus padidėja tik 0,1–0,2 procentiniais punktais, o tai reiškia, kad iki 2010 m. nepavyks pasiekti nustatyto 12,5 % orientacinio lygio“. [4. P.5]

Kaip jau buvo minėta Mokymosi visą gyvenimą memorandume, daugiau dėmesio reikia skirti neformaliajam ugdymui ir savišvietai, siekti, kad jų pagalba įgyti gebėjimai ir kvalifikacijos būtų oficialiai pripažinti („pavyzdžiui, neformalaus ir neinstitucinio mokymosi įteisinimo principai ir kreditų perkėlimo sistemos“. [4. P.5]) Akcentuotinas ir vienas iš darnaus vystymosi švietimo tikslų – mokytojų tinkamų kompetencijos ir kvalifikacijos užtikrinimas, kad jie sugebėtų paruošti stiprią šiandienos pasauliui reikalingą asmenybę. Bazinio išsilavinimo programų reformos pagalba siekiama diegti naujus mokymo metodus „<.> kuria dėmesys nuo perteikiamų žinių nukreipiamas į lanksčiai pritaikomų gebėjimų, kurie parengia jaunimą suaugusiųjų gyvenimui ir tolesniam mokymuisi, vystymą“. [4. P.5] „Šiuo pasiūlymu bus remiamas valstybių narių visą gyvenimą trunkančio mokymosi strategijų kūrimas, švietimas ir mokymo sistemos.“ [4. P.7] Tai laiduoja kokybišką darnaus vystymosi švietimą, t.y. siekti, kad mokymas vyktų nuosekliai visai lygmenimis, labiausiai sutelkiant dėmesį į suaugusiųjų ir kitų palankių sąlygų mokymuisi neturinčių grupių ugdymą.

Nagrinėjamo dokumento priede pateiktais bendraisiais visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimais (sugebėjimas bendrauti gimtąja ir užsienio kalbomis, matematinių gebėjimų ir pagrindinių gebėjimų mokslo ir technologijų srityse turėjimas, skaitmeninis raštingumas, mokymasis mokytis, tarpasmeniniai, tarpkultūriniai, socialiniai ir pilietiniai gebėjimai, verslumas bei kultūrinė išraiška.), valstybėms rekomenduojama naudotis „kaip orientacine priemone

įgyvendinant Bendrijos švietimo ir mokymo programas ir užtikrinti, kad jose būtų skatinamas bendrųjų gebėjimų įgijimas“ [4. P.13] Iš išvardintų aštuonių gebėjimų „svarbiausias mokymosi pagrindas – tai pagrindiniai kalbos, raštingumo, mokėjimo skaičiuoti ir IRT įgūdžiai, o mokytis padeda pirmiau minėtas gebėjimas „mokymasis mokytis“ “. [4. P.15]

Visą gyvenimą trunkančiame mokymesi gebėjimas „mokymasis mokytis“ svarbus, nes skatina asmenį nuolat siekti mokslo, prisitaikyti prie naujovių, sugebėti greitai priimti ir apdoroti naują informaciją. Nuolat besimokantis asmuo lengviau įveiks atsirandančias kliūtis, išlavinęs kritinį mąstymą, sugebės priimti tinkamesnius sprendimus. Dėl šių priežasčių kiekvienas žmogus turėtų siekti ne tik pagrindinių, bet visų aštuonių gebėjimų tolygaus nenutrūkstamo lavinimo.

2.3. VISĄ GYVENIMĄ TRUNKANČIO MOKYMOŠI STRATEGINĖS NUOSTATOS LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO DOKUMENTUOSE

Šie dokumentai patvirtino ankstesniuose skyriuose analizuotuose tarptautiniuose dokumentuose įvardintą švietimo svarbos akcentą. Todėl reikia stengtis, kad ir Lietuvoje teikiamos švietimo paslaugos būtų kokybiškos, efektyvios ir prieinamos. Švietimo sistemos pagalba turi būti garantuotas asmens kompetencijų ugdymas, tinkamas vertybių, pažiūrų ir elgesio suformavimas. Reikia sukurti tinkamas sąlygas visuomenei dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese. Siekti, kad besimokantysis gautų naujausią informaciją, mokytųsi pagal naujausius mokymosi metodus, gautų žinias iš kompetentingų lektorių ir tikėtina taptų darnios visuomenės nariu.

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMAS

Pagal LR švietimo įstatymą, švietimo sistema Lietuvoje yra lanksti, sąryšinga ir atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika, sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą, siekia kokybiškų rezultatų.

Iš pirmojo LR Švietimo įstatymo sakinio („Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus.“ [14.]) matyti, kad Lietuvoje švietimas suprantamas, taip pat kaip ir darnaus vystymosi dokumentuose, kaip priemonė, suteikianti asmeniui žinių, akcentuojant nenutrūkstamą mokymąsi, kaip visą gyvenimą trunkantį savęs tobulinimo procesą. Švietimo pagalba galima išugdyti darnią visuomenę, kuri kurs darnų pasaulį.

Švietimas Lietuvoje siekia ugdyti asmenybes, kurios siektų žinių, išsilavinimo, sugebėtų įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą ir raštingumą. Norint, kad asmuo būtų konkurencingas, sugebėtų savarankiškai kurti savo gyvenimą, švietimas turi padėti jam įgyti tinkamą profesinį išsilavinimą, sudaryti sąlygas nuolat tobulintis, pagal poreikį kelti kvalifikaciją ir užtikrinti mokymąsi kaip visą gyvenimą trunkantį procesą. Tarp švietimo tikslų išskiriamas ir darnus vystymasis. Švietimo pagalba siekiama suteikti asmenims žinių, gebėjimų, kurie padės suvoki darnaus pasaulio esmę ir svarbą, užtikrins aplinkos, visuomenės ir ūkio darnią plėtrą.

Lietuvos švietimo sistema remiasi keturiais pagrindiniais principais:

- *Lygios galimybės.* Švietimo sistema turi užtikrinti kiekvienam asmeniui švietimo prieinamumą, t.y. siekti, kad bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimas būtų visiems prieinamas, sudaryti sąlygas tobulinti turimą, įgyti naują kvalifikaciją, nepaisant asmenų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

- *Kontekstualumas*. „Švietimo sistema yra glaudžiai susieta su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka nuolat kintančias visuomenės reikmes“. [14. 5 str.]

- *Veiksmingumas*. Švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų sumaniai ir saikingai naudodama turimus išteklius, nuolat vertindama ir planuodama savo veiklą, remdamasi tinkamais ir laiku priimamais sprendimais.

- *Tęstinumas*. „Švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą.“ [14. 5 str.]

Minėtieji švietimo sistemos principai akivaizdžiai siejasi su darnaus vystymosi principais:

- Išsilavinimo prieinamumas visiems, lygybės užtikrinimas.

- Darnus vystymasis apima ekonominę (ūkinę), socialinę, aplinkosauginę ir kultūrinę sritis, kurios nuolat keičiasi ir todėl su jų kaita privalo atsinaujinti ir švietimo sistemai, kad besimokantįjį pasiektų tik naujausia informacija ir užtikrintų novatorišką darnaus vystymosi švietimą.

Esant dabartinėms, visuomenei pavojų keliančioms aplinkosauginėms problemoms, saikingas išteklių naudojimas, viena iš opiausių ne tik Lietuvos, bet ir viso pasaulio problemų. Todėl Lietuvos švietimo sistemos veiksmingumo principas yra labai reikšmingas darniam vystymuisi užtikrinti. Be išteklių saugojimo, veiksmingumo principas akcentuoja ir kokybiško švietimo svarbą. Kokybės užtikrinimas ypač svarbus Lietuvoje, kur pagal gyventojų skaičių, švietimo įstaigų yra daug, tačiau ne visų teikiamos paslaugos atitinka keliamus reikalavimus.

Švietimo paslaugų kokybės užtikrinimo reikėtų siekti pirmiausia per pedagogų kompetencijų užtikrinimą. Asmuo, mokantis kitus, privalo turėti tinkamą išsilavinimą, nuolat kelti turimą kvalifikaciją. Tačiau švietimo kokybė priklauso ne tik nuo pedagogų. Intensyviai ir nuosekliai dirbti reikia visais valdymo lygmenimis – mokykloje, savivaldybėje, ministerijose, vyriausybėje, seime.

- Mokymosi kaip visą gyvenimą trunkančio proceso garantavimas.

Lietuvoje ugdymas vyksta trimis lygmenimis:

- *Formalusis švietimas*. Apima pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, profesinį mokymą, aukštesniausias ir aukštojo mokslo studijas.

- *Neformalusis švietimas*. Apima ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir kitą neformalųjį vaikų bei suaugusiųjų švietimą.

- *Savišvieta*. Kasdien vykstantis mokymasis, kurio dažniausiai net nepastebime.

Darnaus vystymosi politikos siekis yra remiantis šiais lygmenimis užtikrinti darnaus vystymosi plėtrą. Integruoti ne tik atskirą darnaus vystymosi discipliną, bet darnaus vystymosi principus, idėjas diegti į daugelį mokomųjų dalykų.

Apibendrintai galima teigti, kad neužtenka vien užtikrinti mokymosi prieinamumą, remiantis lygybės principu, būtina nacionaliniu lygiu užtikrinti, kad teikiamos mokymosi paslaugos būtų kokybiškos, ne tik dėl darnaus vystymosi plėtros garantavimo, bet ir dėl „teisingos“ asmenybės ugdymo. Asmenybė, kuri nuo pirmųjų mokymosi metų gautų tvirtus pagrindus, pagalbą susikuriant savo tinkamą vertybių sistemą, pažiūras ir elgesį, sugebėtų kritiškai mąstyti, priimti sprendimus, prisiderinti prie kintančių aplinkos sąlygų, bei gautų naujausią informaciją, mokytųsi pagal naujausius mokymosi metodus, gautų žinias iš kompetentingų lektorių, tikėtina taptų darnios visuomenės nare.

VALSTYBINĖS ŠVIETIMO STRATEGIJOS 2003 – 2012 METŲ NUOSTATOS

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, siekiant įsitvirtinti aukštus reikalavimus turinčioje Vakarų rinkoje, daugelyje sričių reikia kelti aukštesnius tikslus, intensyviau dirbti, nes vis dar esame nelygiavertūs Europos šalių konkurentai. Visuomenę reikia paruošti atsirandantiems pokyčiams ir naujoms galimybėms, todėl švietimas yra viena iš būtinų priemonių, stiprinančių visuomenės kūrybines galias, brandinanti pilietinę visuomenę, mažinanti socialinę atskirtį. Todėl reikia atnaujinti švietimo sistemą - siekti didesnio jos efektyvumo, prieinamumo visiems, aukštos, europinius standartus ir Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančios mokslo kokybės, bei labai svarbaus darnaus vystymosi tikslo – „sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi“. [11. P.3]

Švietimo strategija remiasi Valstybės ilgalaikės raidos strategijos trimis prioritetais - žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos ir pagal juos apibrėžia švietimo misiją t.y. švietimas turi ugdyti sąmoningą asmenybę, suvokiančią šiuolaikinį pasaulį, savarankišką, veiklią, atsakingą, gebančią nuolat mokytis, siekiančią naujų kompetencijų ir kvalifikacijų: „padėti asmeniui įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinę technologijų, kultūros bei asmeninių gebėjimų lygį ir sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą“. [11. P.3] Įgyjamas išsilavinimas turi atitikti darbo rinkos poreikius, bei užtikrinti darnaus vystymosi sričių (ekonominės, socialinės, aplinkosauginės ir kultūrinės) plėtrą t.y. užtikrinti darnią, žiniomis grįstą konkurencingo šalies ūkio, aplinkos ir kultūros plėtrą, nacionalinį saugumą ir demokratinės valstybės raidą.

Strategijoje iškeltiems švietimo sistemai tikslams pasiekti, atskira dalimi nurodytos įgyvendinimo priemonės, kurios akivaizdžiai sieja Valstybinę švietimo strategiją su LR švietimo įsakymu:

- Švietimo plėtotės efektyvumui ir darnai užtikrinti reikalinga atsakinga valdymo sistema, kuri atliktų visų švietimo lygių stebėseną, vertinimą, teiktų gautus rezultatus visuomenei, skatintų

visuomenės dalyvavimą esamų švietimo problemų sprendime. Todėl reikia, kaip nurodyta švietimo įsakyje, tinkamai paskirstyti valstybės, savivaldybių ir mokyklų funkcijas, atsakomybes, galias ir įsipareigojimus. Didelę dalį atsakomybių už bendrąjį lavinimą, profesinį mokymą, specialųjį ugdymą, tęstinį suaugusiųjų mokymąsi reikia atiduoti savivaldybėms. Švietimo ir mokslo ministerija valstybės lygiu nustato svarbiausius bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir studijų reikalavimus, atsako už švietimo kokybę, prieinamumo ir socialinio teisingumo užtikrinimą, švietimo kokybės vertinimą ir visuomenės informavimą, tačiau ir pačios mokyklos, aukštąjį mokslą teikiančios institucijos turi būti atsakingos už švietimo kokybės užtikrinimą. Labai svarbus švietimo efektyvumo ir darnos akcentas – visuomenės įtakos švietimo sistemai didinimas. Kuo didesnė visuomenės dalis dalyvaus švietimo sistemos kūrimo, problemų sprendime, tuo bus sukurta stipresnė, efektyvesnė ir didesnei visuomenės daliai tinkama švietimo sistema. Nuo 2005 m. Lietuvoje pradėjo veikti Švietimo valdymo informacinės sistemos interneto tinklalapis (www.svis.smm.lt), kuris švietimo specialistams tampa patogią priemone, padedančią nagrinėti švietimo kokybės klausimus. Joje apibendrintai pateikiami duomenys, kurie anksčiau buvo renkami naudojant kelias duomenų bazines. Ši sistema tapo valstybės švietimo raidos stebėsenos sistemos dalimi.

- Švietimo finansavimas ir išteklių paskirstymas turi būti pertvarkomas taip, kad skatintų geresnį švietimo prieinamumą ir kokybę. Per tinkamą finansavimą suteikiamos geresnės mokymosi sąlygos, keliant mokytojų atlyginimus, galima tikėtis geresnių jų paslaugų suteikimo.

- Laksti švietimo sistema turėtų apjungti pagrindinį, profesinį mokymąsi ir studijas, bei formalųjį, neformalųjį mokymąsi bei savišvietą. Čia akcentuojamas esminis principas – „<..> vidurinė mokykla ar gimnazija turi būti prieinamos visiems, jose mokytis norintiems asmenims. [11. P.7] Svarbu, kad ugdymo programos būtų orientuojamos į įvairovės didinimą, individualizuojamos, leidžiant besimokančiajam pasirinkti jam patinkančius dalykus, ypač tai akivaizdu dviejų paskutinių brandos ugdymo metų programų turinyje, kai privalomais paliekami tik ugdymo pagrindą sudarantys dalykai, visi kiti dalykai pasirenkami laisvai. Tokiu būdu ugdoma tvirta, savarankiška, atsakinga, darniam pasauliui reikalinga asmenybė, kuri jau mokykloje privalo galvoti apie savo ateitį, kurti ją pati, o ne pagal „primetus“ standartus.

- Sukuriamas efektyvumo, prieinamumo ir kokybės reikalavimus atitinkantis mokyklų tinklas, pasirūpinama, kad mokytojai turėtų galimybę ir norėtų kelti turimą kvalifikaciją.

- Svarbus švietimo tikslas (taip pat ir vienas iš darnaus vystymosi tikslų) yra sieti mokslinę veiklą su praktika. Šį siekį tikimasi įgyvendinti įdiegiant profesinio informavimo ir konsultavimo sistemas į pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, praktinę socialinę ir darbinę veiklą įtvirtinti kaip sudėtinę bendrojo ugdymo dalį. Profesinėse mokyklose rekomenduojama besimokančiajam ne mažiau kaip pusę kvalifikacijai įgyti skirto laiko praleisti mokantis įmonėje. Lietuvoje reikalinga

suteikiamų kvalifikacijų ir darbo rinkos paklausos nuolatinio derinimo sistema, nes išsilavinimo kokybę, naudą atspindi ne baigiančiųjų skaičius, o įgyta kvalifikacija. Svarbu ne gauti diplomą, bet žinoti, kad atsiras darbo vieta diplomą turinčiam asmeniui konkrečiai pagal specialybę.

Švietimo plėtotės prieinamumui, tęstinumui ir socialiniam teisingumui užtikrinti reikia laiduoti lygias mokymosi starto galimybes padedant šeimoms per pedagoginio informavimo ir konsultavimo sistemas, plečiant ikimokyklinio ugdymo paslaugas (pirmiausia suteikiant galimybę ikimokykliniame ugdyme dalyvauti socialinę atskirtį patiriančių šeimų vaikams). [11. P.9] Šiam tikslui įgyvendinti Lietuvoje sėkmingai įgyvendinama priešmokyklinio ugdymo programa.

- Mokymosi, kaip visą gyvenimą trunkančio proceso užtikrinimui kuriama vientisa visą gyvenimą trunkančio švietimo sistema, atitinkanti asmenų įvairius poreikius, įgyvendinamos suaugusiųjų tęstinio mokymosi plėtros programos.

– Visuose švietimo lygmenyse sudaromos tinkamos mokymosi sąlygos visiems pagrindinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo siekiantiems asmenims. Informavimo ir konsultavimo apie mokymosi galimybes sistema turi veikti efektyviai, kad norintis tęsti mokymąsi žmogus turėtų visą informaciją, bei galimybę rinktis iš įvairių ugdymo paslaugas teikiančių įstaigų, ugdymo programų, specialybių, kursų. Stengiamasi įveikti mokymosi kliūtys t.y. mokymosi laiko ir spartos, mokymosi vietos apribojimai, griežti išsilavinimo reikalavimai pradedant mokymąsi ar studijas. [11. P.10]

- Siekiant švietimo plėtotės kokybės užtikrinimo būtina atnaujinti švietimo turinį ir garantuoti, kad jis nuolat bus koreguojamas pagal besikeičiančių aplinkos sąlygų atnaujinamus švietimo tikslus ir uždavinius. Mokymąsi vis labiau orientuoti ne kiek į žinių perteikimą, bet mokyti asmenį kritiškai mąstyti, analizuoti, mokėti pritaikyti turimas žinias praktikoje, sprendimų priėmimo, suteikti būtinas kompetencijas, ugdyti vertybines nuostatas. Todėl privalu atnaujinami švietimo turinio perteikimo būdus: diegti savarankiškumą ir bendradarbiavimą skatinančius mokymosi metodus ir savarankiškos veiklos praktiką. Šiuo metu Lietuvoje kryptingai ugdomi pagrindiniai raštingumo gebėjimai, socialinė, kultūrinė ir komunikacinė kompetencija, gebėjimas mokytis. Didelis dėmesys skiriamas kompiuterinio raštingumo programoms, informacinės kultūros ugdymui, užsienio kalbų mokymui, verslumui, finansinei išminčiai ugdyti. Siekiant pagerinti švietimo kokybę bendrojo lavinimo mokyklose, LR švietimo ir mokslo ministerija parengė ir 2002–2005 metais įgyvendino “Mokyklų tobulinimo programą”, kurios tikslas – pagerinti pagrindinių mokyklų mokinių pasiekimus modernizuojant bendrąjį lavinimą ir užtikrinant veiksmingą bei racionalų švietimui skirtų lėšų panaudojimą. [8.]

– Nuolat vertinamas mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemų veiksmingumas ir atliekamas tarptautinis studijų programų įvertinimas. Kiekvienas mokytojas turi turėti šiuolaikiniam mokytojui būtinas kompetencijas ir vertybines nuostatas, būti ne tik žinių perteikėju, o mokymosi organizatoriumi, patarėju, partneriu, tarpininku tarp mokinio ir informacijos šaltinių. Be konkretaus

dalyko mokymo, mokytojas privalo būti gyvenimo tiesų ir tradicijų besimokantiems perdavėju, sugebantis diegti teisingas, aplinkai, visuomenei nekenkiančias, pažiūras ir elgesį.

– Švietimo priežiūros ir inspektavimo funkcijas keičianti mokyklų audito (įsivertinimo ir išorinio vertinimo) sistema, padės skatinti švietimo kokybę ir veiksmingumą.

– Užtikrinamas nuoseklus švietimo priemonių leidimas ir mokinių aprūpinimas jomis. [11. P.13]

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatos, kaip minėta anksčiau, remiasi LR Švietimo įstatyme Lietuvos švietimui iškeltais tikslais, tik strategijoje nurodomos ir priemonės tikslams įgyvendinti.

Abiejuose dokumentuose akcentuojama švietimo svarba tiek ugdant asmenybę, tiek užtikrinant darnaus vystymosi plėtrą, todėl būtina rūpintis švietimo sistema, atnaujinti ją, užtikrinti, kad ji būtų darni, veiksminga, tinkamai finansuojama, pajėgi kovoti su nuolat išskylančiais iššūkiais. Nuolatiniai pokyčiai skatina asmenį, norint išlaikyti savo paties paklausą darbo rinkoje, mokytis visą gyvenimą, siekti naujų žinių, tobulinti kvalifikaciją. Visą tai ir stengiamasi užtikrinti per darnaus vystymosi ir švietimo dokumentus. Būtina skatinti švietimo prieinamumą, kokybę ir tęstinumą. Kokybei užtikrinti reikia siekti visų ugdymų lygmenų tarpusavio sąsajos, bendradarbiavimo, ugdymo programas orientuoti į įvairovės skatinimą, bei darnaus vystymosi plėtrą, užtikrinti pedagogų kvalifikaciją (kad jie sugebėtų ne tik perduoti žinias, bet įdiegti besimokančiajam vertybių sistemą, mokyti jį priimti sprendimus, kritiškai mąstyti, tapti tvirta asmenybe, kad pedagogas diegtų aktyvius mokymosi metodus, būtų kompetentingas darnaus vystymosi srityje), tinkamas mokymosi sąlygas. Kelti kompiuterinio raštingumo, informacinės kultūros, verslumo ugdymo lygį. Įgyjamo išsimokslinimo atitikimą rinkos paklausai. Švietimo kokybę skatinti ir periodiškai švietimo sistemos kontrolės, įvertinimo ir įsivertinimo vykdymu.

Apibendrintai galima teigti, kad strategijoje įtvirtinti šie pagrindiniai švietimo plėtotės tikslai:

1. sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema;

2. išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema;

3. užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens ir visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.

BENDROSIOS PROGRAMOS IR IŠSILAVINIMO STANDARTAI (2002, 2003 M.)

Peržvelgus ugdymo 2002 m. ir 2003 m. bendrąsias programas (toliau - BP) ir išsilavinimo standartus (toliau - IS) akivaizdu, kad vienas iš pagrindinių darnaus vystymosi švietimą garantuojančių tikslų – darnaus vystymosi plėtrą skatinti diegiant darnaus vystymosi nuostatas į ugdymo programas - nėra tinkamai įgyvendintas. Šiuo metu yra ruošiami nauji BP ir IS, kurie įsigalios nuo 2008 m. Juose bus labiau akcentuojami darnaus vystymosi principai ir idėjos.

2002 m. ir 2003 m. BP dar nebuvo sukurta darnaus vystymosi, kaip atskiros disciplinos programa, o ir darnaus vystymosi nuostatų ir idėjų integravimas atsispindi tikrai ne daugelyje dalykų (priešmokyklinio ugdymo, pradinio ir pagrindinio ugdymo atskirų mokomųjų dalykų programose darnaus vystymosi sąvoka iš viso neminima, o vidurinio ugdymo – paminėta tik geografijos dalyko programoje). Tačiau bendrosiose visų keturių ugdymo lygių BP ir IS dalyse įdiegta nemaža dalis darnaus vystymosi sričių: „pilietiškumas, saugumas, sveikata, etika, atsakomybė vietos ir pasaulio mastu, demokratija ir valdymas, teisingumas, žmogaus teisės ir orumas, lyčių lygybė, kultūrų įvairovė, kaimo ir miesto plėtra, užimtumas, gamybos ir vartojimo modeliai, aplinkosauga, gamtos išteklių valdymas, kraštovaizdžio ir biologinė įvairovė“. [2.]

Priešmokykliniame ugdyme skiriama daugiau dėmesio pilietiškumo, saugumo ir sveikatos sritims. Pradiniame, pagrindiniame ir viduriniame ugdyme papildomai įdiegiamos „skurdo mažinimo, migracijos, ekonomikos, bendros atsakomybės sritys, mažiau dėmesio skiriant skurdo mažinimui, taikai, lyčių lygybei, užimtumui, gamtos išteklių valdymui ir saugumui“. [2.]

Visose ugdymo pakopose sėkmingai integruotas darnaus vystymosi švietimo dokumentuose akcentuojamas naujų mokymosi metodų taikymas, kurie skatina besimokančiojo aktyvumą, kritišką mastymą bei gebėjimą priimti sprendimus. Siekiant ugdyti darnios visuomenės narį pabrėžiamas pagarbos kitoms tautoms ugdymas, problemų svarstymas ir jų sprendimui atsakymų ieškojimas ne tik vietiniu ar nacionaliniu, bet ir globaliu mastu.

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo BP ir IS bandytas diegti sisteminis mokymasis, mokantis į reiškinius, procesus žvelgti ne kaip į atskirus komponentus, bet kaip į vienas nuo kito priklausančius, tačiau programose ne pilnai išreikšta visų darnaus vystymosi sričių (ekonominės, socialinės, kultūrinės ir aplinkosaugos) sąsaja, pastarąją kartais išmetant iš programos turinio.

Svarbu, kad visuose ugdymo lygmenyse akcentuojamas besimokančiojo kompetencijų ugdymas. Darnų pasaulį kuriantis žmogus, turi būti kompetentingas įvairiose srityse, toks asmuo sugebės priimti tinkamus sprendimus, mokyti, įtakoti daugelio sričių, tiek ir darnaus vystymosi sėkmingą plėtrą. Darnios visuomenės asmenybei išugdyti pats tinkamiausias kelias pradėti ją ruošti nuo pirmųjų mokymosi metų, todėl darnaus vystymosi principais vadovaujantis parengtos BP duos augančiai asmenybei tvirtus pagrindus, sukurs tinkamą vertybių sistemą, ir išmokins gyventi darant kuo mažesnę žalą aplinkai.

2.4.1. BENDROJO PROGRAMAVIMO DOKUMENTO 2.4 PRIEMONĖ „MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ SĄLYGŲ PLĖTOJIMAS”

2004 m. priimtas Lietuvos 2004-2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (toliau - BPD), kurio vienas iš pagrindinių tikslų – sąlygų žinių pagrindu veikiančios ekonomikos plėtrai sudarymas. BPD strategija atsižvelgia į strateginius švietimo ir profesinio mokymo tikslus, kurie buvo iškelti 2001 m. Europos Tarybos susitikime Stokholme, t.y.: 1) ES švietimo ir profesinio mokymo sistemų kokybės ir veiksmingumo gerinimas; 2) švietimo ir profesinio mokymo sistemų prieinamumo užtikrinimas visiems gyventojams; 3) švietimo ir profesinio mokymo sistemų atvėrimas kitų pasaulio šalių gyventojams. BPD strategijoje daug dėmesio skiriama švietimo tobulinimui, profesiniam mokymui ir aukštajam mokslui.

BPD nustatyti penki investicijų prioritetai (Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra, Žmogiškųjų išteklių plėtra, Gamybos sektoriaus plėtra, Kaimo plėtra ir žuvininkystė, Techninė parama), iš kurių šiame darbe pasirinkta analizuoti „Žmogiškųjų išteklių plėtos“ prioriteto pagal 2.4 priemonę „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ finansuojamus projektus, nes jų pagalba labiausiai buvo galima užtikrinti darnaus vystymosi plėtrą Lietuvoje. Likusios keturios priemonės (2.1. „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“, 2.2. „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“, 2.3. „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“, 2.5. „Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje“) yra skirtos siauresnių sričių problemoms spręsti, o „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ apima žmogaus ugdymą, kompetencijų suteikimą visą jo gyvenimą. Įgyjant darbo rinkos poreikius atitinkantį išsilavinimą, kvalifikaciją ar persikvalifikuojant, nuolat ugdant kompetencijas, bus sprendžiamos socialinės (užimtumo didinimas, įsidarbinimo galimybių didinimas, socialinės atskirties), ekonominės (kvalifikuoti specialistai sukuriamomis paslaugomis labiau įtakos ekonominių rodiklių augimą, BVP, darbo našumą), aplinkosauginės (švietimo pagalba besimokančiajam diegti supratimą saugoti aplinką, pritaikyti gyvenimo būdą nedarant neigiamo poveikio aplinkai) ir kultūrinės problemos.

Pagrindinis BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ tikslas - „Švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistemos sukūrimas ir geresnių sąlygų mokytis visą gyvenimą sudarymas“. [17. P.201] Jis akivaizdžiai atitinka darnaus vystymosi propaguojamas nuostatas – skatina mokymosi visą gyvenimą procesą, bei užtikrina, kad pokyčiai vyktų visais švietimo lygmenimis tolygiai, būtų siekiama bendrumo, kad vieno lygmens mokymo tąsą užtikrintų aukštesnės pakopos ugdymas.

Pagal šią priemonę finansuojami projektai turi padidinti galimybes kiekvienam asmeniui įgyti jo gebėjimus atitinkantį išsilavinimą. Taip pat sukurti švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio

mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistemos žmogiškąjį kapitalą, bei užtikrinti šios sistemos atitikimą kintantiems ekonomikos ir verslo poreikiams.

Norint užtikrinti nenutrūkstamą mokymąsi visą gyvenimą, mažinti anksti paliekančiųjų mokyklą skaičių, reikia užtikrinti, kad besimokančiajam mokslas būtų patrauklus „<.> pagalba turėtų būti teikiama naujų mokymo metodų ir formų įgyvendinimui, profesinio orientavimo ir konsultavimo plėtrai“, kad būtų užtikrintas pakankamas metodinės medžiagos kiekis, reikalingas kokybiškam mokymuisi. [17. P.202]

Vienas iš darnaus vystymosi švietimo tikslų yra kokybiško mokslo užtikrinimas per pedagogų kvalifikaciją. Remiantis BPD Lietuvoje pedagogų kvalifikacija dar nepakankamai atitinka novatoriško mokymo ir švietimo standartus. Nemaža dalis mokytojų dėsto remdamiesi pasenusia metodika ir ne visi supranta darnaus vystymosi švietimo nuostatų svarbą. Ne visi supranta, kad pedagogas yra ne tik žinių perteikėjas, bet ir skatinantis besimokančiuosius kritiškai mąstyti, spręsti problemas, įdiegti tinkamas pažiūras, būti darnios visuomenės elgesio pavyzdžiu. Taip pat nepakankamai efektyviai yra diegiami nauji mokymo metodai. „Daugumai pedagogų trūksta pagrindinių įgūdžių (pvz., gebėjimo dirbti kompiuteriu, kalbų mokėjimo ir t.t.), naujų technologinių žinių.“ [17. P.202] Šių problemų sprendimo projektai – dar viena priemonės BPD 2.4 finansuojamų sričių.

„Be to, ši priemonė skatins konsultavimo ir orientavimo bei akreditavimo specialistų parengimą.“ [17. P.202] Šių specialistų pagalba bus siekiama pagerinti mokymosi visą gyvenimą sistemos valdymą t.y. tobulinti šių sistemų žmogiškojo kapitalo vadovavimo įgūdžius. „Bus teikiama parama įgūdžiams, kuriuos privalėtų turėti mokytojai ir dėstytojai, nustatyti atsižvelgiant į kintantį jų vaidmenį žinių visuomenėje.“ [17. P.202]

Pagal „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ priemonę bus investuojama į aštuonias veiklos grupes:

1. nacionalinės kvalifikacinės sistemos sukūrimas;
2. žinių ir kompetencijos vertinimo sistemos sukūrimas;
3. kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimas;
4. antrosios galimybės plėtra;
- 5. inovacinių mokymo metodų ir formų įgyvendinimas;**
- 6. mokymo medžiagos sukūrimą ir išleidimas;**
- 7. mokytojų mokymo sistemos tobulinimas;**
8. profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos sukūrimą.

Šiame darbe analizuoti pasirinkti paskutinio (trečiojo kvietimo) metu pateikti ir finansavimui atrinkti projektai, kurių veikla yra susijusi su trimis iš išvardintų sričių (5, 6, 7 punktai). Pasirinktos būtent šios sritys, nes tokių projektų veikloje labiausiai turėtų atsispindėti

darnaus vystymosi nuostatos, tinkamai parengti projektai turėtų skatinti darnaus vystymosi plėtrą Lietuvoje. Pasirinktas trečiasis kvietimo etapas, nes pirmųjų dviejų etapų metu pareiškėjai, tikėtina, turėjo įgyti praktikos ir tinkamiau parengti projektus ir paraiškas.

Pagal BPD 2.4 priemonės „**Inovacinių mokymo metodų ir formų įgyvendinimo**“ veiklą vykdomi projektai turi skatinti aktyvių mokymo metodų diegimą: „Būtina parengti mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programas, padėsiančias mokytojams <...> tikslingai naudoti aktyvaus mokymo(si) metodus ir mokytis padedančius vertinimo būdus, taikyti IKT savo pamokose“. [4. P.4] Mokytojai ir mokiniai turėtų dirbti kaip komanda, „<...> kad pedagogai nebūtų tiktai žinių teikėjai, o besimokantieji-jų gavėjai“. [7. P.9] Be tradicinių švietimo metodų, turėtų būti organizuojamos diskusijos, kompetencijų ir sampratų apžvalga, teoriniai tyrimai, situacijų modeliavimas, scenarijų ir modelių kūrimas, žaidimai, apklausos, atvejų analizės, ekskursijos, besimokančiųjų siūlomi projektai, pažangiosios patirties analizė <...> orientuojamasi į patirtį darbo vietoje ir problemų sprendimą“ [7. P.11]

Priemonės „**Mokymo medžiagos sukūrimas ir išleidimas**“ pagalba siekiama „<...> atnaujinti ugdymo turinio dokumentus, vadovėlius ir kitas mokymo priemones <...>“, kad ugdymo turinio pagalba besimokantysis galėtų susikurti „<...> vertybių sistemą ir pasiekti asmeninę brandą, įgyti šiuolaikinėje visuomenėje būtinų kompetencijų <...>“. [4. P.4]

Remiantis švietimo ir mokslo ministro įsakymu parengtu dokumentu dėl mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sampratos, ugdymo turinį reikia perorientuoti nuo dalykinio daugiau „<...> integralaus, į mokinio poreikius orientuoto ugdymo turinio link; <...> mokinio kompetencijos, kaip žinių, gebėjimų ir nuostatų visumos, sudarančios galimybes prasmingai veikti ir mokytis visą gyvenimą, ugdymo link“. [12. P.1] Ugdymo turinys privalo būti pritaikytas mokinių amžiui, patirčiai, poreikiams, sugebėjimams, mokymosi stiliui, būti susietas „<...> su gyvenimu, darbo pasauliu, kultūros procesais“. [1. P.5] Užtikrinti, kad mokytojai „turėtų reikiamą mokymo medžiagą: metodinius, pedagoginius ir didaktinius leidinius, vadovėlius, vaizdines priemones, brošiūras, atvejų analizes, informaciją apie pažangiąją patirtį, taip pat elektroninę, garso ir vaizdo medžiagą“. [7. P.11] Svarbu, mokymo medžiagos pagalba vykdyti ir darnaus vystymosi švietimą, nes šiuo metu kokybiškos medžiagos šia tema daugelis šalių, jų tarpe ir Lietuva – neturi.

Priemonės „**Mokytojų mokymo sistemos tobulinimas**“ pagalba siekiama per mokytojų rengimo ir tobulinimo programas, finansinius, metodinius ir organizacinius išteklius sudaryti „<...> galimybes mokytojams tinkamai pasirengti, sukurti reikiamą mokymo(si) aplinką.“ [4. P.5], kad mokytojas sugebėtų pats atnaujinti ir įgyvendinti jau atnaujintą ugdymo turinį, būtina ypač tobulinti „<...> mokinio kompetencijų ugdymo, ugdymo individualizavimo ir ugdymo turinio diferencijavimo, mokytis padedančio vertinimo, ugdymo proceso planavimo ir refleksijos“ sritis. [4.

P.6] Čia prisideda ir vienas iš labai svarbių darnaus vystymosi švietimo siekių – „suteikti pedagogams kompetencijų įtraukti darnaus vystymosi klausimus į mokymo procesą“ [7. P.5]

Norint, jog dėstytojas įgyvendintų išvardintus uždavinius, reikia užtikrinti paties mokytojo atitinkamų kompetencijų ugdymą, kurios yra apibrėžtos LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintame „Mokytojo profesijos kompetencijos apraše“: sugebėti saugoti Lietuvos kultūrą; dalyvauti pilietinės visuomenės kūrime; „gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą“; prisidėti prie informacinės ir žinių visuomenės kūrimo; „dalyvauti visuomenės ir švietimo kaitos procesuose naudojant socialinių, gamtos mokslų, naujų technologijų pasiekimus ir atliepti modernėjančios visuomenės iššūkius“; mokymosi procesą vykdyti remiantis bendražmogiškais vertybėmis. [13. P.1] Kurti toleranciją, bendradarbiavimą ir pokyčiams palankią mokymo(si) aplinką, kurioje mokinys jausdamasis saugus ir pasitikintis savimi norėtų rodyti iniciatyvą, dirbti savarankiškai ar komandoje, gebėtų spręsti mokymosi problemas. [13. P.2]

Apraše akcentuotinas darnaus vystymosi nuostatas atitinkantis žinių perteikimo mokymosi būdo orientavimas daugiau į „<...> konsultavimo, vadovavimo ir lyderiavimo, stebėsenos ir priežiūros“, sugebant „taikyti įvairias psichosocialines ir edukacines intervencijas, padedančias valdyti konfliktus ir priimti sprendimus“, ugdyti mokinių kritinį mąstymą, kūrybiškumą bei gebėjimą spręsti problemas. [13. P.2] Mokytojas turi vadovautis „mokymosi mokytis“ principu, sugebėti prisitaikyti prie nuolat vykstančių pokyčių, nuolat ugdyti bendravimo ir bendradarbiavimo kompetenciją t.y. bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiais skirtingų kultūrų asmenimis, kolegomis, mokinių tėvais bei kitais mokinių ugdymo procese dalyvaujančiais specialistais, „skatinti aktyvų mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą klasėje“. [13. P.4]

Tik užtikrinus išvardintų mokytojo kompetencijų įgijimą, galima tikėtis efektyvesnio ugdymo proceso - reikalavimus atitinkančio turinio sudarymo, novatoriškų mokymo metodų taikymo, bei darnaus vystymosi ir švietimo ir mokslo dokumentuose akcentuotinių mokinio kompetencijų išugdymo.

3. TYRIMO METODAI

Metodas buvo vienas: pagal Bendrojo programavimo dokumento 2.4 priemonę atrinktų finansuoti ir jau vykdomų projektų paraiškų analizė. Pasirinkta analizuoti trečiojo (paskutinio) kvietimo metu pateiktas paraiškas, kadangi tikėtina, jog per pirmuosius paramos teikimo etapus projektų pareiškėjai įgijo patirties ir galėjo parengti sėkmingesnius ir šaliai naudingesnius projektus.

Projektų paraiškų analizė vyko dviem etapais:

- Projektų paraiškų horizontaliųjų sričių analizė t.y. ar paraiškose įvardinti kiekvienos iš sričių (lygių galimybių, regioninės plėtros, informacinės visuomenės ir darnaus vystymosi) tikslai iš tikro atitinka BPD ir darnaus vystymosi dokumentuose įvardintus tikslus pateiktus darbo 3.2.2. skyriuje. Atlikus analizę, teikti rekomendacijas sekančiam 2007 – 2013 m. paramos teikimo etapui.

- Projektų paraiškas analizuoti kompetencijų ugdymo aspektu t.y. kaip vykdomi projektai prisidėjo prie darniam vystymuisi svarbaus siekio – kompetencijų ugdymo. Atlikus analizę teikti rekomendacijas sekančiam 2007 – 2013 m. paramos teikimo etapui.

3.1. TYRIMO KRITERIJŲ FORMULAVIMAS

3.1.1. HORIZONTALIŪJŲ KRYPTIŲ KRITERIJAI

Šiame darbe analizuojama Lietuvoje pagal BPD 2.4 priemonę „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ vykdomų projektų atitikimas ES horizontaliesiems tikslams.

Mokymasis visą gyvenimą darnaus vystymosi kontekste užima svarbią vietą, kadangi darnaus vystymosi samprata yra nuolat kintanti ir norint užtikrinti darnų visuomenės vystymąsi, reikia užtikrinti nenutrūkstamą mokymosi, tobulėjimo, naujų žinių įgijimo procesą.

BPD išskiriamos keturios horizontaliosios kryptys:

- Darnus vystymasis.
- Lygios galimybės.
- Informacinė visuomenė.
- Regioninė plėtra.

Ilgalaikis **darnaus vystymosi tikslas** – „<.> pasiekti aplinkos apsaugos, socialinių ir ekonominių visuomenės tikslų pusiausvyrą neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų“.[17. P.159]

BPD siekiama užtikrinti darnų vystymąsi visose srityse: garantuoti ne tik spartų Lietuvos ekonomikos augimą, bet ir būtinai darnų, darantį kuo mažesnę žalą aplinkai su saikingu gamtos išteklių naudojimu; vienodinti regionų išsivystymą, tinkamai paskirstant investicijas mažiau

išsivysčiusiems regionas; mažinti žmonių sergamumą, pirmiausia šalinant vieną iš svarbiausių priežasčių – skurdą; saugoti šalies etninį savitumą, bei užtikrinti visuomenės švietimą t.y. visuomenės informavimą darnaus vystymosi temomis, skatinti gyventojus propaguoti aplinkai nekenksmingą gyvenimo būdą.

Lyginant BPD akcentuotinas darnaus vystymosi nuostatas, tikslus su ankstesniuose skyriuose nagrinėtų dokumentų tikslais, akivaizdu, kad BPD darnaus vystymosi sąvoka pateikiama siauresne prasme, kas tikėtina neigiamai įtakojo ir vykdomų projektų pagalba užtikrinti sėkmingą darnaus vystymosi plėtrą. Nors BPD ir yra akcentuotinas ekonominis, socialinis ir aplinkosauginis suderinamumas, švietimo ir mokslo svarba, tačiau didžiausias dėmesys vis dėl to skiriamas aplinkosaugai, ko pasėkoje dalis projektų kūrėjų tarp darnaus vystymosi ir aplinkosaugos galėjo „padėti“ lygybės ženklą.

BPD ypač pasigendama darnaus vystymosi švietimo sureikšminimo, kurio įtaką daugeliui sričių labai aiškiai pateikiama JT EEK darnaus vystymosi švietimo strategijoje: „Darnaus vystymosi švietimas padeda plėtoti ir stiprinti asmenų, grupių, bendruomenių, organizacijų ir šalių gebėjimą svarstyti klausimus ir priimti sprendimus darnaus vystymosi labui“. [7. P.3] Darnaus vystymosi švietimo pagalba bus galima sukurti saugesnį pasaulį, nes visuomenė „<...> įgis darnaus vystymosi žinių ir gebėjimų, didės žmonių kompetencija ir pasitikėjimas, taip pat galimybės siekti sveiko ir našaus gyvenimo, nesikertančio su gamta, rūpinantis visuomeninėmis vertybėmis, lyčių lygybe ir kultūrų įvairove“. [7. P.5] „Skatinti švietimą tvaraus vystymosi klausimais ir ugdyti visuomenės sąmoningumą“ [3. P.5] – vienas iš ES tvaraus vystymosi strategijos akcentų. Pastarojoje pabrėžiama, kad „Sėkmingas netvarių tendencijų pakeitimas tvariomis labai priklausys nuo aukštos kokybės švietimo tvaraus vystymosi srityje visais švietimo lygiais <...>“. [3. P.22]

Lyginant BPD apibrėžtą darnaus vystymosi sąvoką su įvardinta Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje, pastarojoje pastebimas platesnis sąvokos suvokimas: „Darnus vystymasis lemia lanksčią, žiniomis grindžiamą ekonomiką, demokratiją, teisingumą ir socialinę sanglaudą, aplinkos apsaugą ir išmintingą išteklių vartojimą – kad būtų sudarytos ilgalaikės sąlygos žmogaus gyvenimo kokybei gerinti ir visuomenės pažangai.“ [18. P.42] Nors strategijoje taip pat akcentuotinas aplinkosauginis aspektas, tačiau daugiau dėmesio skiriama socialiniai ir ekonominei sritims: „Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje <..> daugiausia dėmesio teikiama ūkio augimui skatinti, koncentruojant investicijas į tam tikras „proveržio“ sritis: mokslinius tyrimus ir inovacijas bei švietimą“. [18. P.46] Tikėtina, jog vykdomi projektai sėkmingai skatins „<...> aktyvesnį mokymąsi visą gyvenimą, plėtos aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą“. [18. P.48]

Kaip minėta anksčiau, be darnaus vystymosi, horizontaliosioms kryptims priskiriamos dar trys sritys.

Lygių galimybių krypties tikslas - užtikrinti ne tik moterų ir vyrų, bet garantuoti visų žmonių lygias galimybes, didžiausią dėmesį skiriant socialiai atskirtoms grupėms. Visi turi turėti vienodą teisę pasinaudoti atsirandančiomis galimybėmis t.y. dalyvauti švietimo ir mokymo veikloje, tobulinti, įgyti naujų įgūdžių, gauti pagalbą siekiant tapti ar išlikti aktyviais ekonominio ir socialinio gyvenimo dalyviais. [17. P.153]

Siekiant sudaryti lygias galimybes visiems gyventojams, per pastaruosius dešimtmečius galima pastebėti didelę pažangą, tačiau diskriminacija vis dar egzistuoja. Pastebimas akivaizdus darbo užmokesčio dydžio skirtumas tarp vyrų ir moterų, aukščiausiuose postuose, politikoje vyrauja vyrai. Socialiai atskirtoms grupėms (buvusiems kaliniams, neįgaliems) sunku, o dažniausiai tiesiog neįmanoma, įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje. Tad norint pasiekti tvarių ekonominių laimėjimų bei socialinės ir ekonominės sanglaudos, reikia skatinti lygių galimybių moterims ir vyrams dalyvauti visose visuomeninio gyvenimo srityse kūrimą, didinti atstovavimą moterims ir vyrams tose srityse, kur jiems atstovaujama nevienodai. Užtikrinti lygias moterų ir vyrų galimybes siekiant išsilavinimo, įsidarbinant, skiriant paaukštinimą, atlyginimą.

Nors statistika Lietuvoje kas metai rodo vis geresnius rezultatus- vis daugiau lietuvių naudojami informacinėmis technologijomis, tačiau mes vis dar atsiliekame nuo Europos Sąjungos šalių. Todėl *informacinės visuomenės* prioritetą yra priskirtas kaip vienas iš BPD, Valstybės ilgalaikės strategijos ir Nacionalinės darnaus vystymosi tikslų.

Informacinės visuomenės prioritetą padės „<...> įgyvendinti tikslus, susijusius su švietimo ir profesinio mokymo sistemos tobulinimu, visą gyvenimą trunkančio mokymosi kultūros puoselėjimu <...> pagerinti žinias ir padidinti naudojimosi informacinėmis technologijomis laipsnį.“ [17. P.156] Prisdės prie lygių galimybių prioriteto siekių užtikrinant geresnį prieinamumą prie informacijos periferinių vietovių gyventojams, neįgaliems t.y. padės jiems integruotis į informacinę visuomenę. Informacinės visuomenės komponento nauda valdžiai pasireikš per elektroninės valdžios plėtrą įgyvendinant elektroninės valdžios projektus, vyriausybės ir vyriausybės institucijų veiklos modernizavimą, viešojo administravimo procedūrų skaidrumo didinimą ir pan.

BPD strategija numato investicijas, kurių tikslas – padėti Lietuvos gyventojams naudojantis informacinėmis technologijomis lengviau prisitaikyti prie sparčiai kintančių gyvenimo ir darbo sąlygų, sėkmingai konkuruoti pasaulio rinkose, užtikrinti paramą modernizuojant valstybės valdymą, pasitelkiant kompiuterizuotus informacijos šaltinius, plėtojant elektroninę valdžią ir demokratiją. Tikimasi, kad sėkminga informacinės visuomenės plėtra kurs tvarias darbo vietas, mažins nedarbą ir tobulins darbuotojų profesinę kvalifikaciją; „<...> tinkamas sąlygas žiniomis, informacija bei informacinėmis ir ryšių technologijomis pagrįstos pasaulinės ekonomikos plėtrai“; „<...> padės šalinti miesto ir kaimo ryšių informacinės infrastruktūros skirtumus“ [17. P.157]

Informacinės visuomenės projektai turės svarbią reikšmę švietimui ir mokslui, pramonei ir verslui, sveikatos priežiūrai ir socialinei apsaugai, moksliniams tyrimams ir inovacijų sklaidai, transportui, aplinkos apsaugai, turizmui ir kitiems sektoriams. Todėl informacinės visuomenės plėtra yra labai svarbi ir prioritetinga BPD investicijų sritis.

Pagal **regioninę plėtros** prioritetingą kryptį, finansuojami projektai turi prisidėti prie Lietuvos atskirų regionų ekonominių rodiklių, gerovės ir socialinės atskirties (skurdo) skirtumų mažinimo. Reikia stengtis pakeisti egzistuojančią tendenciją, kad išsivysčiusių regionų (Vilniaus, Klaipėdos) plėtra ir vystymasis vis spartėja, šiuose regionuose susitelkusi didžioji dalis finansinių išteklių, o silpnesniųjų rajonų plėtra vyksta labai lėtai arba net priešinga linkme.

BPD stengiamasi, kad investicijos regionams būtų paskirstytos pagal poreikį, išsiaiškinus silpnuosius regionus, silpnąsias jų vietas skirti jiems didesnę paramą, kad kuo sparčiau vyktų regionų vienodėjimas. „Žmogiškųjų išteklių plėtros“ priemonė pabrėžia būtinybę užtikrinti mokymo pajėgumų paskirstymo pusiausvyrą įvairiose šalies vietose, kad būtų pašalintos profesinio švietimo, mokymo ir profesinio konsultavimo spragos, kad visoje šalyje būtų užtikrintos vienodos mokymo, perkvalifikavimo ir įgūdžių įgijimo galimybės.

Šiame darbe analizuojant projektus dėmesys bus skiriamas visoms keturioms horizontaliosioms kryptims, nes darnaus vystymosi siekiams priklauso tiek regioninės plėtros, informacinės visuomenės, tiek ir lygių galimybių užtikrinimas:

- *ES tvaraus vystymosi strategijos akcentai* – „skatinti demokratinę, sveiką, saugią ir teisingą visuomenę <...>, kurioje užtikrinamos lygios galimybės ir kovojama su visų formų diskriminacija“; „užtikrinti piliečių teises gauti informaciją“ [3. P.4]; strategijoje taip pat minima, kad ES valstybės narės ir Komisija „<...> turėtų nagrinėti tokius klausimus, kaip lygios galimybės, informacinių ir ryšių technologijų įsisavinimo gebėjimai ir regioniniai skirtumai“ [3. P.22]

- *JT EEK DVŠ strategijos akcentai*: „Būtina tirti ir plėtoti įvairias DVŠ sritis, tokias kaip <...> informacinių komunikacinių technologijų diegimas.“ [7. P.17]

- *JT Johanesburgo įgyvendinimo plano akcentai*: „skatinti lygias galimybes moterims kartu su vyrais dalyvauti visų lygių sprendimų procese <...> politikose ir strategijose, panaikinant <...> diskriminaciją <...>“ [5. P.3]; „stiprinti tarptautinį ir regioninį bendradarbiavimą <...>“ [5. P.6]; „<...> kurti skaitmenines galimybes ir panaudoti vystymui informacinių ir ryšių technologijų potencialą <...> palaikant Pasaulinį aukščiausio lygio susitarimą informacinės visuomenės klausimais“. [5. P.35]

- *JT „Darbotvarkės 21“ akcentai*: „užtikrinti vienodas teises kaimo gyventojams, ypač moterims, smulkiesiems ūkininkams į žemės, vandens ir miškų išteklius, į vienodas galimybes pasinaudoti technologijomis, finansavimo šaltiniais, prekybos ir paskirstymo kanalais“; [6. P.177] „<...> būtina pagerinti informacijos mainus plėtojant technologijas ir galimybes, būtinas mokymui

apie aplinką ir plėtrą bei visuomenės informavimui tobulinti“ [6. P.260] taip pat prie kiekvieno skyriaus probleminių sričių sprendimo veiklų akcentuojant ne tik regioninį, bet ir tarptautinį bendradarbiavimą.

- *Lisabonos memorandumo akcentai:* „Visiems Europos gyventojams be išimties turi būti suteiktos lygios galimybės prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų ir aktyviai dalyvauti kuriant Europos ateitį.“ [9. P.2], turi būti skatinamas informacinių technologijų naudojimas lengvinantis mokymosi procesą, priėjimą prie informacijos.

Pateiktų dokumentų akcentai užtvirtina, kad regioninės, informacinių technologijų plėtra ir lygių galimybių užtikrinimas svarbios darnaus vystymosi sudedamosios dalys.

Remiantis aukščiau pateiktais kiekvienos horizontaliosios srities siekais, kiekvienai sričiai suformuluoti tyrimo kriterijai:

INFORMACINĖ VISUOMENĖ:

A1. Neutralus (nesusijęs su informacinėmis technologijomis).

A2. Paslaugų (švietimo ir kitų) prieinamumo gerinimas periferinių vietovių gyventojams bei neįgaliesiems:

A2.1. interneto savininkų skaičiaus augimas;

A2.2. interneto vartotojų skaičiaus augimas;

A3. Elektroninės valdžios plėtra.

A4. Gebėjimų naudotis informacinėmis technologijomis (toliau - IT) plėtotė („skaitmeninės atskirties“ mažinimas):

A4.1. padidintas gyventojų, besinaudojančių IT, skaičius, gebėjimų naudotis IT ugdymas;

A4.2. padidintas gyventojų, besinaudojančių IT, skaičius, tačiau neugdomi gebėjimai naudotis IT;

A4.3. gebėjimų naudotis IT ugdymas (mokymų vykdymas);

A5. Lietuvos kultūros paveldo informacijos pateikimas skaitmenine forma.

LYGIOS GALIMYBĖS:

B.1. Neutralus (nepažymėtas socialinės atskirties grupių pirmumas).

B.2. Mokymų vykdymas socialinės atskirties grupių atstovams:

B.2.1. neįgalieji;

B.2.2. pedagogai;

B.2.3. moterų/vyrų lygybės užtikrinimas;

B.2.4. besimokantys asmenys;

B.2.5. „iškritusieji“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos;

B.2.6. periferijų gyventojai;

B.2.7. suaugę.

B.3. Įgyvendinant projektą sukurtų darbo vietų skaičius socialinės atskirties grupių atstovams.

B.4. Išskirtinai moterims skirta projekto veikla.

REGIONINĖ PLĖTRA:

C.1. Neutralus (nepažymėtas regioninių skirtumų švelninimas).

C.2. Išskirtinis dėmesys ekonomikos požiūriu atsilikusiems regionams (nėra investicijų, smulkkaus / vidutinio verslo, inovacijų ir t.t.).

C.3. Išskirtinis dėmesys aplinkos problemų turintiems regionams (bloga aplinkos kokybė, atliekų tvarkymo problemos ir t.t.).

C.4. Išskirtinis dėmesys socialinės plėtros požiūriu atsilikusiems regionams (skurdas, bedarbystė, sveikatos paslaugos ir t.t.).

C.5. Išskirtinis dėmesys kultūros ir švietimo problemų turintiems regionams.

DARNUS VYSTYMASIS:

D.1. Neutralus (nėra poveikio darniam vystymuisi).

D.2. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, kuris atitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetus:

D.2.1. mažinamas ekonomikos sektorių neigiamas poveikis aplinkai;

D.2.2. regionų gyvenimo lygio skirtumų šalinimas;

D.2.3. nuosaiki ūkio plėtra;

D.2.4. pavojaus žmonių sveikatai mažinimas;

D.2.5. Lietuvos kultūros paveldo, nacionalinio tapatumo, tautinių ir nacionalinių mažumų puoselėjimas;

D.2.6. švietimo ir mokslo vaidmens didinimas;

D.2.7. nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas;

D.2.8. veiksmingesnis žemės gamtinių išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;

D.2.9. pasaulio klimato pokyčių ir jų padarinių mažinimas;

D.2.10. Veiksmingesnė biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės apsauga.

D.3. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, jo apibūdinimas dalinai atitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetus.

D.4. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, tačiau jo apibūdinimas neatitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetų.

3.1.2. KOMPETENCIJŲ UGDYMO KRITERIJAI

Svarbiausias darnaus vystymosi švietimo siekis – ugdyti asmens kompetencijas, reikalingas darnaus vystymosi uždaviniams įgyvendinti profesinėje ir visuomeninėje veikloje.

Kompetencija yra apibrėžiama kaip gebėjimas sėkmingai spręsti kompleksinius uždavinius ir/ar įgyvendinti veiklą. Kiekvieną “kompetenciją atitinka tarpusavyje susijusių kognityvinių ir praktinių gebėjimų, žinių, motyvacijos, vertybių ir etikos, požiūrių, emocijų ir kitų socialinių bei elgsenos komponentų derinys, kuris specifiniame kontekste lemia efektyvią veiklą” (Rychen, D.S., p.21).

Siekiant ugdyti darniam vystymuisi svarbius gebėjimus, švietimo turinį būtina susieti su įvairių visuomenės raidos sričių realijomis, problemomis ir jų sprendimų paieška, atskleisti žinių ir gebėjimų taikymo praktikoje galimybes, išsamiai aptarti įvairius požiūrius ir vertybines nuostatas. Reikėtų plačiau naudoti į savarankišką mokymąsi orientuotus metodus, analizuoti įvairių šaltinių informaciją. Kita vertus, darnaus vystymosi strateginės nuostatos ir metodologija teikia konkretų kontekstą pagrindinių kompetencijų plėtotei ir į vieningą sistemą susieja įvairius edukacinius uždavinius bei institucijas, žymi naują švietimo kokybės tobulinimo etapą.

Keičiasi mokytojo, vaidmuo: jis yra moksleivio partneris ir patarėjas, kuriantis kūrybišką mokymosi aplinką. Mokytojas turėtų skatinti moksleivius pačius planuoti savo mokymąsi ir įvertinti pasiekimus. Išsiugdytas gebėjimas ir motyvacija nuolat analizuoti ir vertinti savo veiklą, formuluoti tolesnius mokymosi tikslus, domėtis gyvenimo aktualijomis – svarbi mokymosi visą gyvenimą prielaida.

Šiuos pokyčius įteisino ir Lietuvos Respublikos švietimo dokumentai – Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos (2003), Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2002, 2003).

Mokymosi visą gyvenimą memorandumas apibrėžia pagrindines kompetencijų sritis ir patikslina gebėjimus, kuriuos jauni žmonės turėtų turėti įgiję bazinį išsilavinimą, kad galėtų integruotis į visuomenės gyvenimą ir juos toliau tobulinti, palaikyti ir atnaujinti mokydami visą gyvenimą.

Iš 8 kompetencijų grupių, apibūdintų šiame dokumente, darniam vystymuisi yra ypač svarbios mokymosi mokyti bei socialinė-pilietinė kompetencijos.

Analizuojant projektų paraiškas kompetencijų ugdymo požiūriu buvo atkreiptas dėmesys į kompetencijoms ugdyti svarbius aktyvius mokymo metodus, bei identifikuotos ugdomos kompetencijos.

4. REZULTATAI

4.1. PROJEKTŲ ANALIZĖS I DALIS

PROJEKTŲ PARAIŠKŲ ANALIZĖ PAGAL INFORMACINĖS VISUOMENĖS HORIZONTALIAJĄ KRYPTĮ

A1. Neutralus (nesusijęs su informacinėmis technologijomis).

12 projektų paraiškų poveikis informacinės visuomenės kūrimui buvo neutralus:

2 paraiškose informacinės visuomenės tikslas visai neįvardintas.

1 paraiškoje įvardintas savarankiško studijavimo galimybė, studijų kokybės užtikrinimas. Tai nėra informacinės visuomenės tikslai. Tai galimas pagrindinių tikslų įgyvendinimo rezultatas t.y. diegiant mokymosi procese IT, skatinant naudojimąsi jomis, apmokant, mokymosi procesą vykdant e-aplinkoje bus didinama savarankiško studijavimo galimybė, gerės studijų kokybė.

6 paraiškose prie informacinės visuomenės tikslų papildomai įvardinami projekto viešinimo darbai (informacinių lankstinukų, knygų išleidimas, seminarų, konferencijų organizavimas), kurie yra privalomi kiekvienam projektui (privaloma informuoti visuomenę apie vykdomas projekto veiklas), o nepriskirti prie informacinės visuomenės tikslų.

1 paraiškoje nurodyta, kad projektas prisidės prie informacinės visuomenės kūrimo, kadangi bus prisidedama prie visą gyvenimą trunkančios mokymosi kultūros kūrimo. Šis teiginys nėra pakankamas argumentas, nes visą gyvenimą trunkančio mokymosi užtikrinimas nėra paremtas vien informacinės visuomenės kūrimu t.y. naudojimasis IT, virtualia aplinka gerina mokymosi proceso kokybę, efektyvumą, prieinamumą, tačiau nėra būtina sąlyga.

1 paraiškoje teigiama, kad „esant galimybei bus sukurta kompiuterinė programa - Interaktyvus stimulatorius“. Šis teiginys visiškai neįpareigoja projekto vykdytojų prisidėti prie informacinės visuomenės kūrimo t.y. jei bus galimybė – jie sukurs kompiuterinę programą, jei nebus – nesukurs.

A2. Paslaugų (švietimo ir kitų) prieinamumo gerinimas periferinių vietovių gyventojams bei neįgaliesiems:

A2.1. interneto savininkų skaičiaus augimas;

A2.2. interneto vartotojų skaičiaus augimas;

Prie interneto savininkų skaičiaus augimo prisidės 8 projektai, prie interneto vartotojų skaičiaus augimo – 26 projektai (ypač akcentuojamas interneto pagalba nuotolinio mokymo vykdymas. Pvz. „Kooperuotų studijų metodas bus diegiamas su nuotolinių studijų elementais. Tai padės tobulinti ir ugdyti studentų, dėstytojų, NVO, įstaigų ir organizacijų atstovų informacinius

gebėjimus“.) Šių projektų pagalba bus didinamas priėjimas prie informacijos (galimybė naudotis ne tik savo šalies, bet ir viso pasaulio kompiuterizuotais informacijos ištekliais, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, keitimąsi patirtimi), nes kaip teigiama JT „Darbotvarkėje 21“, daugelyje šalių (ne išimtis ir Lietuva) nors ir yra pakankamai informacijos, tačiau „ji nėra lengvai prieinama trūkstant technologijos, suteikiančios galimybes efektyviai ja pasinaudoti <..>“. [6. P.280] Interneto prieinamumo didinimas prisidės prie gyvenimo kokybės gerinimo, lygių galimybių užtikrinimo, nes kaip teigiama Elektroninės valdžios koncepcijoje bus siekiama „padėti neįgaliesiems lengviau integruotis į visuomenę“, „sukurti geresnį priėjimą prie informacijos ir viešųjų paslaugų“. [4. P.2]

A3. Elektroninės valdžios plėtra.

Pastebėta, kad nei vienas iš BPD 2.4 priemonės projektų neprisidės prie viešųjų paslaugų prieinamumo virtualioje aplinkoje skatinimo t.y. neskatins elektroninės valdžios kūrimo.

A4. Gebėjimų naudotis informacinėmis technologijomis plėtotė („skaitmeninės atskirties“ mažinimas):

A4.1. padidintas gyventojų, besinaudojančių IT, skaičius, gebėjimų naudotis IT ugdymas;

A4.2. padidintas gyventojų, besinaudojančių IT, skaičius, tačiau neugdomi gebėjimai naudotis IT;

A4.3. gebėjimų naudotis IT ugdymas (mokymų vykdymas);

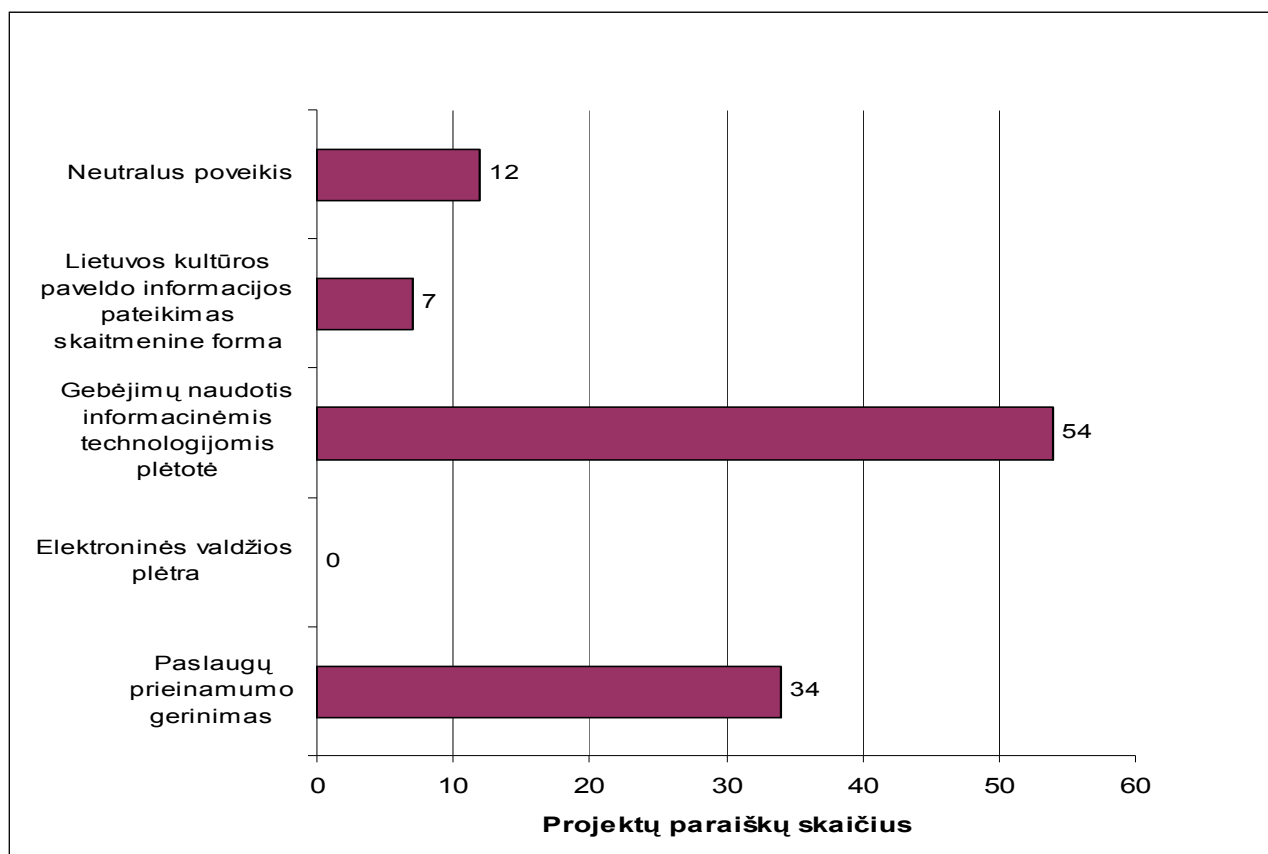
Pagal A4 kriterijų prie gyventojų, besinaudojančių IT, skaičiaus augimo, kartu apmokant juos naudotis IT, prisidės 29 projektai. 17 projektų pagalba bus didinamas besinaudojančių IT skaičius, tačiau nebus ugdomi gebėjimai naudotis jomis. Pvz. „Projektas kuria naujas informacinėmis technologijomis grįstas mokymo priemones, taip sudarydamas sąlygas didesniam visuomenės narių skaičiui naudoti IT ir didina informacijos pasiekiamumą“. 8 projektai vykdys naudojimosi IT gebėjimų ugdymu – mokymų organizavimas. Pvz.: „Planuojamame projekte numatytas gamtos ir technologijų mokytojų, kaip tikslinės grupės, informacinių technologijų kompetencijos ugdymas. Europoje pripažįstamas IT taikymo kompetencijas mokytojai įgis ECDL kursuose. Mokytojai taip pat įgis gebėjimą pamokose naudoti naujausias kompiuterines mokomąsias programas. Tai sudarys galimybę tobulinti ugdymo procesą, daryti jį patrauklesniu, didinti moksleivių motyvaciją ir užtikrinti įvairiapusį asmenybės ugdymą“.

Teigiamas pastebėjimas – didžioji dalis projektų yra skirta ir besinaudojančių IT skaičiaus augimui ir kartu visuomenės apmokymui naudotis jomis. Ypač vyresnio amžiaus žmonės, anksti mokymosi sistemą palikę asmenys turi silpnus arba visai šių gebėjimų neturi. Konkrečiai, pedagogų gebėjimas naudotis IT mokymo procese, prisidėtų prie darnaus vystymosi švietimo siekio diegti inovatyvius mokymo metodus.

A5. Lietuvos kultūros paveldo informacijos pateikimas skaitmenine forma.

Prie Lietuvos kultūrinio tapatumo išsaugojimo pasaulio informacinės visuomenės aplinkoje, pateikiant informaciją virtualioje aplinkoje, skaitmenine forma prisidės 7 projektai. Tačiau didesnė šių projektų dalis neprisidės prie šio tikslo įgyvendinimo, nes analizuojant projekto tikslus, nėra nurodyta, kad bus sukurta internetinė svetainė (ar jau yra egzistuojanti), kurioje galima būtų talpinti informaciją, kuria naudotis galėtų užsienio šalių gyventojai ar svetur gyvenantys lietuviai. Projekto tiksluose paminėti tik projekto veiklų viešinimo darbai – konferencijų organizavimas, informacinių lankstinukų leidyba, kurie nesuteikia galimybės išsaugoti kultūrinį tapatumą pasauliniu mastu.

Projektų paraiškų analizės pagal informacinės visuomenės horizontaliąją kryptį (paraiškų pasiskirstymas pagal tyrimo kriterijus) bendras rezultatas pateiktas žemiau esančiame paveiksle (žr. 1 pav.). Analizuojamieji projektai daugiausiai įtakos turės „skaitmeninės atskirties“ mažinimui, gebėjimų naudoti IT ugdymui, tačiau nei vienas projektas neprisidės prie elektroninės valdžios plėtros (tai turėtų būti ypač skatinama sekančiame 2007 – 2013 m. paramos teikimo etape).

1 pav. Horizontalioji sritis: informacinė visuomenė

PROJEKTŲ PARAIŠKŲ ANALIZĖ PAGAL LYGIŲ GALIMYBIŲ HORIZONTALIAJĄ KRYPTĮ

B.1. Neutralus (nepažymėtas socialinės atskirties grupių pirmumas).

Atliekant analizę pastebėta, kad 34 projektų poveikis lygių galimybių užtikrinimui - neutralus:

28 projektų paraiškose lygių galimybių užtikrinimas nurodomas „visiems asmenims“, nenurodant konkretnės socialinės grupės. Tačiau paanalizavus ne tik projektų horizontaliąsias sritis, bet ir turinį pastebėta, kad projektų autoriai-vadovai turinyje įvardina konkrečią socialinę grupę kuriai yra skirtas projektas, tačiau tik neįvardina jos lygių galimybių kryptyje (tai ir pedagogų mokymai, moksleiviams sąlygų sudarymas įgyti kokybišką kvalifikaciją).

6 paraiškose lygių galimybių užtikrinimas pateikiamas kaip projektui reikalingų paslaugų teikėjų atsirinkimas nediskriminuojant jų nei pagal lytį, nei tautybę ar amžių. Paslaugų teikėjų atsirinkimo kriterijus, teisingą jų atranką reglamentuoja Lietuvos įstatymai (viešųjų pirkimų įstatymas) - tai nėra vienas iš siektinų BPD lygių galimybių krypties tikslų. Paanalizavus projektų turinius, pastebėta, kad projektų autoriai tiesiog nesugebėjo išskirti ir horizontaliųjų sričių dalyje įvardinti konkrečias socialines grupes, kurioms projektas yra skirtas – lygiomis galimybėmis kelti pedagogams kvalifikaciją, tobulinti jų kompetencijas, gerinti mokinių, specialistų parengimo lygį.

B.2. Mokymų vykdymas socialinės atskirties grupių atstovams:

Ši kriterijų atitinka 54 projektų paraiškos t.y. šių projektų pagalba bus organizuojami mokymai, studijos, kvalifikacijos suteikimo ar kėlimo kursai įvairioms socialinėms grupėms:

B.2.1. Neįgalieji.

5 projektai prisideda prie neįgalaus jaunimo lygių galimybių užtikrinimo padedant įgyti jų galimybes ir darbo rinkos poreikius atitinkančią kvalifikaciją, išsilavinimą, kurių pagalba jie galės įsitvirtinti darbo rinkoje, visuomenėje. Tai svarbus Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslas: „Ypatingą dėmesį skirti neįgaliausių, senovo amžiaus asmenų ir buvusių nuteistųjų integracijai visuomenėje“. [10. P.63] Pvz.: „Projektas atitinka prioritetingas ES strategines politikos kryptis – ypač dėl neįgaliausių, kuriems būtina parama gerinant mokymosi ir darbo sąlygas. Įgiję gerą išsilavinimą neįgalieji lygiomis teisėmis galės lengviau konkuruoti darbo rinkoje“.

B.2.2. Pedagogai.

Norint užtikrinti švietimo paslaugų kokybę, mokinių, rengiamų specialistų aukšto lygio išsilavinimą, pirmiausia reikia užtikrinti pedagogų tinkamas kompetencijas ir kvalifikaciją, prie kurių prisidės 21 projekto veikla. Projektuose numatyta sukurti pedagogams šiuolaikines mokymosi galimybes, mokymo/si procese naudojant šiuolaikines informacines-komunikacines technologijas. Nuotolinio mokymosi kvalifikacijos tobulinimo programų pedagogams sukūrimą, pedagogų

mokymas savo pedagoginėje praktikoje naudoti IT, bei kitus inovatyvius, darnaus vystymosi švietimo akcentuojamus mokymo metodus. Pvz.: „Bus sudaromos lygios galimybės įvairioms aukštųjų mokyklų dėstytojų kategorijoms tobulinti savo pedagogines kompetencijas bei gebėjimą taikyti šiuolaikines studijų technologijas“.

B.2.3. Moterų/vyrų lygybės užtikrinimas.

8 projektų paraiškose akcentuojamas moterų/vyrų lygių galimybių užtikrinimas. Tačiau paanalizavus paraiškos turinį, projekto tiksluose nurodytos konkrečios socialinės grupės (mokytojai, mokiniai, neįgalieji ir pan.), kurioms projektai yra skirti. Tos socialinės grupės ir turėtų būti nurodytos lygių galimybių srityje, bet projekto vadovai, akivaizdu, vadovavosi BPD pateiktu lygių galimybių apibrėžimu, kuriame pagrindinis akcentas yra skirtas moterų/vyrų lygybės užtikrinimui – o šito siekia daugelis projektų paraiškų. Kaip pavyzdys gali būti viena paraiška, kurioje akcentuojamas „lyčių lygybės skatinimas, atsižvelgiant į tebeegzistuojančius vyrų ir moterų užimtumo skirtumus. Bus efektyviai įgyvendinamas moterų ir vyrų lygių galimybių principas“. Tačiau projekto tiksluose įvardinta konkreti socialinė grupė – mokytojai.

B.2.4. Besimokantys asmenys.

Anksti nuosekliojo mokymosi sistemą paliekančių asmenų skaičius – aktuali problema, kurią spręsti reikia prieš įvykstant faktui (kol asmuo dar nėra „išskritęs“). Reikia gerinti mokymosi aplinką, mokymosi turinį kuo geriau priartinti prie besimokančiojo poreikių ir galimybių. Minėtąją problemą spęsti padėtų tinkamas mokymo proceso organizavimas – mokymo programų atnaujinimas, pedagogų kompetencijų užtikrinimas, gebėjimas diegti novatoriškus mokymo metodus (mokytojas turi ne tik perteikti mokiniui žinias, bet ir sudominti jį, padėti augti kaip stipriai asmenybei). Analizuojant projektų paraiškas pastebėta, kad 14 iš jų ir akcentuoja besimokančių asmenį. Vienoje iš paraiškų įvardinta, kad lygios galimybės yra lankstus mokymas(asis) t.y. kiekvienas besimokantysis turi turėti ne tik lygias galimybes dalyvauti aktyviame mokymosi/studijų procese, bet kad mokymo priemonių (DVD, virtualios aplinkos, aktyvių mokymo metodų) pagalba būtų priartinta ugdymo aplinka prie individualaus asmens ir jo poreikių bei galimybių. Pvz.: „Teikiamos kvalifikacijos tobulinimo paslaugos ir visos kitos projekte numatomos galimybės bus vienodai prieinamos tiek moterims, tiek vyrams, taip pat visų specialybių besidomintiems asmenims, nediskriminuojant jų pagal lytį, seksualinę orientaciją, rasę, tautybę, kalbą ar kilmę, o taip pat socialinę padėtį, tikėjimą, santuokinę ir šeiminingą padėtį, įsitikinimus bei pažiūras“.

B.2.5. „Iškritusieji“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos.

2 projektų paraiškos akcentuoja „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos skaičiaus mažinimą, bei jau „iškritusiems“ „antrosios“ galimybės suteikimą grįžti vėl į mokymosi sistemą – viena iš gelbstinčių priemonių - nuotolinių studijų organizavimas, kurios pagalba asmuo galės įgyti norimą išsilavinimą, kvalifikaciją. Pvz.: „Šis projektas suteiks vienodas galimybes dalyvauti

švietimo ir mokymo veikloje tobulinti įgūdžius ir įgyti naujų įgūdžių tiek moksleiviams, tiek „iškritusiems“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos asmenims”.

B.2.6. Periferijų gyventojai.

2 projektų pagalba bus sudarytos sąlygos atokiau nuo mokymo institucijų gyvenantiems asmenims būti aktyviais švietimo sistemos dalyviais: „Virtuali mokymo aplinka bei nuotolinė mokymosi sistema padidina galimybes gauti mokymo paslaugas asmenims, kuriems įprastinių mokymo paslaugų prieinamumas yra ribotas – neigaliesiems bei atokiose vietovėse gyvenantiems asmenims.“ Naudotis informacija, turėti galimybę mokytis – visų gyventojų teisė, todėl tokių projektų kaip pateiktasis pagalba ir bus užtikrinta lygi galimybė socialinės atskirties grupėms dalyvauti ugdymo procesuose. Pvz.: „Nuotolinių studijų programa suteikia galimybę studijuoti ir įgyti aukštą kvalifikaciją nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, todėl ja gali pasinaudoti ir didžiųjų miestų, ir atokesnių regionų gyventojai. Tokiu būdu visiems Lietuvos gyventojams užtikrinamos lygios galimybės studijuoti“.

B.2.7. Suaugę.

Ši kriterijų atitinka 2 projektų paraiškos. Daugelio šalių, taip pat ir Lietuvos aktuali problema – pagyvenusio amžiaus asmenų turimos kompetencijos, išsilavinimo neatitikimas šiandienos darbo rinkos tendencijų, ko pasėkoje jie netenka darbo, neturi galimybės įsidarbinti. Dėl šių priežasčių didėja šalies nedarbo lygis, socialinė atskirtis, gyvenimo kokybės blogėjimas, skurdas – darnų vystymąsi stabdančios problemos. Todėl suaugusiųjų lavinimui skirti projektai prisidės prie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo: padės šiems asmenims tobulinti turimus ir įgyti naujus įgūdžius, gauti pagalbą siekiant išlikti aktyviais ekonominio ir socialinio gyvenimo dalyviais ar jais tapti. Pvz.: „Teikiamas projektas yra skirtas prisidėti prie darbo jėgos kvalifikacijos lygio kėlimo formaliai pripažįstant suaugusiųjų neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytas žinias bei įgūdžius, kurie sudarys palankias sąlygas suaugusiems, nepriklausomai nuo jų amžiaus, turimo išsilavinimo, siekti universitetinio išsilavinimo, atsižvelgiant į įvairiose aplinkose įgytas žinias ir gebėjimus, tuo padės sumažinti nedarbą ir prisitaikyti prie kintančių darbo rinkos poreikių mažinant socialinę atskirtį“.

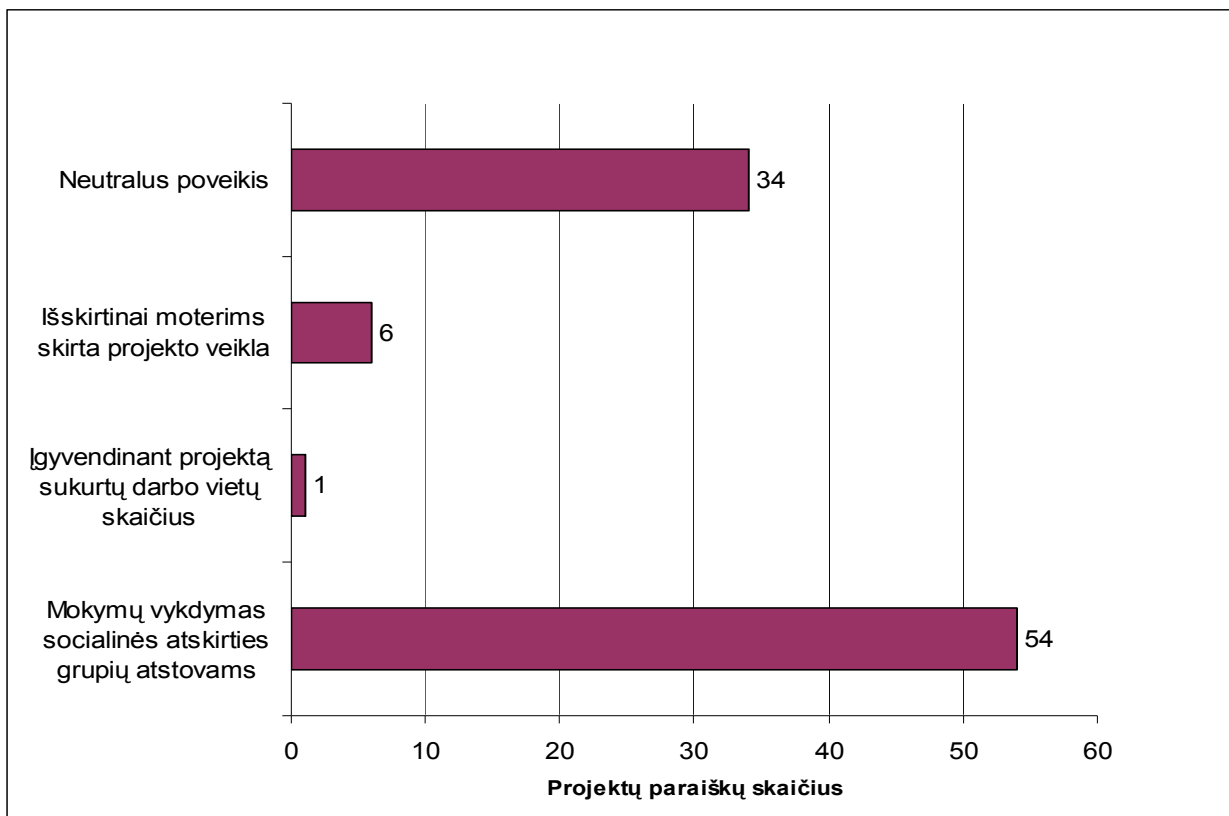
B.3. Įgyvendinant projektą sukurtų darbo vietų skaičius socialinės atskirties grupių atstovams.

Kriterijui atitinka vienas projektas t.y. projekto metu bus sukurta apie 5000-7000 naujų darbo vietų ir ypač svarbu, kad darbo vietos bus sukurtos kaimiškuose rajonuose, kur šiuo metu didžiausia bedarbystė. Pvz.: „Projektas prisidės prie atskirų Lietuvos regionų išsivystymo skirtumų mažinimo, nes plantaciniam ūkiui plėtoti geriausios sąlygos bus kaimiškuose rajonuose, kur šiuo metu didžiausia bedarbystė. Čia bus sukurta apie 5000-7000 naujų darbo vietų”.

B.4. Išskirtinai moterims skirta projekto veikla.

Kriterijų atitinka 6 projektų paraiškos t.y. šie projektai skirti moterų mokymui, jų turimos kompetencijos kėlimui, kurių pagalba moterims tikimasi bus lengviau įsitvirtinti darbo rinkoje. Nepakankamas moterų užimtumas, problemos įsidarbinant, Lietuvoje - vis dar pakankamai rimta problema, todėl labai svarbu, kad šių projektų veikla padėtų spręsti įvardintas problemas. Pvz.: „Projekto metu bus stengiamasi į ugdymo procesą pritraukti kuo daugiau moteriškosios lyties atstovų. Taip pat bus skatinamas moterų verslumo gebėjimų stiprinimas, kuris padidins moterų verslininkų skaičių regione“. Pateiktas projektas prisidės ne tik prie svarbaus darnaus vystymosi tikslo – gyventojų užimtumo didinimo, konkrečiai, moterų konkurencingumo darbo rinkoje didinimo, bet ir ugdys vieną iš svarbių darnaus vystymosi švietimo kompetencijų – verslumą.

Projektų paraiškų analizės pagal lygių galimybių horizontaliąją kryptį (paraiškų pasiskirstymas pagal tyrimo kriterijus) bendras rezultatas pateiktas žemiau esančiame paveiksle (žr. 2 pav.). Grafike matyti, kad net 34 paraiškos atitinka „neutralų“ kriterijų (B1), todėl sekančiame paramos teikimo etape paraiškų vertintojai turėtų atsakingiau vertinti projektų paraiškas. Kadangi daugelyje paraiškų lygių galimybių krypties sritis buvo užpildyta netiksliai, analizė pagal sekančius kriterijus buvo vykdoma nagrinėjant ir tikslų, veiklų bei atitikimo BPD priemonei skyrius. Daugiausiai paraiškų (54) atitiko „Mokymų vykdymas socialinės atskirties grupių atstovams“ kriterijų (B2). Sekančiame paramos teikimo etape ypač didelis dėmesys turėtų būti skiriamas darbo vietų kūrimui, nes šiame paramos teikimo etape (B3) kriterijui priskiriamas tik vienas projektas.

2 pav. Horizontalioji sritis: lygios galimybės

PROJEKTŲ PARAIŠKŲ ANALIZĖ PAGAL REGIONINĖS PLĖTROS HORIZONTALIĄją KRYPTĮ

C.1. Neutralus (nepažymėtas regioninių skirtumų švelninimas).

Prie šio kriterijaus galima priskirti 20 projektų paraiškų:

13 paraiškų nėra konkrečiai nurodyta kokiems regionams yra skirtos projekto veiklos – tai visu Lietuvos mastu vykdoma veikla. Projektų rezultatai bus naudojami specialistų rengimui visuose Lietuvos regionuose, ko pasėkoje pagerės rengiamų specialistų kokybė (besimokantieji įgis kokybiškesnį išsilavinimą). Tačiau tokie projektai prie regioninių skirtumų mažinimo neprisidės – švietimo paslaugos bus vienodai gerinamos tiek sunkumų turinčiuose, tiek aukštos kvalifikacijos pedagogus turinčiuose regionuose. Tokiu atveju reiktų įvardinti, kad projekto poveikis regioniniai plėtrai neutralus, apima visą šalies teritoriją. Toks įvardinimas ir buvo pateiktas vienoje paraiškoje.

1 paraiškos regioninės plėtros srityje teigiama, kad „kooperuotų studijų metodo diegimas, nemokamų paslaugų teikimo vietinei bendruomenei tinklo sukūrimas, sudaro prielaidas Šiaurės Lietuvos regiono ir vietinės demokratijos plėtrai“. Tačiau projekto tiksluose pabrėžiama, kad metodas padės išgyvendinti vieną iš darniam vystymuisi aktualių problemų – akademinės, socialinės ir verslo sferų atotrūkio mažinimą. Taip pat prisidės prie regiono socialinių problemų sprendimo - priartintas studijų turinys prie regiono poreikių, užtikrins sėkmingą studentų karjeros plėtotę. Akivaizdu, projekto pareiškėjas tinkamai nesuvokė regioninės plėtros tikslų.

4 paraiškose teigiama, jog projekto veiklos garantuos gerą mokymosi paslaugų prieinamumą, nepriklausomai nuo socialinių bei ekonominių regionų skirtumų – klaidingas regioninės plėtros tikslo suvokimas. Toks teiginys galėtų būti priskirtas prie lygių galimybių užtikrinimo. Analizuojant projektų tikslus pastebėta, kad prie regioninės plėtros bus prisidėta diegiant nuotolinių studijų metodą. Atsirastų galimybė skurdesnių regionų gyventojams, turintiems ne pakankamai pajamų, kad galėtų vykdyti į švietimo institucijas, įgyti išsilavinimą ir tapti regiono ekonominius rodiklius keliančia darbo jėga.

2 projektų Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune vykdoma veikla įtakos dar didesnius regioninius skirtumus, nes išvardinti miestai, lyginant su kitais Lietuvos miestais, pasižymi didžiausiu išsivystymu daugelyje sričių.

C.2. Išskirtinis dėmesys ekonomikos požiūriu atsilikusiems regionams.

5 projektų metu parengti aukštos kvalifikacijos specialistai greičiau adaptuosis darbo rinkoje, be to parengti specialistai reikalingi ir atokesnėse nuo išsivysčiusių šalies miestų esančiose teritorijose. Įsidarbindami jose sukurs paslaugas, kils ekonominiai rodikliai. Pvz.: „Sukurta inovatyvi kompetencijų testavimo ir ugdymo platforma sudarys sąlygas specialistams testuoti bei ugdyti reikiamas kompetencijas nuotoliniu būdu“. Nuotolinis mokymosi būdas leis

besimokančiajam neprarasti darbo (nesudėtinga suderinti darbą su mokslu), didinti darbo našumą, BVP, skatinti regiono ekonominę išsivystymą – užtikrinti tvarią regiono plėtrą.

C.3. Išskirtinis dėmesys aplinkos problemų turintiems regionams.

Tik du pagal BPD 2.4 priemonę vykdomi projektai tiesiogiai prisidės prie regionų aplinkos problemų mažinimo – bus kuriamos neteršiančios aplinkos technologijos ir „<.> bus rengiamos mokymo metodinės priemonės, kurių pagrindas yra gamtos išteklių išsaugojimo, žmogaus ir aplinkos ekologijos idėjos, subalansuotų vartojimo modelių akcentavimas.“ – tai padės besimokančiajam suprasti aplinkos, gamtos išteklių svarbą ir ją saugoti.

C.4. Išskirtinis dėmesys socialinės plėtros požiūriu atsilikusiems regionams.

14 projektų prisidės prie socialinių problemų regionuose mažinimo. Gerinant pedagogų kvalifikaciją, gerės švietimo įstaigų įvaizdis, kurio pagalba didės moksleivių skaičius, o kartu su jais ateis daugiau investicijų, reikės daugiau aptarnavimo paslaugų, suaktyvės prekyba, visuomeninis gyvenimas, mažės nedarbas, skurdas, kartu kils ir regiono ekonominis išsivystymas. Pvz.: „Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų gebėjimų ugdymas prisidės prie informacinės žinių visuomenės plėtros, įtakos švietimo sistemos kokybę, skatins vietos bendruomenės veiklą, užtikrins regiono ekonominę – socialinę gerbūvį“.

Dideliu nedarbo lygiu pasižyminčiuose regionuose, į projekto veiklas bus įtraukti bedarbiai, taip padidinant jų konkurencingumą ir galimybę įsidarbinti. 1 projekto metu bus sukurta net 5000-7000 naujų darbo vietų, tai mažins socialines problemas, tarp kaimo ir miesto teritorijų esančius išsivystymo netolygumus, nes darbo vietos bus sukurtos kaimiškuose rajonuose, kur šiuo metu didžiausia bedarbystė. Pvz.: „Įgyvendinant nenuosekliąsias studijas, bus parengti kaimo plėtros specialistai, kurie kompetentingai dalyvaus įvairiose kaimo plėtros institucijų veikloje. Parengti specialistai prisidės prie ūkinės veiklos įvairinimo, ekologinio ūkininkavimo propagavimo, socialinių paslaugų plėtros, visuomeninių organizacijų veiklos kaimo vietovėse. Visa tai prisidės prie žmogiškųjų išteklių gerinimo regionuose ir kartu prie regioninių skirtumų mažinimo“.

Tobulinant sveikatos priežiūros specialistų rengimą, keliant jų kompetenciją, pagerės ir teikiamų sveikatos paslaugų kokybė, kas teigiamai atsilieps ir visuomenės sveikatai. Pvz.: „Projekto įgyvendinimas leis mažinti kvalifikacinius specialistų skirtumus regionuose. Aukštesnė sveikatos priežiūros sistemos specialistų kvalifikacija skatins regioninių žmogiškųjų išteklių plėtrą, gerins sveikatos priežiūros paslaugų kokybę“.

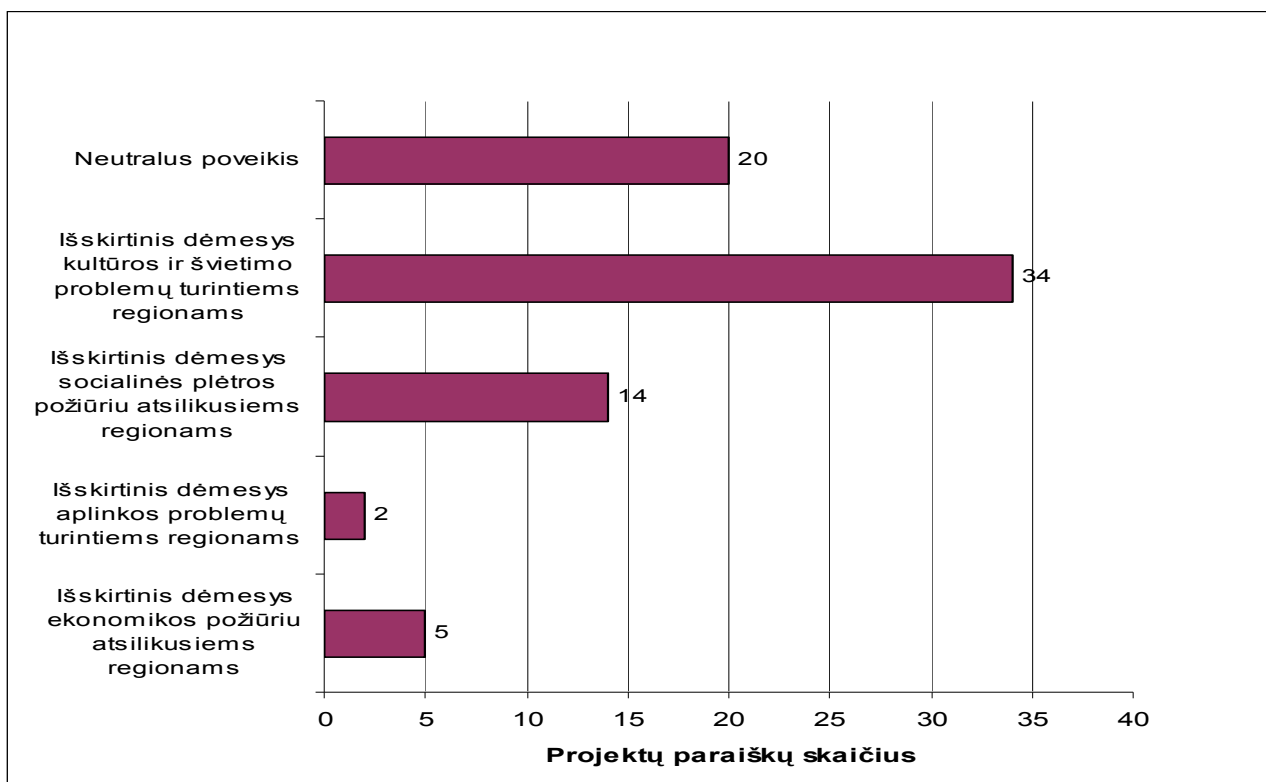
C.5. Išskirtinis dėmesys kultūros ir švietimo problemų turintiems regionams.

34 projektai spręs regionuose esančias švietimo problemas, tačiau prie kultūrinių problemų sprendimo tiesiogiai prisidės tik 1 projektas.

Parengtos bendrųjų kompetencijų ugdymo metodikos, pedagogų kvalifikacijos tobulinimas, pagerins profesinio mokymo kokybę ir atsiras reali galimybė regionų plėtrai ir regionų išsivystymo

skirtumų mažinimui per žmogiškųjų išteklių plėtrą. Bus gerinama ugdymo turinio kokybė ne tik miesto, bet ir kaimo mokyklose. Didinamos švietimo paslaugų prieinamumo galimybės. Nuotolinių studijų būdu didinant pedagogų kvalifikaciją – bus užtikrinta visų regionų tolygi plėtra. Pvz.: „Projekto įgyvendinimo metu bus apmokyti Šiaulių, Tauragės, Telšių, Vilniaus, Kauno, Utenos, Panevėžio apskričių bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų mokytojai, kurie šiuo metu turi ribotas galimybes kelti savo kvalifikaciją ir dalykinę kompetenciją. Bus sudarytos sąlygos šiems mokytojams užtikrinti nuolatinį savo žinių ir kvalifikacijos tobulinimą, todėl bus mažinami teritoriniai švietimo paslaugų prieinamumo ir tiekimo skirtumai tarp Lietuvos regionų“.

Projektų paraiškų analizės pagal regioninės plėtros horizontaliąją kryptį (paraiškų pasiskirstymas pagal tyrimo kriterijus) bendras rezultatas pateiktas žemiau esančiame paveiksle (žr. 3 pav.). Analizės metu pastebėta, kad taip pat didelė projektų dalis atitiko „neutralų“ kriterijų, todėl būtinas atsakingesnis paraiškų vertinimas. Svarbu, kad net 34 projektai teigiamai įtakos skirtingų regionų ekonominio išsivystymo skirtumų mažinimą, tačiau sekančiame paramos teikimo etape reikėtų skatinti kultūrinių, aplinkosauginių išsivystymo skirtumų tarp regionų mažinimą.

3 pav. Horizontalioji sritis: regioninė plėtra

PROJEKTŲ PARAIŠKŲ ANALIZĖ PAGAL DARNAUS VYSTYMOSI HORIZONTALIĄJĄ KRYPTĮ

D.1. Neutralus (nėra poveikio darniam vystymuisi);

Visose projektų paraiškose buvo įvardinta projekto veiklos įtaka darniam vystymuisi (vienai ar kelioms iš dešimties minimų sričių), tad nebuvo neutralų kriterijų atitinkančių projektų.

D.2. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, kuris atitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetus:

D.2.1. Mažinamas ekonomikos sektorių neigiamas poveikis aplinkai.

Kadangi dauguma BPD 2.4 priemonės projektų yra skirti švietimo problemoms Lietuvoje spręsti, tai tiesiogiai aplinkosaugos problemas spręsti padės tik 2 projektai, visų kitų įtaka yra neutrali t.y. projektas neturi neigiamo poveikio aplinkai. Aplinkosauga bus vykdoma per aplinkai mažesnę neigiamą poveikį darančių technologijų diegimą ir projekto metu parengiamų mokymo metodinių priemonių rengimą, kurių pagrindas yra gamtos išteklių išsaugojimo, žmogaus ir aplinkos ekologijos idėjų, subalansuotų vartojimo modelių akcentavimas, aplinkosaugos specialistų rengimas. Visa tai padės besimokančiajam suprasti aplinkos, gamtos išteklių svarbą ir ją saugoti. Pvz.: „Sukurs geresnes sąlygas darniai aplinkosaugos plėtrai (nes dalis aplinkos inžinierių, baigusiujų atnaujintas bakalauro studijas, įsidarbins aplinkosaugos sektoriuje), didins mokslo svarbą gyventojų aplinkos kokybei“.

D.2.2. Regionų gyvenimo lygio skirtumų šalinimas.

Diegiant naujus mokymo metodus, atnaujinant, pritaikant mokymo programas pagal regiono poreikius, suteikiant pedagogam aukštą kvalifikaciją ir parengiant stiprius specialistus, panaudojant probleminių regionų stipriąsias konkurencines puses bus mažinami regioniniai skirtumai (prie šio tikslo įgyvendinimo prisidės 4 projektai). Pvz.: „Į projekto veiklas bus įtraukti ir profesijos mokytojai iš probleminių regionų – Marijampolės, Tauragės apskrities, Visagino. Modernizavus ugdymo technologijas per projekto metu parengtos bendrųjų kompetencijų ugdymo metodikos ir modulinės mokymo programos taikymą, profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimą, pagerės profesinio mokymo kokybė, o, tuo pačiu, atsiras reali galimybė regionų plėtrai ir regionų išsivystymo skirtumų mažinimui per žmogiškųjų išteklių plėtrą“.

D.2.3. Nuosaiki ūkio plėtra.

Darnų ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymąsi užtikrins specialistų kompetencijos kėlimas, tobulinami įgūdžiai bei keliama kvalifikacija, atsižvelgiant į nuolat vykstančius darbo rinkos pokyčius. 2 projektų veikla sudarys sąlygas plėtoti žiniomis grindžiamus ekonomikos sektorius. Pvz.: „Bus plėtojamas intelektualinis visuomenės potencialas, siekiant, kad kvalifikacijos kėlimas, įgūdžių tobulinimas užtikrintų šalies ekonominių ir socialinių uždavinių įgyvendinimą.“

Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų gebėjimų ugdymas prisidės prie informacinės žinių visuomenės plėtros, įtakos švietimo sistemos kokybę, skatins vietos bendruomenės veiklą, užtikrins regiono ekonominį – socialinį gerbūvį“.

D.2.4. Pavojaus žmonių sveikatai mažinimas.

Pavojaus žmonių sveikatai mažinimas bus vykdomas per švietimo sistemą (1 projektas). Bus paruošiami kompetentingi specialistai, galintys pasirūpinti gyventojų sveikata. Pvz.: „Paruošti sveikatos priežiūros specialistai prisidės prie gyvenimo kokybės gerinimo sveikatos atžvilgiu“.

D.2.5. Lietuvos kultūros paveldo, nacionalinio tapatumo, tautinių ir nacionalinių mažumų puoselėjimas.

Prie tautinių ir nacionalinių mažumų puoselėjimo neprideda nei vienas projektas, tačiau 1 projektas turės įtakos kultūros paveldo ir nacionalinio tapatumo išsaugojimui: „Tikslinės grupės pasirinkimas taip pat prisideda prie darnaus vystymosi. Kultūros įstaigų darbuotojai užtikrina kultūrinių vertybių, nematerialaus paveldo perdavimą, tęstinumą. Taip puoselėjama tautinė unikali kultūra, o taip pat prisidedama prie kultūrinių objektų (materialiųjų ir nematerialiųjų) išsaugojimo ateities kartoms“.

D.2.6. Švietimo ir mokslo vaidmens didinimas;

Švietimo ir mokslo vaidmens didinimui įtakos turės 43 projektai. Iš jų 20 projektų sudarys sąlygas efektyviam bei kokybiškam mokymuisi visą gyvenimą (modernių, interaktyvių mokymo metodų diegimas), gerins studijų kokybę ir prieinamumą (nuotolinių studijų, lanksčių mokymosi metodų pagalba). Interneto pagalba bus skatinamas informacijos prieinamumas. Visa tai prisidės prie ilgalaikio darnios plėtros tikslo - ugdyti išsilavinusius ir savarankiškus visuomenės narius, mažinti „iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos skaičių, plėtoti intelektualinį visuomenės potencialą, siekti, kad žinios ir mokslas užtikrintų darnų ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos uždavinių įgyvendinimą. Pvz.: „interaktyvių mokymo metodų diegimas, neformalaus ugdymo paslaugų pasiūla, sudarys sąlygas ugdyti išsilavinusius, savarankiškus, aktyvius ir atsakingus visuomenės narius, plėtoti intelektualinį visuomenės potencialą, siekti, kad žinios ir mokslas užtikrintų darnų ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos uždavinių įgyvendinimą“.

Atnaujinant ir suvienodinant tos pačios srities specialistų rengimo programas, bus parengiami aukštesnės kvalifikacijos, vienodo išsilavinimo lygio, darbo rinkos poreikius atitinkantys ir lengviau integruotis į darbo rinką galintys specialistai. „Projektas padės mažinti absolventų iškritimą iš praktinės darbinės veiklos, kadangi leis paruošti specialistus pagal jų galimybes ir poreikius“.

Bendrųjų kompetencijų ugdymo, aktyvių ugdymo metodų diegimo, ugdymo turinio atnaujinimo pagalba bus parengiami kintančius ekonomikos ir verslo poreikius atitinkantys specialistai. Siekimas ugdyti aktyvius, savarankiškus, atsakomybę, pilietinį sąmoningumą turinčius

asmenis, vykdyti kryptingą savišvietos organizavimą - tai vienos iš ugdymo technologijų modernizavimo prielaidų, atitinkančių darnaus vystymosi nuostatas. Prie šio tikslo įgyvendinimo prisidės 8 projektai. Pvz.: „Bendrujų kompetencijų ugdymas yra viena iš ugdymo technologijų modernizavimo prielaidų, ugdymo metodus siejant su aktyvumu, savarankiškumu, atsakomybės ugdymusi, kryptingu savišvietos organizavimu. <..> didinamas profesijos mokytojų vaidmuo ir atsakomybė skatinant pilietinį sąmoningumą, palaikant darnaus vystymosi politikos tikslus.“

11 projektų veikla padės pedagogams įgyti naujų žinių, įgūdžių bei gebėjimų, kurie prisidės prie studijų paslaugų kokybės gerinimo, mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo, kurio pasėkoje žymiai gerės gyvenimo kokybė. Ypač svarbūs pedagogo ugdymui vykdomi ekonomikos ir verslumo mokymai (užtikrinantys darnią plėtrą), kuriuos jie perduotų besimokantiems. Įdiegiama e-švietimo sistema irgi prisidės prie švietimo paslaugų kokybės gerėjimo, nes pedagogų administracinės funkcijos taps paprastesnės ir daugiau laiko jie galės skirti mokymui, mokymo turinio tobulinimui, trūkstamų gebėjimų lavinimui. Pvz.: „Aukštųjų mokyklų dėstytojų pedagoginės kompetencijos bei gebėjimas taikyti šiuolaikines technologijas prisidės prie studijų paslaugų kokybės gerinimo bei studijų modernizavimo“

Virtualios mokymo aplinkos sukūrimas prisidės prie mokymo sistemos tobulinimo, naujų metodų ir formų taikymo. Nuotolinio ir neformalaus mokymo sistemos sudarys tinkamas mokymosi visą gyvenimą sąlygas, kas yra vienas iš darnaus vystymosi uždavinių (įtakos 4 projektai). Pvz.: „Naujos technologijos ir mokymo metodai pagrįsti IT užtikrins mokymąsi visą gyvenimą, pagerins profesinio rengimo paslaugų kokybę ir prieinamumą, tuo būdu sukuriant sąlygas efektyviam bei kokybiškam mokymuisi visą gyvenimą visiems visuomenės nariams“.

D.2.7. Nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas.

11 projektų skatins aukštos kvalifikacijos specialistų (įgyjant naują ar tobulinant jau turimą kvalifikaciją) parengimą, didins jų integravimąsi į darbo rinką. Tokiu būdu bus sprendžiamos ekonominės ir socialinės vietos problemos, prisidedama prie darbuotojų gyvenimo kokybės gerinimo. Pvz.: „Bus patobulintas specialistų profesinis parengimas. Dėl šios priežasties turėtų padidėti asmenų, gavusių profesinį išsilavinimą pagal darbo rinkoje paklausias specialybes, įsidarbinimo galimybes, turėtų sumažėti nedarbo lygis“.

Šiuo metu Lietuvoje yra didelė problema vyresnio amžiaus gyventojų bedarbystė, išsilavinimo neatitikimas darbo rinkos poreikiams, todėl 5 projektų pagalba bus vykdomas suaugusių žmonių švietimas, kvalifikacijos kėlimas, įgūdžių tobulinimas užtikrins šalies ekonominių ir socialinių uždavinių įgyvendinimą. Pvz.: „Projekto dėka bus tobulinama suaugusiųjų profesinio mokymo profesijos mokytojų kompetencija, todėl pagerės suaugusiųjų profesinio mokymo paslaugų kokybė ir efektyvumas. Bedarbiams ir dirbantiems bus suteikiamos profesinės

kompetencijos, reikalingi darbo rinkai, kurių dėka bus prisidedama prie viso ūkio darnaus vystymosi“.

Svarbu, kad didelė dalis ES paramos pasiektų kaimiškas šalies vietas, kuriose vyrauja aukštas nedarbo ir žemas išsilavinimo lygiai, įtakojantys didelį atotrūkį nuo išsivysčiusių miestų. 1 projekto pagalba bus siekiama „Skatinant kaimo plėtros procesus bus teigiamai įtakojamas nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas“.

Taikant naujus mokymo metodus prie neįgaliųjų galimybių, bus užtikrinta socialinė lygybė, atskirties mažinimas, nes įgiję išsilavinimą neįgalieji galės tapti pilnaverte visuomenės dalimi, pagal galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje. Šio tikslo įgyvendinimui įtakos turės 3 projektai. Pvz.: „<..> specialistams vykstant į didžiausius Europoje žinomus neįgaliųjų centrus, rengiant naujas metodines medžiagas, kas leidžia darniai vystyti Taikomosios fizinės veiklos ir kitų studijų programų kokybę ir pritaikomumą įvairias negales turintiems asmenims“.

Likusiųjų, darnaus vystymosi plėtrą garantuojančių sričių (*D.2.8. Veiksmingesnis žemės gamtinių išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas; D.2.9. Pasaulio klimato pokyčių ir jų padarinių mažinimas; D.2.10. Veiksmingesnė biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės apsauga;*) neįtakos nei vienas BPD 2.4 priemonės projektas.

D.3. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, jo apibūdinimas dalinai atitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetus.

2 projektai dalinai atitinka darnaus vystymosi nuostatas:

- „Projektas nepažeidžia aplinkos, nes mokymai vyksta dalyvaujant mokytojams. Palaiko bendrą gyvenimo kokybę, nes tobulinamas profesinis mokymas ir įsigis moksleiviai aukštesnę kvalifikaciją“. Argumentas, kad nebus pažeista aplinka yra nelogiškas (tarsi jei dalyvautų kitos specialybės atstovai – aplinka būtų pažeidžiama). Tokiu atveju turėtų būti teigiama, kad švietimo problemas sprendžiantis projektas (išskyrus atvejus kai yra rengiami aplinkosaugos specialistai ar vykdomi mokymai aplinkosaugos tema) turi neutralų poveikį aplinkai. Tačiau projektas prisideda prie švietimo ir mokslo vaidmens didinimo srities t.y. švietimo sistemos tobulinimo – keliami pedagogų kvalifikacija.

- Projektas neprisidės, kaip teigiama paraiškoje, prie nacionalinės kultūros išsaugojimo, nes projekto tiksluose nurodoma, kad visa projekto veikla bus skirta elektroninių mokymo priemonių diegimui, IT naudojimui, IT specialistų rengimui, o tai su šalies kultūros išsaugojimu nieko bendra neturi. Tačiau projekto pagalba bus gerinama švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas, tokiu būdu įtakojama švietimo ir mokslo vaidmens didinimo sritis.

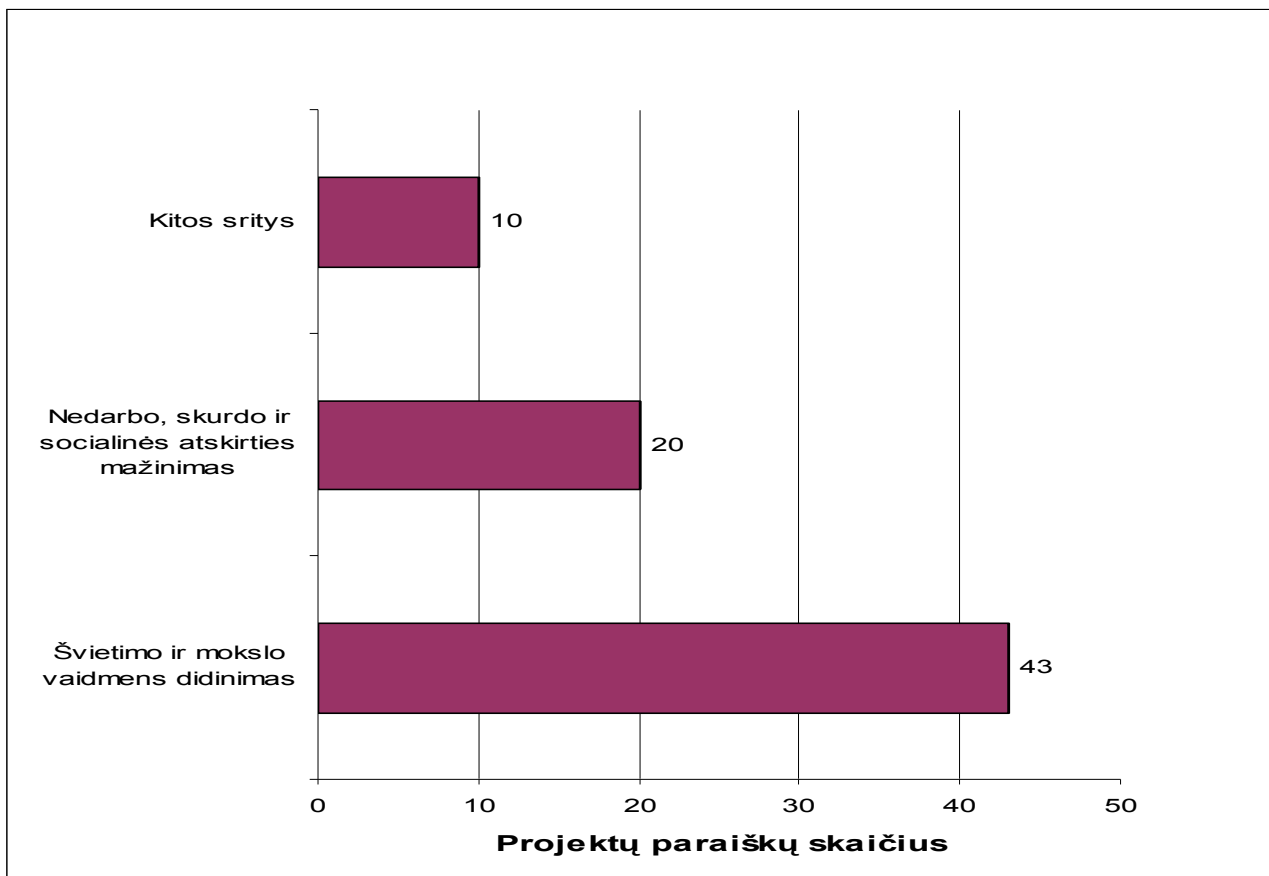
D.4. Autoriai pažymi teigiamą poveikį, tačiau jo apibūdinimas neatitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetų.

2 projektai visiškai neatitinka darnaus vystymosi nuostatų:

- 1 paraiškoje teigiama, kad „Projektas neturi neigiamo poveikio aplinkai ar išteklių vartojimui“. Tačiau paanalizavus projekto tikslus pastebima, kad projektas prisideda prie švietimo sistemos tobulinimo (mokymo programų atnaujinimas, dualinio mokymo koncepcijos sukūrimas, distancinio mokymo diegimas), socialinių problemų sprendimo (prognostinio tyrimo vykdymas norint išsiaiškinti darbo rinkos poreikius ir pagal juos pritaikyti mokymo programas, karjeros centro steigimas, kuris padės absolventui įsitvirtinti darbo rinkoje, tokiu būdu didinant užimtumo lygį). Tai labai svarbu darnaus vystymosi plėtros užtikrinimui, tačiau akivaizdu, kad pareiškėjas darnaus vystymosi sąvoką suprato vien aplinkosauginiu aspektu.

- 2 paraiškoje teigiama, kad „projekto įgyvendinimas daro įtaką ne tik Kaišiadorių rajonui, bet ir aplinkiniams Vilniaus bei Kauno miestams, kadangi Kaišiadorių gyventojai dažnai važiuoja į šiuos didmiesčius ir sudaro aktyvios bei kvalifikuotos darbo jėgos išteklius“ – tai parodo pareiškėjo klaidingą supratimą apie regioninių skirtumų mažinimą. Šiame pavyzdyje regioniniai skirtumai augtų, nes kaip teigiama, specialistai išvyktų į išsivysčiusius šalies miestus, kur susitelkusi didžioji dalis aukštą kvalifikaciją turinčių asmenų. Norint projekto veiklomis prisidėti prie regioninių skirtumų mažinimo, turėtų būti rengiami konkrečiai Kaišiadorių rajonui reikalingi specialistai, kurie likę dirbti šiame rajone, skatintų vietos ekonominių, socialinių problemų sprendimą.

Projektų paraiškų analizės pagal darnaus vystymosi horizontaliąją kryptį (paraiškų pasiskirstymas pagal tyrimo kriterijus) bendras rezultatas pateiktas žemiau esančiame paveiksle (žr. 4 pav.). Grafikas parengtas pagal D2 kriterijų „*Autoriai pažymi teigiamą poveikį, kuris atitinka Nacionalinės DV strategijos prioritetus*“, nes net 69 paraiškose (iš 73) projektų autoriai tinkamai pastebėjo projekto įtaką darnaus vystymosi sritims, todėl paveiksle ir pateikiamas paraiškų pasiskirstymas pagal darnaus vystymosi sritis. Didžioji dalis projektų atitinka „*Švietimo ir mokslo vaidmens didinimo*“, bei „*Nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimo*“ kriterijus. Toks paraiškų pasiskirstymas, todėl, kad BPD 2.4 priemonė ir yra orientuota į švietimo problemų sprendimą, o pagerėjęs švietimo paslaugų teikimas tiesiogiai įtakoja socialinių problemų sprendimą. Be šių dviejų pagrindinių sričių sekančiame paramos teikimo etape reikėtų skatinti ir kitų darnaus vystymosi sričių plėtrą, nes šiame etape, kaip matome 4 paveiksle įtakojančių kitas sritis - tik 10 projektų.

4 pav. Horizontalioji sritis: darnus vystymasis

Paveiksle pateikiamos tik septynios iš dešimties darnaus vystymosi sričių, nes kaip minėta anksčiau, likusioms sritims (*D.2.8. Veiksmingesnis žemės gamtinių išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas; D.2.9. Pasaulio klimato pokyčių ir jų padarinių mažinimas; D.2.10. Veiksmingesnė biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės apsauga;*) įtakos neturės nei vienas iš analizuojamų projektų.

4.2. PROJEKTŲ ANALIZĖS II DALIS

Atlikus projektų analizę pastebėta, kad BPD 2.4 priemonės paskutiniojo (trečiojo) kvietimo projektų pagalba yra ugdomos šios kompetencijos:

- E.1. Informacinių technologijų naudojimas.*
- E.2. Pilietiškumas.*
- E.3. Dirbti su specialiuju poreikiu asmenimis.*
- E.4. Kūrybinio mąstymo, verslumo ir vadybinės.*
- E.5. Bendrosios.*
- E.6. Pedagoginė.*
- E.7. Profesinė.*
- E.8. Socialinio bendradarbiavimo.*

Kokiu būdu projektai įtakos įvardintų kompetencijų ugdymą pateikiame žemiau esančioje analizėje.

E.1. Informacinių technologijų naudojimas. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 26 projektai.

Įgyvendinimo būdai:

- elektroninių (inovatyvių) mokymo priemonių kūrimas ir atnaujinimas;
- kursų ir mokymų vykdymas;
- reikalingos programinės įrangos įsigijimas, apmokymas dirbti su ja;
- mokomųjų programų, mokomosios medžiagos parengimas;
- elektroninių kursų, panaudojant modernias multimedia priemones, vykdymas;
- virtualios mokymosi aplinkos sukūrimas (internetinio tinklalapio sukūrimas);
- nuotolinių studijų diegimas, mokymas dirbti joje.

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Kauno technologijos universiteto vykdomas „Inovatyvių mokymosi metodų panaudojimas, rengiant informatikos mokytojus“ projektas, kurio pagrindinis tikslas – “adaptuoti nuotolinėms studijoms KTU Informatikos fakultete teikiamą informatikos mokytojų rengimo studijų programą”. Tikslą įgyvendinti „<.> informatikos mokytojams suteikiant galimybę pagilinti žinias informacinių technologijų srityje nenuosekliųjų studijų būdu; Adaptuoti teikimui nuotoliniu būdu informatikos mokytojų rengimo studijų programą; Teikti studijų modulių medžiagą modernioje nuotolinių studijų teikimo aplinkoje WebCT; Paruošti dėstytojus darbui su nuotolinių studijų rengimo ir teikimo programinėmis priemonėmis: WebCT, ViPS, CDK ir kt.”.

E.2. Pilietiškumas. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 1 projektas.

Įgyvendinimo būdai:

Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegijos vykdomo „Pilietiškumo ir demokratiškų vertybių ugdymas taikant inovatyvius metodus“ projekto tikslas „Efektyvinti pilietiškumo ir kitų demokratiškų vertybių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje“, kurio įgyvendinimo siekti „Parengiant ir publikuojant specialų metodinį leidinį – „Klasės vadovo knygą“, skirtą mokinių asmenybės dorinių vertybių diagnostikai, pilietiškumo, demokratiškų ir kitų dorinių vertybių interiorizacijai; Plėtoti pedagogų profesinę kompetenciją, t.y. jų gebėjimą inovatyviais metodais puoselėti mokinių vertybines orientacijas.“

E.3. Dirbti su specialiųjų poreikių asmenimis. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 4 projektai.

Įgyvendinimo būdai:

- teorinių, metodinių ir praktinių žinių suteikimas;
- modernių ir adaptuotų mokymo priemonių parengimas;
- mokomosios medžiagos parengimas;
- mokymų tikslinėms grupėms vedimas.

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Jurbarko švietimo centro vykdomas „Jurbarko ir Pagėgių savivaldybių gamtamokslinių bei technologijų dalykų mokytojų įvairiapusių kompetencijų tobulinimas“ projektas, kuris siekia „Ugdyti ir tobulinti Jurbarko bei Pagėgių gamtamokslinių ir technologijų dalykų mokytojų kompetenciją, padedančią koordinuoti mokinių žinias su besikeičiančiais darbo rinkos poreikiais.“ Tikslą įgyvendinti siekiama „Organizuojant 6 seminarų ciklus, siekiant plėtoti mokytojų bendrąsias ir dalykines-technologines kompetencijas bei įgūdžius dirbti su specialiųjų poreikių asmenimis. <.> Vykdamas seminarus mokytojams, bus siekiama, kad jų kvalifikacija atitiktų šiuolaikinius profesinio mokymo ir švietimo standartus, ypatingas dėmesys skiriamas pasirengimui dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais (pravestas seminaras mokinio asmenybės pažinimui).“

E.4. Kūrybinio mąstymo, verslumo ir vadybinės. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 9 projektai.

Įgyvendinimo būdai:

- metodinių ir mokymo medžiagų parengimas;
- mokymo programų parengimas;
- mokymų vykdymas;
- kvalifikacijos tobulinimo programų rengimas;
- modulinio mokymo, išmokant mokinius analizuoti įvairias problemines situacijas, skatinimas.

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Prienų rajono Švietimo centro vykdomas „Prienų rajono mokyklų vidutinio ir vyresnio amžiaus mokytojų bendrųjų gebėjimų ugdymas“ projektas,

kurio tikslas „užtikrinti Prienų rajono vidutinio ir vyresnio amžiaus mokytojams galimybę įgyti papildomų žinių ir įgūdžių, kurie leistų pasinaudojus ryšių ir informacijos technologijų teikiamais pranašumais, lanksčiau prisitaikyti prie greitai kintančių gyvenimo ir darbo sąlygų“. Siekiama „Padidinti Prienų rajono vidutinio ir vyresnio amžiaus mokytojų kompetenciją žinių visuomenei imliose srityse: kompiuterinių technologijų panaudojimo, užsienio kalbų, pagrindinių kūrybinio mąstymo ir vadybinių kompetencijų. Įvardintus siekius įgyvendinti „<.> suorganizuojant kūrybinio ir efektyvaus mąstymo seminarų ciklą <.> pagrindinių gebėjimų ugdymo programa tiesiogiai prisidės prie žinių visuomenės kūrimo Lietuvos periferiniuose regionuose; praktiniai užsiėmimai leis įgyti įvairių sričių praktinę patirtį“.

E.5. Bendrosios. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 12 projektų.

Įgyvendinimo būdai:

- bendrųjų kompetencijų ugdymo konsultantų rengimas;
- mokomųjų leidinių išleidimas;
- bendrųjų kompetencijų ugdymo profesinio mokymo programose metodikos, modulinės programos parengimas;
- mokymų vykdymas (psichologinių žinių, užsienio kalbų kursai);
- bendrųjų kompetencijų kurso struktūros parengimas;
- įsteigtos 3 naujos „Mažojo universiteto“ mokyklos: Kalbų; Istorijos ir politologijos; Biologijos. (Šiaulių universiteto gimnazijos vykdomas projektas „Neformalaus mokymosi sistemos plėtra Šiaulių universiteto gimnazijoje, diegiant inovatyvius mokymo(si) metodus „Mažajame universitete“).

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas VŠĮ Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centro vykdomas „Bendrųjų kompetencijų ugdymo technologijų modernizavimas profesiniame rengime“ projektas, kurio tikslas „Numatyti bendrųjų kompetencijų ugdymo integracijos į profesinio mokymo programas praktines galimybes“ įgyvendinti siekiama: „Projekto metu bus parengta bendrųjų kompetencijų ugdymo profesinio mokymo programose metodika bei bendrųjų kompetencijų ugdymo profesinio mokymo programose modulinė programa, bus parengta 15 profesijos mokytojų – bendrųjų kompetencijų ugdymo profesinio mokymo programose konsultantų ir praveisti mokymai 250 Lietuvos profesinių mokyklų profesijos mokytojams. Projekto rezultatai leis modernizuoti ugdymo technologijas, profesijos mokytojams - pagerinti profesinio mokymo kokybę, mokiniams – geriau pasirengti profesijai ir gyvenimui, o baigus mokyklą – būti labiau konkurentabiliams darbo rinkoje.

E.6. Pedagoginė. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 7 projektai.

Įgyvendinimo būdai:

- pedagogų su inovatyviais mokymo metodais supažindinimas;

- pedagoginės kompetencijos tobulinimo modulinės programos parengimas;
- mokomosios medžiagos parengimas;
- pedagogų mokymas pagal parengtas programas;
- lanksčios pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos, atitinkančią gyvenimo poreikius, įdiegimas.

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Vilniaus pedagoginio universiteto vykdomas „Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginės kompetencijos tobulinimas“ projektas, kurio tikslas „Tobulinti studijų aukštosiose mokyklose kokybę, ugdant aukštųjų mokyklų dėstytojų pedagoginę kompetenciją bei gebėjimą taikyti inovatyvias studijų technologijas“ įgyvendinti „Parengiant ir publikuojant aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginės kompetencijos bei gebėjimo taikyti šiuolaikines technologijas tobulinimo inovatyvią modulinę programą. <..> parengiant mokomąją medžiagą“

E.7. Profesinė. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 11 projektų.

Įgyvendinimo būdai:

- palankių sąlygų įgyti išsilavinimą sudarymas (nuotolinės studijos, eksternas);
- mokomųjų programų, mokomosios medžiagos žinioms įgyti parengimas;
- praktinių įgūdžių ugdymas;
- mokymų vykdymas.

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Šiaulių kolegijos įgyvendinamas projektas „Pedagogų individualaus profesinio potencialo ir kompetencijų tobulinimas, siekiant žinių ir praktikos atitikimo rinkos poreikiams“, kurio tikslas – „sudaryti sąlygas kelti pedagogų kvalifikaciją socialinių ir technologinių kompetencijų srityje ir parengti pedagogus įgyti aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą eksternu. <..> Pedagogų studijos numatomos neatsitraukiant nuo darbo, organizuojant mokymą savaitgaliais, mokyklų mokinių atostogų metu. Pedagogų mokyme skiriama nemažai dėmesio specialybinių gebėjimų atnaujinimui, įsisavinimui ir jų praktiniam pritaikymui kasdieniame pedagogų darbe su mokiniais.“ Galėdami suderinti darbą su mokymusi, daugiau pedagogų sieks išsilavinimo, kurio metu tobulindami profesines kompetencijas, įtakos besimokančiųjų aukštesnę kvalifikaciją.

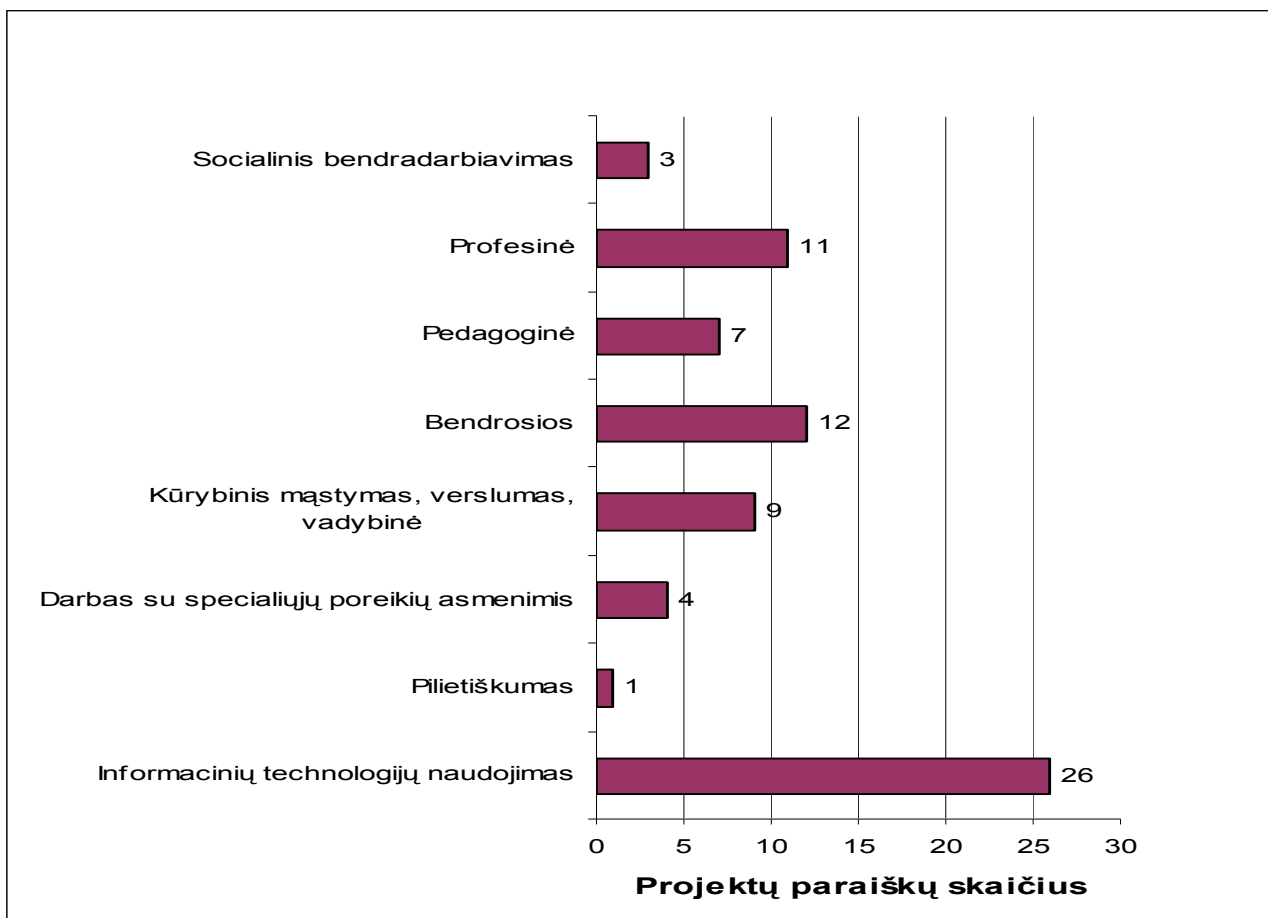
E.8. Socialinio bendradarbiavimo. Kompetencijos ugdymui įtakos turės 3 projektai.

Įgyvendinimo būdai:

- inovatyvių, su studijų turiniu bei praktikos atlikimu organizacijose suderintų edukacinių paslaugų teikimas;
- popamokinės veiklos organizavimo modelio parengimas;
- bendradarbiavimo ryšių tarp Lietuvos menų gimnazijų ir kitų kultūros įstaigų plėtojimas; (Kauno Juozo Naujalio muzikos gimnazijos projektas “ Technologinio muzikinio raštingumo diegimas Lietuvos menų gimnazijose“).

Kaip teigiamas pavyzdys pateikiamas Šiaulių universiteto vykdomas „Sėkmingos studentų karjeros plėtotė diegiant inovatyvų kooperuotų studijų metodą“ projektas, kurio tikslas - „<.> įdiegti ir pritaikyti inovatyvų į socialinių kompetencijų ir gebėjimų formavimą orientuotą mokymo metodą – Kooperuotas studijas (toliau KS)“. Tai lanksti ir mobili studijų sistema (skirtingai nei tradicinė studentų praktika), jungianti dėstomų dalykų teorines paskaitas, seminarus auditorijose ir tikslinę veiklą bei nemokamų paslaugų teikimą vietos bendruomenėje, visuomeninėse organizacijose ir potencialioje darbo vietoje įmonėse bei įstaigose. „KS siekia subalansuoti ir konkretizuoti, pritaikyti veiklos reikmėms studentų žinias, gebėjimus ir nuostatas bei dėstomus kursus adaptuoti regiono poreikiams. <.> patobulinti Šiaurės Lietuvos aukštojo mokslo institucijų studentų socialinės partnerystės, pilietines ir vadybines kompetencijas bei praktinius įgūdžius. <.> Sukurti socialinį-educacinį bei informacinį tinklą Šiaurės Lietuvoje, kuris skatintų aukštojo mokslo institucijų, vietinės bendruomenės, NVO, įmonių bei įstaigų partnerystę“.

Projektų paraiškų analizės pagal kompetencijų ugdymo kriterijus bendras rezultatas pateiktas žemiau esančioje lentelėje (žr. 5 pav.). Daugiausiai projektų (26) prisideda prie IT kompetencijų ugdymo, mažiausias dėmesys skiriamas darnaus vystymosi kompetencijų ugdymui – vienos iš jų - pilietiškumo ir socialinio bendradarbiavimo (atitinkamai 1, 3 projektai). Todėl sekančiame paramos teikimo etape ypač reikėtų skatinti darnaus vystymosi kompetencijų ugdymą.

5 pav. Kompetencijų ugdymas

IŠVADOS

1. Švietimas, įvairių sričių specialistų kvalifikacijos tobulinimas ir visuomenės informavimas visų lygmenų darnaus vystymosi strateginiuose dokumentuose traktuojamas kaip esminė priemonė darnaus vystymosi nuostatomis įgyvendinti. Neapsiribodama „Švietimo ir mokslo skyriumi“ Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2003), Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. spalio 2 d. patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programą, kuri turi tarpinstitucinės programos statusą.

2. Europos Sąjungos mokymosi visą gyvenimą strateginės nuostatos yra integruotos į atitinkamus Lietuvos Respublikos švietimo dokumentus ir sukuria pakankamas prielaidas įgyvendinti BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ uždavinius.

3. Įvertinus BPD 2.4 priemonės paraiškas kompetencijų ugdymo požiūriu, galima teigti, kad projektai aprėpia siaurą kompetencijų spektrą: dominuoja informacinių technologijų naudojimo kompetencija, tačiau vos 5 proc. projektų skirti socialinei-pilietinei kompetencijai ugdyti. Projektuose neskiriama pakankamai dėmesio aktyvių mokymosi metodų plėtotei.

4. Horizontalios sritys projektų paraiškose dažniausiai apibūdintos abstrakčiai, nesiejant jų su konkrečiomis projektų veiklomis, (yra atvejų, kai atitinkamos paraiškos skiltys visai neužpildytos). Pagal 4 horizontaliąsias sritis projektų paraiškas galima vertinti sekančiai:

- a) darnaus vystymosi srityje (vertinant pagal atitiktą Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos prioritetams) apie 60 proc. paraiškų skirta pačiam švietimui plėtoti (prioritetas „švietimo ir mokslo vaidmens didinimas“), 27 proc.- prioritetui „nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas“, likusieji projektai – kitiems Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje įvardintiems prioritetams; šis rezultatas rodo, kad paraiškų teikėjai nesuvokia švietimo vaidmens sprendžiant darnaus vystymosi problemas;
- b) informacinės visuomenės srityje dominuoja informacinių paslaugų prieinamumo gerinimas, tačiau nebuvo nei vieno projekto skatinančio elektroninės valdžios plėtrą, kuri yra svarbi demokratijos plėtotės priemonė;
- c) lygių galimybių srityje net 45 proc. paraiškų turi „neutralų“ poveikį, dominuoja projektai, kur dėmesys sutelktas į socialinės atskirties grupių poreikius, tik 8 proc. projektų skatina įvairias moterų veiklas;
- d) regioninės plėtros srityje stinga ekonominių, socialinių ir aplinkos apsaugos priemonių pusiausvyros: 65 proc. projektų dėmesį skiria socialiniu ir kultūriniu atžvilgiu atsilikusiems regionams stiprinti bei kitoms socialinės plėtros problemoms spręsti, tačiau tik 10 proc. projektų pažymėtas ekonomikos ir aplinkos apsaugos problemų sprendimas.

Remiantis 73 projektų paraiškų analizės rezultatais galima teigti, kad darbo įvade suformuluota hipotezė – BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektai nepakankamai veiksmingai prisideda prie darnaus vystymosi strateginių nuostatų įgyvendinimo, pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybėje pagal ministerijų kompetenciją yra tvirtinamos ES struktūrinės paramos 2007-2013 metų laikotarpio programos, pagal kurias 2008 m. bus teikiamos projektų paraiškos. Nacionalinėje bendrojoje strategijoje: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, apibrėžtos tos pačios horizontaliosios sritys, todėl Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento uždavinių įgyvendinimo problemos išliks aktualios. Ankstesniojo laikotarpio patirtis leidžia suformuluoti rekomendacijas, kuriomis, tikėtina, galės pasinaudoti Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos, ypač 2.3. 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ projektų paraiškų rengėjai vertintojai.

1. Naujojo etapo struktūrinės paramos strategijoje pažymėta, kad „investuojant į švietimo kokybę keliami du svarbiausi prioritetai: fizinių ir technologijos mokslų kokybės gerinimas ir pagrindinių kompetencijų ugdymas“. [18.] Todėl ateityje svarbu išplėsti ugdomų kompetencijų spektrą ir prisiminti, kad kompetencijų ugdyme svarbiausias veiksnys yra aktyvūs mokymosi metodai.

2. Identifikuojant projekto tikslų ir uždavinių sąsajas su horizontaliosiomis sritimis, svarbu atkreipti dėmesį į švietimo, ypač mokymosi visą gyvenimą, vaidmenį įgyvendinant daugialypius darnaus vystymosi uždavinius ir neapsiriboti vien švietimo plėtote. Kadangi dabar Nacionalinė darnaus vystymosi strategija yra atnaujinama, tikėtina, kad bus patikslinti prioritetai bei vidutinės trukmės ir ilgalaikės trukmės uždaviniai. Rengiant ir vertinant 2007-2013 metų laikotarpio paraiškas svarbu atsižvelgti į jų įvairovę ir tarpusavio priklausomybę.

3. Analogiškai darnaus vystymosi sričiai, kitų horizontaliųjų sričių interpretacijoje reikėtų atkreipti dėmesį į įvairius jų aspektus, neapsiribojant „populiariausiomis“ problemomis.

4. Siekiant išvengti abstrakčių frazių ir veiklų „pritempinėjimo“ projektų paraiškose apibūdinant jų atitiktį horizontaliosioms sritims, būtų tikslinga į tai atkreipti dėmesį formuluojant projekto tikslus ir uždavinius.

Visų horizontaliųjų sričių bendra problema – nepakankamas jų svarbos suvokimas tiek rengiant, tiek vertinant projektų paraiškas, todėl būtų racionalu prieš paraiškų teikimą numatytuose mokymuose šiems klausimams skirti tinkamą dėmesį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo bei atnaujinimo strategija// <http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/index.htm>; prisijungimo laikas: 2007-06-10.
2. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2002, 2003 m.)// <http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/index.htm>; prisijungimo laikas: 2007-08-09.
3. ES tvaraus vystymosi strategija (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// www.am.lt/VI/index.php#r/919; prisijungimo laikas: 2007-04-02.
4. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/I_394/I/_39420061230lt00100018.pdf; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
5. Johanesburgo įgyvendinimo planas// www.am.lt/VI/index.php#r/919; prisijungimo laikas: 2007-04-02.
6. JT „Darbotvarkė 21“. Jungtinių Tautų Rio veiksmų programa. Darnus vystymasis// www.am.lt/VI/index.php#r/919; prisijungimo laikas: 2007-04-02.
7. Jungtinių Tautų Europos Ekonomikos komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija// <http://www.am.lt/VI/index.php#a/4674>; prisijungimo laikas: 2007-04-20.
8. Mokyklų tobulinimo programa// <http://www.mtp.smm.lt/>; prisijungimo laikas: 2007-11-20
9. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas// http://www.lssic.lt/alevel/pictures/Dokumentai/Teisine_baze/mokym_visa_gyv_strateg_memo_randum.doc; prisijungimo laikas: 2007-10-11.
10. Lietuvos Respublikos Nacionalinė darnaus vystymosi strategija// www.am.lt/VI/index.php#r/919; prisijungimo laikas: 2007-04-02.
11. Lietuvos Respublikos seimo nutarimas dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų// http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/strategija2003-12.doc; prisijungimo laikas: 2007-07-25.
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsak. Nr. ISAK-256 patvirtinta Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata.
13. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsak. Nr. ISAK-54 patvirtintas mokytojo profesijos kompetencijos aprašas.
14. Lietuvos Respublikos Švietimo įsakymas// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=302313; prisijungimo laikas: 2007-05-18.

15. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo//
http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=2334; prisijungimo laikas: 2007-04-20.
16. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės darnaus vystymosi švietimo 2007 – 2015 metų programos patvirtinimo//
http://www.smm.lt/veikla/docs/dv_svietimas/Nutarimas%202007-10-02.pdf; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
17. Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas//
http://www.esparama.lt/ES_Paramam/bpd_2004_2006m._medis/apie_bpd/files/BPD_2007-03-28_1.doc; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
18. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti.
http://esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/Strategija_2007-03-30.pdf; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
19. Rychen, D.S. Key Competencies for All: an Overarching Conceptual Frame of Reference. In: Developing Key Competencies in Education. (p.p.5-34). UNESCO: International Bureau of Education. (2004).
20. United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005 – 2014//
http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-url_id=27234&url_do=do_topic&url_section=201.html; prisijungimo laikas: 2007-03-26.

SANTRAUKA

Darnaus vystymosi švietimo prielaidos BPD 2.4 priemonės projektuose.

Raktiniai žodžiai: darnus vystymasis, darnaus vystymosi švietimas, BPD 2.4 priemonė, mokymasis visą gyvenimą.

Darnaus vystymosi siekis – užtikrinti tinkamą asmens gyvenimo kokybę, siekti visuomenės gerovės ir saugumo, išmintingai derinant ekonomikos, socialinės raidos bei aplinkos apsaugos uždavinius.

Išsilavinimas yra vienas svarbiausių faktorių, nuo kurio priklauso žmogaus ir visuomenės pasirengimas ir motyvacija spręsti daugialypes darnaus vystymosi problemas. Švietimui, visuomenės informavimui, įvairių sričių specialistų kvalifikacijos tobulinimui čia tenka ypatingas vaidmuo. Kadangi visuomenės darnaus vystymosi koncepcija yra dinamiška, jos įgyvendinimo modeliai yra nuolat plėtojami priklausomai nuo įgytų žinių ir patirties: darnus vystymasis yra nuolatinio mokymosi vyksmas. Todėl visos veiklos, prisidedančios prie mokymosi visą gyvenimą kokybės gerinimo, sykiu kuria prielaidas darnaus vystymosi nuostatomis įgyvendinti.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš keturių dalių dalių:

Pirmoje dalyje apibrėžiamas švietimo vaidmuo įvairaus lygmens darnaus vystymosi strateginiuose dokumentuose.

Antroje - nagrinėjamos mokymosi visą gyvenimą strateginės nuostatos, atskleidžiamos jų sąsajas su Lietuvos švietimo prioritetais.

Trečioje - nurodomi tyrimo metodai ir suformuluojami tyrimo kriterijai.

Ketvirtoje – pateikiami BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektų paraiškų analizės rezultatai.

Atlikus projektų paraiškų analizę, darbe iškelta hipotezė: BPD 2.4 priemonės „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“ projektai nepakankamai veiksmingai prisideda prie darnaus vystymosi strateginių nuostatų įgyvendinimo - pasitvirtino.

SUMMARY

Prerequisites for sustainable development of education in the projects of SPD 2.4 facility.

Key words: Sustainable Development, Education for Sustainable, SPD 2.4 Facility, Lifelong Learning.

The goal of sustainable development is ensuring the proper quality of individual life, seeking for public safety and welfare by wisely coordinating economic, societal development and environmental tasks.

Education is one of the key factors determining the preparation and motivation of individual and society on solving the multifaceted problems of sustainable development. Education, public notification, and qualification improvement of specialists in various fields here plays a special role. As the concept of sustainable development of society is dynamic, its models of implementation are being continuously advanced depending upon the level of gained knowledge and experience: sustainable development is a process of continuous learning. Therefore every activity contributing to the quality improvement of lifelong learning likewise generates prerequisites for implementation of sustainable development provisions.

The Master Final Thesis consists of four parts:

The first part contains a description of education in strategic documents of sustainable development of different levels.

The second part contains the analysis of strategic provisions of lifelong learning and their links with Lithuanian educational priorities.

Methods of research and research criteria are specified in the third part.

The fourth part contains the analysis results of project applications for the SPD 2.4 facility “Development of conditions for lifelong learning”.

After performing the analysis of project applications, a hypothesis was confirmed: the projects of SPD 2.4 facility “Development of conditions for lifelong learning” are not sufficiently efficient in contributing to the implementation of strategic provisions of sustainable development.